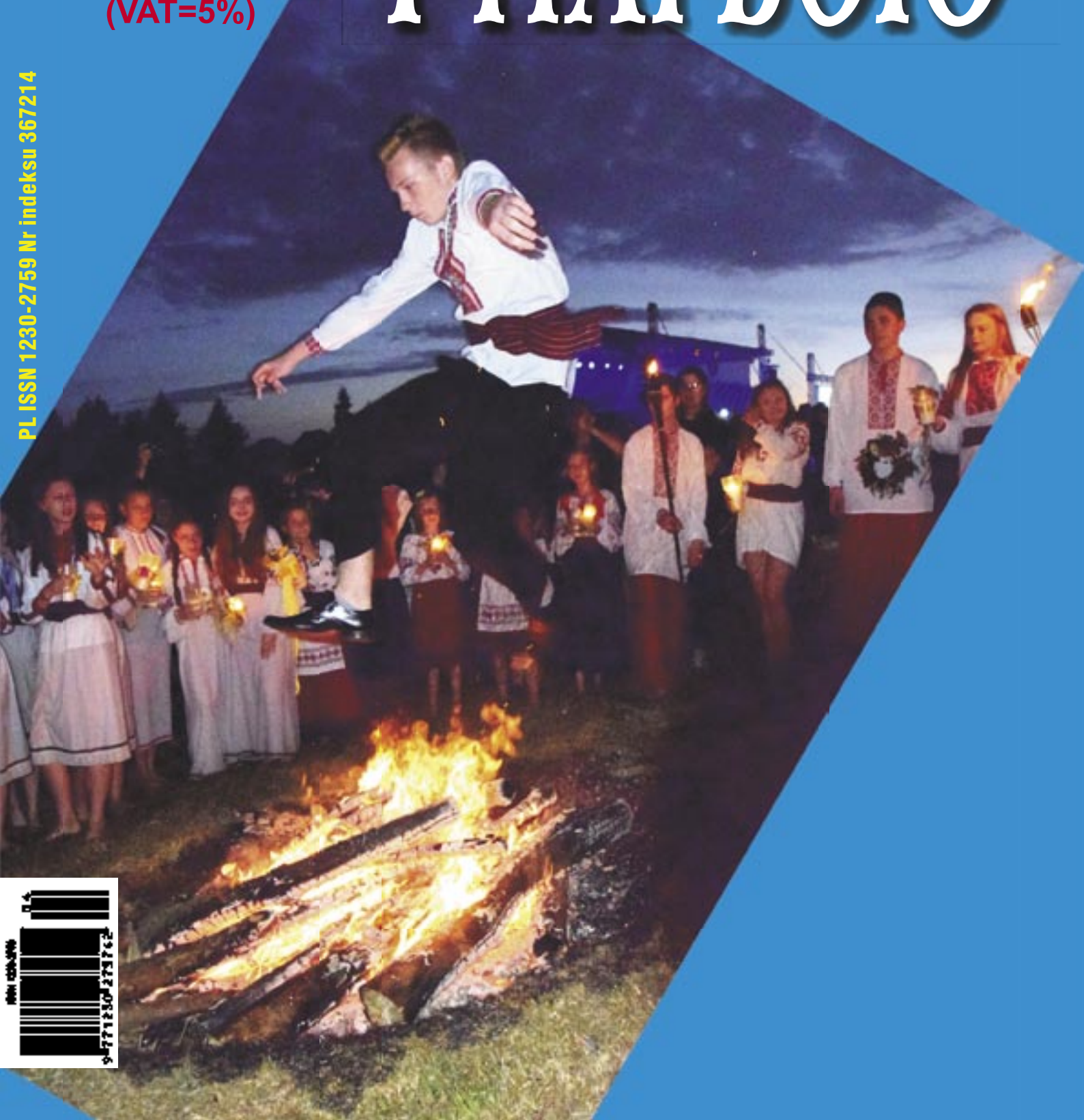

4
2017
(152)

Cena 6,00 zł
(VAT=5%)

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

ЗМІСТ ★ SPIS TREŚCI

Ю. Гаврилюк, <i>Хоч два рази до теї самої Нарви не вуйдемо...</i>	2
С. Савчук, <i>Вода, вогонь і віночки</i>	3
Я.Т., <i>Люблинська «Українська бесіда 2017» у тині роковин акції «Вісла»</i>	7
S. Sawczuk, <i>30 lat Wiatraka w Koźlikach</i>	13
Л. Лабович, <i>До Вишнич на конференцію – про чижівські говірки розказати</i>	15
ЛН, <i>Podlaski akcent „Kosmonautyki po kozacku”</i>	17
(ЛЛ-ІВ), <i>«Гілочка» на майстер-класах</i>	19
<i>Сонце пече, липа цвіте, жито доспіває – коли то буває? Літо й українські прислів'я і приказки про нього</i>	20
Н. Григорук, <i>З життя взяте! – історії з Курашева</i> ...	22
Лу. Hawryluk, <i>„Sami będziemy tworzyć nasze życie!”. Kalendarium ukraińskiej rewolucji narodowej</i>	24
Л. Бартошук, <i>Як по-нашому люде дикі звірі називають</i>	29
L. Łabowicz, <i>Kryszpiniuk, Miniuk, Kyrzyuk... O nazwiskach patronimicznych na Podlasiu</i>	35

Підляський архів: <i>Odnaleziony rodowód młodych Ukraińców</i>	39
В. Сосна, <i>Розказане римами про себе і про своє життя</i>	42
Л. Лабович, <i>З хроніки подій на Підляшші</i>	45

НАША ОБКЛАДИНКА

Купальське свято то вже не релігійне, але культурне дійство, хоч при перестрибуванні вогню емоції на певно не менші – вхоплена фотооб'єктивом мить з цьогорічного «На Івана, на Купала» в урочищі Бахмати коло Дубич-Церковних. Інші моменти з імпрези – у статті та на IV стор. обкладинки. Фото Ю. Гаврилюка

Стор. II: Білостоцька «Добрина» не лише завоювала лавр на міжнародному фестивалю у Казимежі над Вислою, але ще й встигла на святкування 30-річчя заснування українського скансену над Нарвою. Фото Ю. Гаврилюка

Стор. III: Перший Універсал Української Центральної Ради, що був розданий учасникам II Всеукраїнського військового з'їзду. З'явився він в друкарні Української Центральної Ради у перший же день ухвалення Універсалу, а тому може вважатися офіційною публікацією. Нещодавно його оприлюднив співробітник Інституту історії України НАН України Геннадій Єфіменко у своїй статті, що вийшла в рамках проекту «Наша Революція» на сайті «Деловая столица».

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Андрій Єскатеринчук, Людмила Лабович. **Співпрацівники редакції:** Іван Киризиук, Христина Костевич, Агнешка Парфінюк, Микола Рощенко, Славомир Савчук, Леокадія Саєвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису відзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Річна передплата на території Польщі коштує 50,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz. **Współpracownicy redakcji:** Jan Kyrzyuk, Krystyna Kościwicz, Agnieszka Parfieniuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 50.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 8.50 zł). Roczna prenumerata zagraniczna – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: Andare. Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-95 Warszawa. Nakład: 1600 egz.

Хоч два рази до теї самої Нарви не вуйдемо... *Chocz dwa razy do teji samej Narwy ne wuojdemo...*

«За мого життя всьо зминулось» – констатує у віршованій автобіографії Володимир Сосна, наш наруодни поет з Пашкуовщини у Вурлянській гміні. Приблизно тоє саме може сказати кажди, хто уродився на нашому селі, або туди заїжджав до діда й баби, хоч зрозуміла справа, што той, кому 80+, бачив мнуого буольш разних змієн ніж такій, што йому половина тих лієт. Нічого не зробімо – свієт в неустаючому рухові, всьо міняється й то міняється шторає хучієй. Можна би зажартовати, што «час біжит», а перед ім ще «tempus fugit», хоч то оно половина латінської сентенції, бо цієла звучит так: «Tempus fugit, aeternitas manet» (Час втікає, вієчність остає).

Про всю вієчність не скажу, бо знаю оно невеликі єйн фрагмент. Але признаюся, што й сам до змієн свого свієта троху од себе додав – разом зо всієм товариством, што лієт тому тридцет – тридцет п'ят понад Бугом і Нарвою ходіло, а потум вітрак з Тростянки пуд Козлікі перенесло, коб наступного року криж на паметку 1000-лієтя Христієня Русі при козліцькуй церквові поставіти. Тим способом пустий досюоль берег Нарви поміж Козліками і Канюками, на якому хтось може картохлі садів, змінівся в мієсце, де культивується нашу українську культуру. Сам я однак до теї справи буольш словом ніж дієлом прислужився, бо зване перших будовнікуов належит передусієм до групи тогдишньої молоді з Бієльська й Кожина, яка я ниніка, разом з троху молодшими білосточанами, што приєдналіся у 1990-х, є стержньом Товариства любітелюв скансену. Їхні імена на ювілейній зустрічі, што одбилась сіголієта 25 червня, перераховав голова Товариства Юрій Місіюк – є надієя, што до наступного номера отримаємо для публікації варієнт його доповіді, то всіє найбуольш заслужани особи будут на наших сторуонках згадани.

Продовження на 11 стор.

«Za moho żytja wsio zmyniłoś» – konstatuje Sosna, nasz naruodny poet z Paszkouwszczyny u Wurłanśkuj gmini. Pryblizno toje same może skazati každy, chto urodiwsia na naszomu seli, abo tudy zajiżdżaw do di'da j baby, choc zrozumi'ła sprawa, szto toj, komu 80+, baczYW mnuoho buolsz raznych zmi'eń niż takij, szto jomu połowina tych li'e't. Niczoho ne zrobimo – swi'e't w neustajuczomu ruchowi, wsio miniaje'tsia j to miniaje'tsia sztoraz chuczi'j. Można by zażartowati, szto «czas biży't», a pered jim szcze «tempus fugit», choc to ono połowina łatinśkoji sentencji, bo ci'ła zwuczyt tak: «Tempus fugit, aeternitas manet» (Czas wtikaje, wi'e'czność ostaje).

Pro wsiu wi'e'czność ne skažu, bo znaju ono neweliki jejn frahment. Ale przyznajusia, szto j sam do zmi'eń swoho swi'e'ta trochu od sebe dodaw – razem zo wsi'e'm towarystwom, szto li'e't tomu trydce't – trydce't p'jat' ponad Buhom i Narwoju chodiło, a potum witrak z Trostianki pud Kozliki perenesło, kob nastupnoho roku kryż na pametku 1000-li'e'tia Chrysti'e'nia Rusi pry kozlićkuj cerkowci postawiti. Tym sposobom pustyj dosiuol bereh Narwy pomiż Kozlikami i Kaniukami, na jakomu chtoś może kartochli sadiw, zminiwsia w mi'e'scie, de kultywuje'tsia naszu ukraińsku kulturu. Sam ja odnak do teji sprawy buolsz słowom niż di'e'łom prysłużywsia, bo zwanie perszych budownikuow należyt przedusi'e'm do hrupy tohdysznioji mołodi z Bi'e'łska j Kożyna, jakaja j nynika, razem z trochu mołodszymi bi'e'łstoczanaми, szto przyjednalisia u 1990-ch, je sterżniom Towarystwa lubiteluw skansenu. Jichni imena na juwilejnuj зустрічы, szto odbyłaś siholieta 25 czerwnia, pererachowaw hołowa Towarystwa Jurij Misijuk – je nadi'e'ja, szto do nastupnoho nomera otrymajemo dla publikacji warijant joho dopowidi, to wsi'e' najbuolsz zaślужany osoby budut na naszych storuonkach zhadany.

Prodowżennia na 11 stor.

Вода, вогонь і віночки

Вже традиційно, в першу суботу опісля празника першохрещовних Апостолів Петра і Павла в Дубичах-Церковних Союз українців Підляшшя, разом з місцевим Гмінним осередком культури, спорту та рекреації, проводять фольклорне свято «На Івана, на Купала». В цьому році фестиваль відбувся 15 липня. Як кожного року над водосховище Бахмати з близька та далека прибули тисячі осіб, щоб послухати української музики, подивитись купальські обряди, зустріти знайомих і приємно провести час. В цьому році приємність була ще більша, бо, на щастя, обійшлося без дощу, який часто товаришував попереднім заходам.

«На Івана, на Купала» то для мешканців гміни своєрідне продовження празника Петра і Павла. Є особи, котрі приїжджають «на Петра», а потім залишаються ще до купальської ночі, щоб продовжити святкування на батьківщині.

– *Тішимося, що взагалі могли тут виступити* – говорить Варвара Петручук з колективу «Струмок» з

Дубич-Церковних. – *Всі зараз навчаємося в Білостоці або у Варшаві, так що радіємо, що взагалі заспівали. Купала у нас, завжди в Дубичах і кажемо, що як є Купала, то є літо, є забава, просто – є ще Дубичі.*

Довкола сцени, на прибережних схилах, як кожного року створився фестивальний «табір»: шатра, люди на коцах, деякі краще оснащені в туристичні крісла та столики і сучасні вогнища, тобто грилі.

– *Ми приїхали з Сокулки, кожного року приїжджаємо, деś від восьми років. Це така імпреза, якої не можемо пропустити, вона є в нашому календарі подій і тому ми є кожного року, не зважаючи на обов'язки, погоду, завжди знаходимо час, щоб тут приїхати. І кожного року маємо вже своє місце, де сідаємо і бесідуємо трошки, щоб почути пісні, подивитись обряди і відпочити. Рекомендуємо всім.*

На Бахматі приїжджають також побратими підляшан – сусіди українці з Берестейської області Республіки Білорусь. Цього року був це народний хор «Берегиня» з Кобриня, який діє під патронатом Української науково-педагогічної спіл-

ки «Берегиня» у Бересті. Її голова Віктор Місіюк говорить, що фестиваль вже традиційно отримує найвищі оцінки.

– *Для мене це нагода побути серед людей близьких культурно і мовно,* – говорить український діяч з Берестейщини.

Крім колективу з Кобриня, на дубицького Купалу завітали також гості з України – рівненські колективи «Дріма» та «Дуліби». Але сцену над водою опанували передовсім підляські колективи, серед яких найбільш було дитячих та молодіжних, таких як «Ранок» з Більська, «Гілочка» з Черемхи та «Мале ГДК» з Гайнівки – переможець цьогогорічного Конкурсу української пісні «З підляської криниці». Виступ на престижній сцені «На Івана, на Купала» є однією з нагород для лауреатів цього конкурсу. І так, на Бахматах заспівали, зокрема, «Родина», «Чижов'яни», «Вереси», «Луна», «Астерія», дівчата зі студії естрадної пісні «Фарт» з Більська та інші: дуети, тріо, які перемогли в різних номінаціях на конкурсі української пісні.

Пісні і обряди супроводжував «Купальський ярмарок» з народним рукоділлям. Можна було на ньому побачити працю коваля, придбати вишивані сорочки, або традиційну українську кераміку, якої виробив продавав у Дубичах Іван Бойко. Можна сказати, що від декількох років є він постійним учасником купальського свята на Бахматах.

– *Відчуваємо себе тут як вдома, це як кусочок України на території Польщі. Ми в Луцьку вже також відсвяткували Купала – подібно як у вас – проходять концерти, дівчата пускають віночки, хлопці їх ловлять. Все подібне, тому що культура одна, – говорить гончар з Луцька.*

Серед тисяч осіб, які прибули на свято вогню, води і любові, були також представники Посольства України у Варшаві.

– «На Івана, на Купала» я перший раз, але я неодноразово була у вас на відзначенні інших свят, зокрема на «Підляській осені», – говорить Світлана Криса керівник Консульського відділу Посольства України в Республіці Польща. – *Це чудове свято і взагалі Союз українців Підляшшя дуже активно плекає ці традиції, зберігає їх. Це свято, яке дає людям змогу об'єднатися, зустрінутися нашим українцям, які живуть на території Підляшшя, послухати пісні і спільно провести це свято.*

Як завжди кульмінаційним моментом дубицького фестивалю була хода і пускання вінків на воду, охоче виловлюваних хлопцями, а потім феєрверки, які розсвітили небо над водосховищем. Відважна молодь стрибала також через купальське вогнище, а потім зі сцени залунала музика у виконанні фольк-рокових гуртів. Однією з зірок нічного концерту був гурт «The Doox» з Києва. Його лідер Максим Бережнюк виступав уже колись на Підляшші з іншим, фольклорним колективом, зараз вражений кількістю людей.

– *Я дізнався, що тут приїжджають українці з цілої Польщі. Ми цього раніше не знали. Дуже приємно грати для такої масової і активної публіки, – сказав вокаліст колективу, який, до речі, на Купалу привіз дві купальські пісні.*

За ветерана фестивалю «На Івана, на Купала» можна вважати вже також Павла Герчака з ольштинського колективу «Карпатіани», що раніше називався «Беркут» і не один раз виступав у Дубичах-Церковних та інших місцевостях Підляшшя.

— Бачу, що характер імпрези зовсім не міняється. Людей — маса і відчувається тут таку згоду і порозуміння, якого останнім часом не видно вже ні в Польщі, ні в цілій Європі, — сказав лідер гурту з Ольштина.

Нічний концерт на Бахматах завершував гурт «Man-Gust» з Рівного.

«На Івана, на Купала» сміло можна назвати одним з найбільших за численністю глядачів фестивалів у регіоні і одним з найбільших культурних заходів, які проводить українська суспільність у Польщі. Його організація вимагає багатьох зусиль, але на думку голови Союзу українців Підляшшя праця не йде на дармо.

— Найважливіша користь з організації цього заходу, це те, що приїжджають люди, для яких важливо тут бути, які хочуть сюди приїжджати, — говорить голова Союзу. — Підтримують свою культуру, свою мову і це, здається, є найбільша користь і про це ми повинні далі дбати.

Славомир САВЧУК
Польське Радіо Білосток
Фото Ю. Гаврилюка

Люблинська «Українська бесіда 2017» у тіні роковин акції «Вісла»

У день Святої Трійці 4 червня 2017 р. у люблинському лісі Домброва традиційно відбулася «Українська бесіда». Від років українська православна громада Люблина, серед якої важливу групу складають підляшуки, саме цього дня проводить свій найбільший культурний захід з нагоди свята П'ятидесятниці та закінчення навчального року в Українській недільній школі в Любліні.

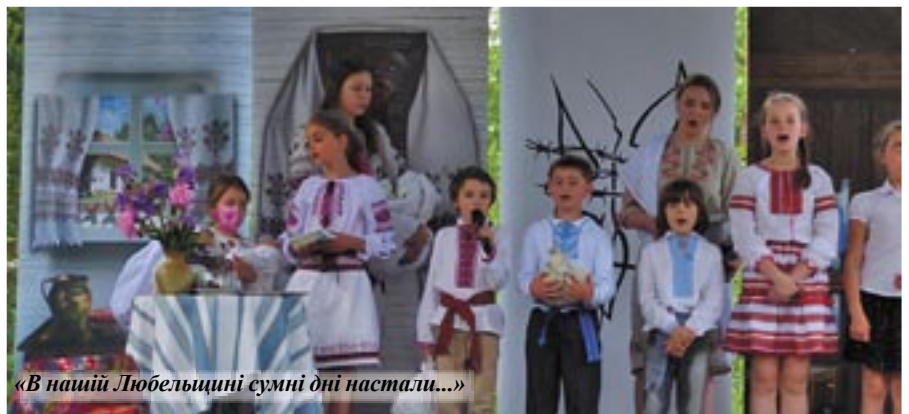
Звичайно, відзначення свята почалися вранці святочною Божественною Літургією у парафіяльній церкві Православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні. За церковним уставом після Літургії були зачитані коліноприклонні молитви, коли вперше після Пасхи вірні стали на колінах. Богослужіння совершав вікарний священник парафії свт. Петра (Могили) о. Даміан Швець.

Відзначення свята продовжено у лісі, адже це – Зелені свята. Як кожного року на початку був проспіваний тропар П'ятидесятниці, після чого почесний гість заходу – Високопреосвященніший Архiepіскоп Люблинський і Холмський Авель дав усім учасникам заходу своє архипастирське благословення.

Ведучі – Ольга Купріянович та Віталій Падалка – спочатку привітали всіх присутніх, а особливо гостей заходу. Поруч Архiepіскопа Люблинського і Холмського Авеля, з-посеред православного духовенства присутні були: о. д-р Андрій Конахович з кафедральної парафії Преображення Господнього в Любліні, о. Даміан Швець з Православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні та о. дякон д-р Олексій Куций. Люблинське воєвідське управління представляла Мажена Ліперт, Університет Марії Кюрі-Скловської в Любліні – проректор проф. Аркадіуш Береза, Люблинське відділення Суспільно-культурного товариства свреїв у Польщі – голова д-р Люба Матрашек, Товариство «Спільне коріння» – голова Збігнев Войцеховський. На жаль, не були на заході представлені власті міста Люблина та Генеральне консульство України в Любліні. Прибув Мірослав Вуй-

Ще на рідній Холмищині

«В нашії Любеліщині сумні дні настали...»

В дорозі на чужину

Театральна вистава «Дорога на захід» у виконанні театральної групи української молоді Люблина «Дивослово»

цік, директор Початкової школи № 38 в Любліні, у якій діють міжшкільні групи навчання української мови, а також кількох вчителів учнів, які вивчають українську мову. Присутні були також гості – вчителі з Комплексу загальноосвітніх шкіл № 2 ім. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі Богуслава Комар та Анна Левків. Прибула укра-

їнська православна громада Люблина – вірні православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні, вірні кафедральної парафії Преображення Господнього в Любліні, українські учні середніх шкіл Люблина, що проживають у бурсі № 5 з опікунами, нечисленні українські студенти Люблина, а також польські друзі української громади.

Після привітання гостей до слова запрошено представників організаторів свята: о. Д. Швеця з Православної парафії свт. Петра (Могили) в Люблині, голову Українського Товариства д-ра Григорія Купріяновича та члена управи Братства православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії Якова Марчука. У своїх виступах підкреслили вони значення цього заходу. Голова УТ наголосив, що цього року особливо згадується українською громадою 70-ті роковини акції «Вісла», але нагадав також, що саме цього дня – 4 червня – випадає річниця демократичних змін у Польщі в 1989 р., які відкрили можливості будування свого життя також для національних та релігійних меншин. Згадав теж, що через декілька днів (10 червня) минатиме чергова річниця створення Православної парафії свт. Петра (Могили) в Люблині, яка була заснована Архiepіскупом Люблинським і Холмським Авелем для української православної громади міста.

Художня програма «Української бесіди» почалася виступом учнів, що вивчають Закон Божий у православної парафії свт. Петра (Могили) в Люблині. Розповіли вони про зміст свята П'ятидесятниці та його значення у віровченні Православної Церкви. Програму підготували учні під опікою о. Д. Швеця.

Згодом вийшли на сцену наймолодші вихованці Української недільної школи в Люблині з міжсадочкової групи навчання української мови, що діє у садочку № 63 в Люблині. Представили вони програму «Рідний Дім», яку підготували під опікою вчительки д-р Олени Гайдамаки-Падалки.

Після цього на сцені з'явилася зірка цьогорічної «Української бесіди» – український ансамбль пісні і танцю «Аркан» з Комплексу загальноосвітніх шкіл № 2 ім. о. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі. Ансамбль, якому вже понад 25 років, не вперше виступав у Люблині, але вперше на цьому заході. Художнім керівником та хореографом ансамблю є Олег Копильчак. На початок ансамбль показав два танці: «Вишиванка» та «Гуцулка». Перемиський «Аркан» з'являвся на сцені ще тричі, переплітаючи всю програму заходу. Молоді артисти витанцювали наступні танці: «Бурнарський», «Раківчанка», «Кужель», «Козачок» та «Гопак». Публіка з захопленням сприймала виступ перемиського

Вручення диплому закінчення Української недільної школи в Люблині цьогорічній матуристці Катерині Купріянович

На сцені «Української бесіди» український ансамбль пісні і танцю «Аркан» з Комплексу загальноосвітніх шкіл № 2 ім. о. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі

Учні і вчителі Української недільної школи в Любліні після урочистості закінчення 2016/2017 навчального року

Співають українські учениці середніх шкіл Люблина: Юлія Клименко з м. Дунаївці Хмельницької області та Любов Побережська з Києва

ансамблю, який є візитною карточкою не лише Перемишля, але всієї української громади у Польщі.

Традицією «Української бесіди» стало те, що учні Української недільної школи в Любліні готують театральну виставу присвячену актуальній історичній темі. Цього року не мусили довго задумуватися над вибором теми вистави, адже виповнюються саме 70-ті роковини сумнозвісної акції «Вісла», коли мешканців Південного Підляшшя, Холмщини, Надсяння, Бойківщини та Лемківщини були насильно депортовано з рідних земель на північні і західні землі Польщі. Ведучі нагадали про історію та значення акції «Вісла», підкреслили, що саме наступного дня – 5 червня – минає точно 70 років від початку акції «Вісла» на Холмщині та Південному Підляшші.

Вистава «Дорога на захід» у виконанні театральної групи української молоді Люблина «Дивослово» була присвячена трагедії акції «Вісла» на Холмщині. Розповідала вона про історію двох сімей (Левчуків та Тарасюків): їхню депортацію з рідного села, дорогу поїздом у невідоме та пошук місця для життя на виселенні. Молоді артисти зворушливо представили трагічну долю депортованих в акції «Вісла». Актори проспівали також пісню «В нашій Любелі щині сумні дні настали...», яку співали переселенці у 1947 р. Учні підготували виставу на театральних заняттях під керівництвом вчительки Лесі Соболівської, декорації проектував Микола Соболівський.

Одним із найважливіших моментів «Української бесіди» є завжди закінчення навчального року в Українській недільній школі в Любліні. Для за-

кінчення 2016/2017 навчального року на сцену запрошено голову Українського Товариства д-ра Г. Купріяновича та вчителів: Лесю Соболівську – вчительку української мови у початковій школі, гімназії та ліцеї, яка веде також театральні заняття, д-р Олену Гайдамаку-Падалку – вчительку української мови у садочку, Андрія Боровика – вчителя історії і культури України та географії України, Магдалину Яким'юк – керівника ансамблю «Люблинська веселка». Від імені вчителів зі словом до присутніх звернулася вчителька української мови Леся Соболівська. До вручення учням свідоцтв і нагород запрошено також директора Початкової школи № 38 в Любліні Мірослава Вуйціка та вчительку української мови з Комплексу загальноосвітніх шкіл № 2 ім. о. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі, а водночас екзаменатора на мaturalних екзаменах Богуславу Комар.

На сцену виходили по черзі всі учні, які отримували свідоцтва і подарунки. Цього разу були це: «Книга мого роду» для нагадання про значення пам'яті про своє коріння та книжечка «70 lat po akcji „Wisla”. Mity», видана цього року Об'єднанням українців у Польщі. Особливо відзначено завершення навчання в Українській недільній школі в Любліні Катериною Купріянович, яка цього року складала мaturalні екзамени, у цьому числі з української мови. Була однією з нечисленних у масштабі Польщі осіб, які не навчалися в українських школах, а складали обов'язковий екзамен з української мови. Для цього, щоб скласти усний екзамен, мусила вона податися саме до перемиської Шашкевичівки. Тому присутність учнів і вчителів з Перемишля набрала на цьому заході символічного характеру. К. Купріянович дістала диплом закінчення Української недільної школи в Любліні, який зачитала і вручила мaturalний екзаменатор Б. Комар. Відзначила вона, що люблинська абітурієнтка дістала з усного екзамену з української мови найвищу оцінку, тобто сто відсотків.

Згодом прийшов час поінформувати і вручити нагороди за інші успіхи учнів, досягнуті протягом навчального року. Спочатку всім членам українського дитячого ансамблю «Люблинська веселка» керівник ансамблю Магдалина Яким'юк вручила посвідки про участь в ансамблі. Протя-

гом навчального року співали в ньому: Богдан Савенець, Іванка Купріянович, Мар'ян Падалка, Вероніка Дембінська, Софійка Савенець, Олена Рощенко та Катерина Боровик. Згодом вручали чергові нагороди. Орест Падалка зайняв перше місце у пластичному конкурсі «Преподобномученик Афанасій Берестейський», який відбувся з нагоди 420-х роковин підписання трагічної Берестейської унії. Організатором конкурсу було Братство православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії, а нагороду вручив від імені Братства член управи БМП Л-ХЄ Яків Марчук. У IV Всепольському конкурсі «Тарас Шевченко – наш приятель», організованому Комплексом шкіл з українською мовою навчання в Бартошицях, перемогло двох учнів з Люблина: Устим Соболівський став лауреатом, а вирізнення дістав Орест Падалка. Антон Ткачик зайняв перше місце в конкурсі «Україна в центрі Любліна». Орест Падалка став також лауреатом Всепольського конкурсу малюнків «Іван Франко в моїх очах», який організував Комплекс шкіл з українською мовою навчання в Бартошицях.

Учні з Люблина дуже гарно заявили про себе під час XII Українознавчої міжшкільної вікторини, організованої Комплексом загальноосвітніх шкіл № 2 ім. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі. Група «Віночок», у складі: Вероніка Дембінська, Софійка Савенець, Іванка Купріянович вибороли I командне місце у віковій групі 1-3 кл. початкової школи. Група «Первоцвіт» у складі: Аліса Вакуленко, Катя Боровик, Устим Соболівський зайняла IV командне місце, тобто вирізнення серед класів 4-6 початкової школи. Група «Улюбленці долі» у складі: Маркіян Савенець та Антон Ткачик вибороли II командне місце серед гімназійних команд. Посвідки вручила учням представниця організатора – Богуслава Комар з перемиської Шашкевичівки. На кінець нагадали, що учні брали також участь у вікторині про Тараса Шевченка, яка відбулася в Люблині на початку березня.

Прийшов час подяки вчителям за їхню працю. Слово від імені батьків скерував до них д-р Андрій Савенець. Делегації дітей вручили квіти всім вчителям: Лесі Соболівській, д-р Олені Гайдамаці-Падалці, Андрієві Боровику, Магдалині Яким'юк та вчителю Закону Божого о. Даміану Швецю. На

Слово до учасників «Української бесіди» скерував православний архієпископ Люблинський і Холмський Авель

На сцені український дитячий ансамбль «Люблинська веселка»: Олена Рощенко, Софійка Савенець, Вероніка Дембінська, Богдан Савенець, Іванка Купріянович, Мар'ян Падалка

Після концерту можна було поспівати українських пісень біля вогнища та спекти смачну ковбаску

завершення цього пункту програми «Української бесіди» учні та вчителі зробили спільну фотографію.

Прийшов час на слово гостей «Української бесіди». Першим до слова запрошено Архієпископа Люблинського і Холмського Авеля. Владика висловив радість, що традиція «Української бесіди» розвивається. Підкреслив, що у 2017 р. відзначаємо 70-у річницю «того великого ганебного злочину – акції „Вісла”». Наголосив: за те, «що наймолодші представили ці події, я в особливий спосіб дякую». Архіпастир висловив та

кож сподівання, що молодь буде мати ще можливість «поділитися в різних осередках нашого церковного життя не тільки на території Люблинсько-Холмської єпархії цією так прекрасно підготовленою програмою». «Люди, які пережили цю подію, не можуть стриматися від сліз і подяки Господу Богу за те, що молоде покоління може так уміло і професійно представити цей сценарій» – зауважив архиєрей.

Зі словом звернувся до присутніх директор Початкової школи № 38 в Люблині Мірослав Вуйцік, який подарував учням планшову гру. До слова

запрошено також голову Люблинського відділення Суспільно-культурного товариства євреїв у Польщі д-р Любу Матрашек та голову Товариства «Спільне коріння» Збігнева Войцеховського. Були зачитані три листи, які були скеровані учасникам «Української бесіди»: Генеральним консулом України в Любліні Василем Павлюком, Маршалком Люблинського воєводства Славоміром Сосновським та членом Правління Фундації Незалежності Яном Федірком.

Програма цьогорічної «Української бесіди» поповнилася елементами, яких не було на афішах. З концертом виступили дві групи учнів з України, які навчаються у люблинських середніх школах, а проживають у бурсі № 5 в Любліні. Першим виступив гарний дуєт дівчат: Юлія Клименко з м. Дунаївці Хмельницької області, зараз учениця Комплексу економічних шкіл ім. Фетерів у Любліні, а також Любов Побережська з Києва, яка зараз навчається у VIII Загальноосвітньому ліцеї ім. Софії Налковської в Любліні. Дівчата виконали пісні «Хто як не ти?» та «Не питай». Згодом на сцену вийшов гурт, який створили учні з України: Ілля Твердохліб, Георгій Лобашов та Павло Хілько. Заспівали вони пісні «Монелі» та «До небес». Глядачі з зацікавленням і симпатією зустріли молодих артистів.

На завершення художньої програми «Української бесіди» виступила велика гордість Українського Товариства – український дитячий ансамбль «Люблинська веселка». Членами ансамблю є українські діти з Люблина, які навчаються рідної мови. Ансамбль був створений навесні 2016 р. Рівно рік

тому – на минулорічній «Українській бесіді» – відбувся дебют ансамблю, якого керівником була тоді Катерина Дмитрук. Зараз керівником ансамблю є Магдалина Яким'юк, родом з Більська на Підляшші, в минулому член відомого українського підляського ансамблю «Ранок». Ансамбль, у складі: четверо дівчат та двох хлопців, проспівав чотири пісні: «Чижику, чужику», «Дивлюся, аж світає», «Якби мені черевики» (соло: Софійка Савенець), «Ми ранесенько вставали».

Після закінчення художньої програми зі словами подяки до всіх, хто був задіяний в організацію «Української бесіди», звернувся голова Українського Товариства Г. Купріянович. Подякував також всім, хто схотів провести недільний святочний вечір у рідній атмосфері під звуки української музики та слова. Після цього відбулося урочисте запалення вогнища, яке здійснили організатори.

Друга частина «Української бесіди» почалася печенням смачної ковбаски над вогнищем, яке обступили і глядачі, і артисти, адже так вже є на цьому заході, що артисти є й глядачами. Не бракувало також – як майже завжди на «Українській бесіді» – українського квасу.

Коли заспокоїли перший голод, почалися майстер-класи українських танців, які повела – як і минулого року – Єва Ридзевська. У гуляння включилися різні покоління учасників заходу, яких об'єднала любов до українського танцю.

Як звичайно, згодом всі збиралися біля вогнища, де залунали гарні пісні. Спільний вечірний спів українських пісень біля вогнища на лоні приро-

ди в люблинському лісі продовжувався декілька годин. Останні учасники «Української бесіди» залишали це місце вже у повній темряві...

Звичайно, продовженням свята П'ятидесятниці стала Божественна Літургія наступного дня – у день Святого Духа 5 червня 2017 р., яка була відслужена у парафіяльній церкві Православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні.

Організаторами цьогорічної «Української бесіди» були: Українське Товариство, Братство православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії, а також – після дворічної перерви – Православна парафія свт. Петра (Могили) в Любліні. Захід відбувся завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та за підтримки міста Люблін у рамках відзначень 700-річчя міста в 2017 році.

«Українська бесіда 2017» стала гарним продовженням традиції, яка виникла в українському православному середовищі 2006 р., при нагоді фестивалю «Підляська мозаїка». Метою заходу від самого початку було засвідчення православної віри та української традиції. Поеднання цих двох елементів формує програму цього заходу, який має служити збереженню рідного. Свято П'ятидесятниці, закінчення навчального року, вручення свідоцтв, нагадування історії театральною виставою, прекрасні концерти, спільний спів пісень біля вогнища – це все складається на неповторну атмосферу заходу, який відбувся над Зембожицьким водосховищем в люблинському лісі Домброва...

Я.Т.

Фотографії М. і Г. Купріянович

Хоч два рази до теї самої Нарви не вуйдемо... *Chocz dwa razy do teji samej Narwy nie wuojdemo...*

Продовження з 2 стор.

Самое перенесіне вітрака тоже свого роду символъ світа, якій змінюється, бо тие крилати конструкції агропромислової інженерії, ще так недавно вельмі потрібни для селян, нині сталі як не покіньоними руїнами, то вже оно музейними експонатами. Так само музейного характеру набрала й вся інакша сільська техніка, якая використовувала сілу людських рук і куонських, а раніш ще й волячих, нуог, і якую часто виконувалі самі господарі, або місцьови коваль. Тепер всьо механізоване – причепляне до трактора, або на електрику, ну й зробляне у фабриці.

Prodożennia z 2 stor.

Samoje perenesinie witraka toże swoho rodu symbol swiata, jakij zmi'niujet'sia, bo tyje krylaty konstrukciji ahropromyslowoji inżeneriji, szcze tak niedawno welmi potri'bny dla selan, nyni stali jak ne pokinionymi rujinami, to wże оно музейnymi eksponatami. Tak samo muzejnogo charakteru nabrała j wsia inaksza siłskaja technika, jakaja wykorzystowuwała siłu ludźkich ruk i kuonśkich, a rani'j szcze j wolacznych, nuoh, i jakuju czasto wykonywali sami hospodari, або місциowy kowal. Teper wsio mechanizowane – pryczeplane do traktora, або na elektryku, nu j zrobiane u fabryci.

То двох гайнов'ян, Мірослав Авксентюк і Мірослав Хілімонюк, написало й привезло на ювілейну імпрезу у вітракові книжку «Nasza mowa. Zbiór znaczeń gwary Podlasia: dawne życie – przedmioty – obyczaje – obrzędy» (Hajnówka 2017). Што ж – про етнічний контекст ні одним словом тут не згадане, а показана на сторінках книжки «gwara Podlasia» не оно фільольога, але й «звичайного» білеського «пудляша» на певно здивує, бо тут свого роду мовни «когель-могель». Одні слова мають форму типову для говорок українськомовних сёл (як «bida», «dwery», «perepelicia», «stolnycia»), а інші – з виразно білоруським «цеканьом» і «дзеканьом» («dziwiciesie», «dzieżka», «hulaci»), часом є й «аканне» («chałaściak»). Автори, які у вступові виявляють, што вирости у пуольськомовному середовищі в Гайнувці, не подають, в яких селах жили їхні діди, і в котрих познавали вони не оно мову своїх предків, але й традиційні знаряддя їхньої праці на полі і в домашньому господарстві. Тому тяжко сказати, чи така я ні то українська, ні то білоруська «наша мова» й правду одбиває реальну ситуацію, то значит набліжена до гібридної (мішаної) говуорки якогось конкретного села на терені, де білоруськомовні «ліцьвіни» стали сусідами українськомовних «пудляшуов», чи то оно така авторська маніпуляція – бо як «пудляш» обачит в книжці слово «horlaty», а «ліцьвін» – «harłanici», то зацікавіт вона їх обох. (По-моєму, в такому випадку було б лепі написати про тоє в передмові, а в словниковій частині подавати форми типові для обох мов, як тоє в книжці інцидентально трапляється – для прикладу пуд буквою «А» маємо запис «apałonik, opołonik» і «atawa, otawa»). Розсудити ту справу, думаю, буольш компетентні буде проф. Михайло Саєвіч, а може й саміє автори схочут штось про тоє написати – запрошуємо.

Як би не було – незалежно од того, як оцінимо мери́торичну й педагогічну вартість книжки, то цікава вона тим, што автори, хоч осві́та у їх зусі́м не культурологічна, спробували в максимально доступній для читача формі показати колісьне жите, типові для його предмети, звичаї і обради, при чому не оно словним описом, але й рисунками. А коли вони тоє зробили, то значит, што є потреба такого роду публікацій, які показують і пояснюють не оно далеке й «веліке» мінуле, але й тоє, што зусі́м недавнє, але вже хутко забивається й пропадає.

Ми, дітьми́ма бивши, тоє всьо ще бачили свої́ми очима й самі всьо знали, або мі́ли кого запитати, наши ж ді́ти, а тим буольш внуки, штотраз часті́й «про колісьне» будут могли запитати вже оно нас. То коли вже вітрак і загорода стоять, а історія сьак-так описана – пора зачаті укладати для їх словники і пудручнікі «нашого», в яких ясно, зрозумі́ло й по порадкові було б розказане всьо, што можемо назвати історичною, мовною і культурною спадщиною нашої української пудляської громади. Вже ж і наши прадіди казали: Громада – велікі чолові́к!

Юрій ГАВРИЛЮК
Фото автора статті

То двох хайнов'ян, Mirosław Awksentiuk i Mirosław Chilimoniuk, napisało j pryweżło na juwilejnu imprezu u witrakowi kniżku «Nasza mowa. Zbiór znaczeń gwary Podlasia: dawne życie – przedmioty – obyczaje – obrzędy» (Hajnówka 2017). Szto ż – pro etniczny kontekst ni odnym słowem tut ne zhadane, a pokazana na storonkach kniżki «gwara Podlasia» ne ono filoloha, ale j «zwyczajnoho» bilśkowoho «pudlasza» na pewno zdiwuje, bo tut swoho rodu mowny «kogel-mogel». Odny słowa mająt formu typowu dla howuorok ukraińskomownych siuoł (jak «bida», «dwery», «perepelicia», «stolnycia»), a inszy – z wyrazno biłoruśkim «ciekaniem» i «dziekanom» («dziwiciesie», «dzieżka», «hulaci»), czasom je j «akannie» («chałaściak»). Awtory, jakije u wstupowi wyjawlajut, szto wyrosli u puolśkomownomu seredowiszczowi w Hajnuwci, ne podajut, w jakich sełach żyli jichni didy, i w kotorych poznawali wony ne ono mowu swoich predkuw, ale j tradycijny znaraddia jichnioji pracy na poli i w domaszniomu gospodarstwi. Tomu tiażko skazati, czy takaja ni to ukraińska, ni to biłoruśka «nasza mowa» j prawdu odbiwaje realnu sytuaciju, to znaczyt nablizona do hibrydnoji (miśszanoji) howuorki jakohoś konkretnoho seła na tereni, de biłoruśkomowny «lićwiny» stali susi'dami ukraińskomownych «pudlaszuow», czy to ono takaja awtorska manipulacja – bo jak «pudlasz» obaczyt w kniżci słowo «horlaty», a «lićwin» – «harłanici», to zacikawit wona jich oboch. (Po-mojomu, w takomu wypadku było b lepi napisati pro toje w peredmowi, a w słownikowuj czastini podawati formy typowy dla oboch mow, jak toje w kniżci incydentalno traplajet'sia – dla prykładu pud bukwoju «A» majemo zapis «apałonik, opołonik» i «atawa, otawa»). Rozsuditi tuju sprawu, dumaju, buolsz kompetentny bude prof. Michajło Sajewicz, a może j samyje awtory schoczut sztoś pro toje napisati – zaproszujemy.

Jak by ne było – niezależno od toho, jak ocenimo merytorycznu j pedahohicznu wartost' kniżki, to cikawa wona tym, szto awtory, chocz oswi'ta u jich zusi'm ne kulturolohiczna, sprobowali w maksymalno dostupnij dla czytacza formi pokazati koliśnie życie, typowy dla joho predmetry, zwyczaji i obrady, pry czomu ne ono słownym opisom, ale j rysunkami. A koli wony toje zrobili, to znaczyt, szto je potrzeba takoho rodu publikacij, jakije pokazujut i pojasnijuut ne ono dalekie j «welikie» minule, ale j toje, szto zusi'm nedawnie, ale wże chutko zabywajet'sia j propadaje.

My, dit'mima bywszy, toje wsio szcze baczyli swojimi oczyma j sami wsio znali, abo mi'li koho zapytati, naszymy ż di'ti, a tym buolsz wnuki, sztoraz czasti'ej «pro koliśnie» budut mohli zapytati wże ono nas. To koli wże witrak i zahoroda stojat, a istorija siak-tak opisana – pora zacziati ukladati dla jich słowniki i pudruczniki «naszoho», w jakich jasno, zrozumie'ło j po poradkowi było b rozkazane wsio, szto możemo nazwati istorycznou, mownou i kulturnou spadszczynou naszouj ukraińskouj pudlaśkouj hromady. Wże ż i naszymy praidy kazali: Hromada – weliki czołowi'k!

Jurij HAWRYLUK
Fot. awtora statті

30 lat Wiatraka w Koźlikach

Były referat o początkach skansenu, koncerty zespołów z Podlasia i Ukrainy, tańce w stodole, była okazja do wspomnień, wspólnego śpiewu i spotkania ludzi, których łączy wspólna pasja. W Skansenie – „Zahorodi” w Koźlikach nad Narwią odbyły się obchody trzydziestolecia przeniesienia Wiatraka z Trześcianki na miejsce, w którym się obecnie znajduje – nad brzeg Narwi, na grunty wsi Stupniki (bliżej stąd jednak do Koźlik, dlatego też przyjęła się właśnie taka nazwa). Piszę „Wiatraka” z dużej litery, ponieważ stał się on swoistą instytucją, zapoczątkował procesy, które doprowadziły do powstania Zagrody oraz Towarzystwa Przyjaciół Skansenu w Koźlikach nad Narwią.

Obchody jubileuszu odbyły się 26 czerwca. W niedzielne popołudnie do Zagrody przybyli członkowie Towarzystwa, współwłaściciele skansenu, a także jego niezrzeszeni przyjaciele. Spotkanie rozpoczął referat i pokaz zdjęć ilustrujących początki Wiatraka, przygotowane przez przewodniczącego Towarzystwa Przyjaciół Skansenu w Koźlikach Jerzego Misiejuka. Warto przypomnieć, że budowla, zanim trafiła nad malowniczy brzeg Narwi, odbyła swoistą wędrówkę. Wiatrak pierwotnie zbudowano w 1900 r. w Kotłach, w latach 20. XX wieku został przeniesiony do Trześcianki, gdzie kilkadziesiąt lat później zauważyła go grupa podlaskiej młodzieży i uratowała przed niechybną ruiną, mimo iż obiekt wpisano do rejestru zabytków. Za pieniądze zarobione przez młodzież z Bielska i okolic na noworocznej „Małance” kupiono działkę i w 1987 roku wiatrak stanął nad brzegiem Narwi.

Jedną z osób, które „przy wiatraku” były od początku, jest Jerzy Lewczuk.

– *Było tu fajne towarzystwo i pomalutku wszystko robiliśmy* – wspomina. – *I tak minęło 30 lat. To miejsce, które łączy wszystkich naszych ludzi, przyjeżdżają tu z przyjemnością i dobrze byłoby, gdyby nadal przyjeżdżali.*

Jak mówił Jerzy Misiejuk, historia skansenu w Koźlikach miała kilka etapów, które członkowie Towarzystwa określają mianem ery. Pierwszy etap – „era wiatraka” – zakończył się po kilku latach od przeniesienia obiektu. Powód był prozaiczny – osoby zaangażowane w sprawę zaczęły tworzyć własne rodziny i na kolejne większe inwestycje nie było już sił. Ale wiatrak zaczął spełniać funkcję społeczną – był nie tylko zabytkowym obiektem, ale przede wszystkim miejscem

spotkań młodzieży, która pod wiatrakiem mogła spotkać się, pośpiewać „swoje” piosenki.

Kolejna era nastąpiła w latach 90., gdy inicjatywę w Koźlikach przejęli młodzi ludzie z Białegostoku. Członkowie Związku Ukraińskiej Młodzieży Niezależnej, podobnie jak ich poprzednicy, za pieniądze także zarobione na organizacji imprez, kupili na kolonii Kożyno dom z lat 30.

– *Atrakcją dla nas był sam wyjazd z Białegostoku i praca fizyczna* – wspomina jeden z liderów „drugiej fali” w Koźlikach Andrzej Dawidziuk. – *To była także okazja, aby pobycć wśród „swoich” ludzi i porozmawiać „po swojemu”. W Białymstoku czegoś takiego nie mieliśmy. Była to dla nas swoista oaza. Te wyprawy zajmowały cały dzień – najpierw jazda autobusem, a potem maszerowanie w odludne miejsce.*

Początkowo za bazę noclegową służyły prycze ustawione wewnątrz wiatraka oraz namioty w jego pobliżu. W tych warunkach trudno było, aby obiekt mógł służyć przez cały rok. Zakupiona w 1998 roku chata miała pomóc rozwiązać ten problem. Jednak na postawienie przewiezionego domostwa trzeba było czekać do początku XXI wieku. Historia zatoczyła bowiem koło i młodzi Ukraińcy z Białegostoku, podobnie jak ich poprzednicy, wchodzili w dorosłe życie, a skansen dotknął kolejny kryzys.

Początek trzeciej fali to, jak przypomina Jerzy Misiejuk, rok 2006. Wówczas wiatrakowi „pionierzy” wraz z członkami Towarzystwa stworzyli nową formułę tzw. prywatnego partnerstwa. Od tego czasu Skansen przeżywa rozwój. Oprócz wspomnianego domu, stanęła tu także „majsternia”, stodoła, wiaty, bania, pomost i słupowa kapliczka.

Planowane są także nowe inwestycje, wkrótce ma stanąć chlew, z przeznaczeniem na bazę turystyczną. Koźliki nie są przecież typowym skansenem, a łączą w sobie kilka funkcji. Oprócz wspomnianych cyklicznych i prywatnych imprez, odbywają się tu liczne warsztaty: pieśni tradycyjnych, gry na lirze korbowej, a także warsztaty dla dzieci uczących się na Podlasiu języka ukraińskiego. To miejsce przyjemnego spędzania czasu na ło-

nie natury i w otoczeniu budowli, które w zamierzeniu mają odtwarzać tradycyjne gospodarstwo podlaskie typu kolonijnego z lat 30. XX wieku, a także wspierania kultury i ukraińskiej świadomości narodowej oraz integracji społeczności.

– *Jesteśmy jak jedna wielka rodzina* – mówi współwłaścicielka Skansenu Mirosława Szuj. – *Mamy swoje święta – przyjeżdżamy tu na wiosennego św. Mikołaja, przyjeżdżamy na św. Włodzimierza, obchodzimy swoje prywatne jubileusze. Wszyscy się znamy. Są tu także koncerty i warsztaty. Integrujemy się, przyjeżdżają też nasze dzieci. To działa na przyszłość, niech spotykają się ze swoimi.*

Oprócz wykładu i fotograficznych wspomnień, które zebrani „na świeżo” uzupełniali, przypominając na przykład dotąd nierozpoznane na fotografiach postaci, podczas jubileuszowych uroczystości odbyły się inne wydarzenia. W Koźlikach zaśpiewali bard ukraiński Jurij Tokar, zespół „Siłska Muzyka” z Równego, grupka dziewcząt z zespołu „Ranok” z Bielska Podlaskiego oraz zespół „Dobryna” z Bia-

łegostoku. Jego członkowie często spotykają się w Koźlikach i tworzą kolejną generację Podlaszucków, którzy przyjeżdżają „pod wiatrak”, a na jubileuszowy koncert przybyli prosto z Kazimierza nad Wisłą, gdzie zdobyli jedną z głównych nagród prestiżowego Ogólnopolskiego Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych. Imprezę zakończyły „Tanci w Kłuni” – czyli tradycyjna potańcówka, do której przygrywali muzycy z Równego.

Zagroda pod wiatrakiem w Koźlikach od trzydziestu lat przyciąga kilka generacji Podlaszucków. Na podwórzu – polance, która kiedyś była ornym polem, podczas jubileuszowych uroczystości spotkali się ci, którzy trzydzieści lat temu tworzyli podwaliny skansenu, jak i ich dzieci oraz wnuki. To miejsce przyciąga także tych, którym nieobojętna jest rodzima tradycja i kultura, a także tych, którzy chcą po prostu rozkoszować się nadnarwiańskim krajobrazem z drewnianą architekturą w roli głównej.

Sławomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok
Fot. Ju. Hawryluk

До Вишнич на конференцію – про чижівські говірки розказати

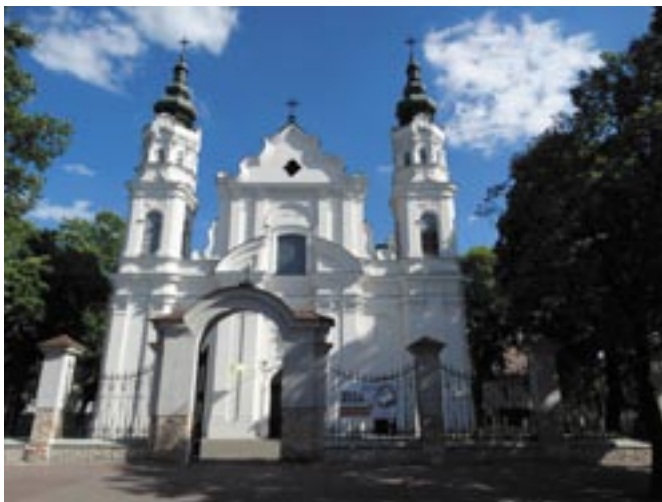
У днях 22-23 червня довелося мені побувати на Міжнародній науковій конференції «Польсько-білоруські культурні, літературні та мовні зв'язки», яка проходила в містечку Вишнічі, що в Люблинському воєводстві. Це була нагода представити результати своїх досліджень антропоніміки гміни Чижі, довідатися, яке ставлення білорусистів до україністичних тем на північ від річки Буг, а водночас – відвідати південнопідляську землю.

Свою подорож я почала від Білої-Підляської, де – хоч не мала багато часу – надіялася знайти хоч

якісь найменші сліди українського минулого. То ж саме це місто мало свої українські традиції – тут сто років тому діяла «Українська громада», виходив український часопис «Рідне сово», та в час Другої світової війни велось навчання української мови, працювала філія Українського центрального комітету тощо.

Зразу в'їжджаючи до міста, увагу звернуло Rondo Żołnierzy Wyklętych. Спитала в місцевих дівчат, з якими подорожувала, що цікавого можна побачити неподалік від вокзалу їхнього міста. «Pomnik Kaczyńskich. Nawet w

«Wiadomościach» o nim mówiono» – сказала без вагання більська студентка. Виходило, що моє знайомство з Білою мало початися коло згаданого кільця Проклятих солдатів та закінчитися біля пам'ятника Марії і Леху Качинським... Що ж – подумалося – нема чим дивувати. Володарі Білої, як і всіх інших міст і містечок у Польщі, скvapливо зараз реалізують нову історичну політику. Це стосується також нашого воєводського Білостока, де невдовзі має з'явитися Aleja Niezłomnych – між іншими присвячена й цим, що палили православні села на Підляшші...

Було для русинів – стало для поляків. Колишня церква Різдва Пресвятої Богородиці в Білій (збудована у 1747-1759 рр. для зберігання тіла уніатського церковного діяча кінця XVI – початку XVII ст. Йосафата Кунцевича), зараз римо-католицький костел та колишня церква св. Юрія у Вишнічах (збудована у 1870-1872 рр.), зараз гмінний Центр християнської культури

Вишницька старовина: цвинтар, заснований коло 1800 р. австрійською адміністрацією (раніше людей ховали при церквах і костелах) та типова для всього Підляшшя дерев'яна хата

Відкриття конференції – учасників і гостей вітає голова організаційного комітету проф. Михайло Саєвич

«A czy nie ma tu żadnych zabytków, cerkwi, kościołów?» – я все таки не залишала теми та далі питала дівчат. Виявилося, що недалеко від вокзалу знаходиться костел Народження Пресвятої Богородиці з середини XVIII ст. Монументальний бароковий храм це насправді колишня церква, збудована як уніатська та пов'язана з культом засновника ордену василіан Йосафата Кунцевича, якого останки тут зберігалися, відтак, у 1875-1915 рр., православна.

Залишаючи Білу, обіцяла ще сюди повернутися та детальніше ознайомитися з її історією та пам'ятками.

Вишничі, колишнє містечко роду Сопігів, розташоване десь 40 кілометрів на південь від Білої. З XVI ст. тут існувала православна церква, з XVII ст. – римо-католицький костел. Зараз у містечку зовсім немає українців – у ньому проживає майже виключно польське католицьке населення.

Вишничі – дуже кліматичне, спокійне село. Можна тут побачити зразки давньої підляської дерев'яної архітектури, пам'яткову уніатську церкву з другої половини XIX ст., зараз Центр християнської культури, колишній уніатський і католицький цвинтар, на якому похоронена хоча б сім'я відомого польського письменника Юзефа Ігнаці Крашевського. Саме до цього містечка прибули польські, білоруські та українські дослідники, щоб два

дні розмовляти на теми пов'язані не лише з польсько-білоруським, але також польсько-білорусько-українським пограниччям.

Організаторами конференції були Інститут слов'янської філології, Інститут історії та Інститут педагогіки Університету Марії Склодовської-Кюрі в Любліні, також Польське товариство білорусистів, Товариство «Razem dla Wisznic» і Гмінна публічна бібліотека у Вишничих. Присутніх привітав проф. д-р габ. Михайло Саєвич, голова Організаційного комітету, директор Інституту слов'янської філології УМСК, білорусист, відомий дослідник говірок польсько-білорусько-українського пограниччя, підляської антропоніміки та соціо-і етнологістики пограниччя. Він, між іншими, автор статей присвячених українським говіркам між Нарвою та Бугом.

Під час пленарного засідання не забракло україністичних тем та тем з Північного Підляшшя. Мені особливо цікавою виявилася доповідь проф. Ірини Матус з Університету в Білостоці, яка говорила про специфіку обрядових страв на Білосточчині.

На конференцію приїхали мовознавці, літературознавці, культурологи та історики з різних наукових осередків у Польщі, Білорусі, Україні, Росії, Словаччині та Великобританії. Я потрапила в секцію мовознавчу, в якій знайшлися, в основному, білорусисти і україністи з Люблина, Варшави та Мінська в Бі-

лорусі. Приємно було послухати, в першу чергу, доповідей пов'язаних з антропонімікою, тобто дослідженням власних назв людей (імен, прізвищ, прізвиськ), що знаходиться в колі моїх зацікавлень. Проф. Михайло Саєвич зачитав доповідь присвячену прізвиськам жителів білоруськомовного Левкова Старого, які мотивовані іменем або прізвищем носія або інших осіб. Темми імен та прізвищ як на Південному, так і Північному Підляшші зайнялися також молоді люблінські дослідники Мартин Койдер, Марко Олійник та Петро Злотковський.

Я представила доповідь присвячену способам найменування жінок від імен, прізвищ та прізвиськ чоловіків у селах гміни Чижі. Виявилося, що тема зацікавила. Показалося також, що на конференції можна відверто говорити про український характер підляських архаїчних говірок типу *ходімі, робімі, маті*. До речі, це зовсім по-іншому ніж у Білостоці, де на одній конференції – коли згадала про українські говірки в гмінах Чижі і Гайнівка – звинувачено мене в поширенні «контroversійних» поглядів...

Другого дня конференції також не забракло україністичних тем. Особливо цікаво було, в першу чергу, послухати доповіді проф. Фелікса Чижевського, який обговорив «Словник західнополіських говірок» проф. Григорія Аркушина.

Поїздка на конференцію у Вишничих виявилася цікавою як під краєзнавчим, так і науковим оглядом. До Вишнич приїхали науковці, що займаються не лише суто білоруськими темами, але також дослідники українських говірок та підляської антропоніміки. На жаль, того роду наукових зустрічей бракує у нас, на Північному Підляшші. Маймо надію, що запланована Союзом українців Підляшшя конференція у рамках відзначень 25-ліття української організації стане не одноразовою подією, але початком циклічних зустрічей, під час яких можна буде говорити на науковому рівні про український аспект говірок, народної культури та історії Північного Підляшшя.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Podlaski akcent „Kosmonautyki po kozacku”

W artykule „Kosmonautyka po kozacku”, opublikowanym na naszych łamach w 2010 r. (nr 2), wspomniany został *Wołodimir Czelomej*, który był zaliczany przez zachodnich ekspertów do piątki najwybitniejszych twórców techniki rakietowej w ZSRR (obok trzech innych Ukraińców – S. Korolowa, W. Hłuszki, M. Janheła – oraz Gruzina A. Nadiradze). Jego konstrukcjami były m.in. najsilniejsza radziecka rakieta nośna „Proton” (wykorzystywana do dzisiaj), stacje orbitalne „Salut-3”, „Salut-5” i „Kosmos”, a także wielkogabarytowe bezzałogowe statki orbitalne.

Podstawowe dane o życiu konstruktora, w tym o miejscu urodzenia, można obecnie bez problemu znaleźć w publikacjach o charakterze encyklopedycznym, oczywiście z Wikipedią na czele. Tak więc wersja polskojęzyczna podaje: *Władimir Nikołajewicz Czelomej* (ukr. *Володимир Миколайович Челомей*, ros. *Владимир Николаевич Челомей*, ur. 30 czerwca 1914 w Siedlcach, zm. 8 grudnia 1984 w Moskwie) – *radziecki inżynier pochodzenia ukraińskiego, konstruktor maszyn, raket balistycznych i kosmicznych; jedna z czołowych postaci radzieckiego programu kosmicznego – konstruk-*

tor raket Proton. Władimir Czelomej urodził się w rodzinie ukraińskich nauczycieli niedługo przed wybuchem I wojny światowej w Siedlcach... Gdy miał trzy miesiące i front wojenny zbliżył się do miasta, wraz z rodziną przeniósł się do Poltawy. Czelomejowie przenieśli się ponownie, tym razem do Kijowa, gdy miał 12 lat.

W ukraińskiej wersji hasła przeczytamy: *Володимир Миколайович Челомей... український механік, фахівець у галузі динаміки стійкості складних коливальних систем, генеральний конструктор ракетно-космічної техніки... Народився 30 червня 1914 року в містечку Седльці (нині Мазовецьке воєводство, Польща, тоді Привіслінський край, Седлецька губернія, Російська імперія) у сім'ї вчителів. Мама Євгенія Хомівна (у дівоцтві Ключко) була полтавкою за походженням. Батько був дуже обізнаною людиною в багатьох галузях, що певним чином передалося і його синові. Незабаром після народження сина сім'я переїхала до Полтави, де мешкала бабуся, подалі від району бойових дій в розпочатій Першій світовій війні.*

Udało się też znaleźć artykuły w języku ukraińskim, gdzie nazwisko ma wersję *Чоломій*, a więc nie tylko bardziej zgodną z fonetyką ukraińską, ale też jeszcze bardziej swojsko brzmiącą dla mieszkańca Bielska, w którego okolicy mieszka niejeden *Czołomiś*, w dokumentach urzędowych zapisany jako *Czołomej*, np. budowniczy cerkwi w Szastałach *Józef Czołomej z Augustowa* (*po-naszomu – Juosip Czołomiś z Jagusztowa*). Razem z urodzeniem w leżących nieopodal historycznego woj. podlaskiego wschodniomazowieckich Siedlcach wskazywało to na podlaskie pochodzenie „geniusza wojskowego przemysłu raketowego”. Niedawno dowody potwierdzające to przypuszczenie znalazł dziennikarz gazety „Брестский курьер” *Nikołaj Aleksandrow*, który w Brześciu, w archiwum „УКГБ РБ по Брестской области” dotarł do teczki stryja konstruktora, też zresztą noszącego imię *Włodzimierz* i będącego w latach 1921-1955 mieszkańcem tego miasta.

Wołodia Czołomij z matką. Poltawa (1915 r.)

Jak się okazuje, Włodzimierz Czołomiej (*Wołodimir Czołomiej*) urodził się w 1891 r. w Żerczycach (wówczas pow. bielski, obecnie siemiatycki), w rodzinie Michała (zmarł w 1903 r.) i Zofii Czołomiejów. Była to rodzina typowa jak na owe czasy, a więc dość liczna – 5 synów i 2 córki, ale zamożna, a w każdym razie przedsiębiorcza, bo zadbano w niej o wykształcenie dzieci, wynajmując nawet prywatnego nauczyciela, co Włodzimierzowi pozwoliło otrzymać w 1909 r. posadę na kolei. Jego o rok młodszy brat Mikołaj został zaś nauczycielem szkoły ludowej (utrzymywanej przez rosyjskie Ministerstwo Oświaty Ludowej) w Siedlcach i ożenił się z pochodzącą z Połtawy Eugenią Kłoczko, również nauczycielką. Mikołaj musiał być z Włodzimierzem bardzo zżyty, albowiem gdy 30 czerwca 1914 r. urodził mu się syn – otrzymał on imię po stryju.

W tym czasie językiem zarówno metryk cerkiewnych, jak i urzędów był rosyjski, więc nazwisko Czołomiej/Czołomiej zostało zapisane zgodnie z ówczesną ortografią jako „Челомѣй”, a po zmianach w 1917-1918 r. – „Челомей”, co pewnie na początku wymawiano jako *Cziolomiej* (tak jak *черный* = *czornyj*), ale potem już jako *Czielomiej*. Deformacja jak widzimy utrwaliła się na tyle, że nawet obecnie w 99% publikacji ukraińskojęzycznych *Wołodymyr Mykołajowycz* jest nadal *Czelomejem*, a nie – jak być powinno z uwagi na fonetykę języka ukraińskiego – *Czołomijem*.

Różnych nieporozumień w biografii uczonego i konstruktora nie brakuje, bo np. można przeczytać, że *gdy miał trzy miesiące i front wojenny zbliżył się do miasta, wraz z rodziną przeniósł się do Połtawy*, co jest oczywistą nieścisłością, bo do Siedlec front zbliżył się dopiero latem 1915 r. W każdym razie rodzina Czołomiejów znalazła się w Połtawie, a w 1926 r. przeniosła się do Kijowa, gdzie Wołodiu ukończył Kijowskie Technikum Samochodowe i w 1932 r. rozpoczął studia na wydziale lotniczym Kijowskiego Instytutu Politechnicznego, który rok później przekształcono w odrębny Kijowski Instytut Lotniczy. Uczęszczał jednocześnie na wykłady z matematyki, fizyki i mechaniki na Uniwersytecie Kijowskim i Wszechukraińskiej Akademii Nauk i zanim ukończył studia miał już ponad 20 publikacji naukowych, a powielone litograficznie „Obliczenia wektorowe” (1936) służyły jako podręcznik

Włodzimierz Czołomiej. Zdjęcie ze strony internetowej kpi.ua (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

dla studentów. Prowadził też eksperymenty nad skonstruowaniem odrzutowego silnika pulsacyjnego, które zostały uwieńczone sukcesem w 1942 r., gdy W. Czołomiej pracował już w Moskwie, w Centralnym Instytucie Budowy Silników Lotniczych (od lata 1941 r.).

Pierwsza wojna światowa rozproszyła rodzinę Czołomiejów, bo także ci, którzy nadal mieszkali w Żerczycach, też stali się *bieżeńcami*. Stryj Włodzimierza powrócił z *bieżeństwa* w 1921 r. i osiadł w Brześciu, gdzie ponownie zaczął pracę na kolei, ożenił się i w 1929 r. zbudował na przedmieściu Hrajiwka obszerny dom jednorodzinny, który później stał się źródłem utrzymania dla rodziny. Jego bowiem praca na kolei, na stacjach Brześć Centralny, Żabinka i Kleszczele, trwała tylko do 1935 r., gdy z powodu choroby przeszedł na emeryturę. Przy niewielkiej wysłudze lat była ona dość niska, więc dla podreperowania domowego budżetu zaczął wynajmować pokoje dla lokatorów. Przez władze sowieckie dom ten wraz z działką został w 1949 r. upaństwowiony, a dwa lata później Włodzimierza aresztowało NKWD, oskarżając o „agitację antysowiecką”, za co lokalna „sowiecka sprawiedliwość” skazała podsądnego na 25 lat łagru i konfiskatę mienia. „Sowiecka sprawiedliwość” w Mińsku obniżyła wyrok do 5 lat, które odsiedział na terenie Białoruskiej SRR, uniknął więc Sybiru, gdzie prawdopodobnie trafił jego syn Mikołaj, skazany na 10 lat w 1948 r.

Biografia Włodzimierza-konstruktor jest znana każdemu, kto interesuje się techniką lotniczą i kosmiczną. Mikołaj Aleksandrow swój artykuł „Два Челомея. Один вел в космос, другой шагнул в бездну ГУЛАГа...” kończy opisem wizyty w domu jego stryja. Jak się okazało, żadnych Czołomiejów czy ich krewnych dziennikarz nie znalazł, ale w „mniej zadbanej” części domu mieszka jeszcze emeryt dobrze pamiętający jego pierwszego właściciela: *Miałem pięć lat, gdy wrócił z obozu po odsiadce w pięćdziesiątym trzecim. Widocznie skrócili mu termin. A po wojnie to wsadzali „paczkami” i nie wszyscy wracali. Włodzimierz Michajłowicz mieszkał tu przez kilka lat – do pięćdziesiątego piątego. A potem pojechał do Polski, dalej już nic o nim nie wiem. W domu została córka, która poślubiła mężczyznę o nazwiska Zająć. Teraz to już nie żyje...*

JH

PS.

Okazuje się, że w dziejach lotnictwa był jeszcze jeden talent pochodzący z Podlasia – Wsiewołod Jakimiuk (*Wsiewołod Jakimjuk*; 1902-1991), urodzony w Kożynie, który w latach 30. pracował w Warszawie przy konstruowaniu polskich samolotów myśliwskich i pasażerskich, a potem na Zachodzie ich odrzutowych następców, również francuskiego ponaddźwiękowego Concorda.

«Гілочка» на майстер-класах

27-30 червня ансамбль «Гілочка» з Черемхи про-
водив майстер-класи в Дубичах Церковних.
Молоді співаки відпочивали та знайомилися з новим ре-
пертуаром. Підляських і поліських пісень учили їх Ірина
Вищенко, керівник ансамблю, та Юрій Ковальчук з рів-
ненської «Горини».

Протягом багатьох років основною метою організації
музичних майстер-класів є вивчення техніки та специфі-
ки виконання автентичного фольклору, білого співу, по-
двійного співу та плекання власних традицій та культу-
ри. Діти працювали у різних вікових групах: наймолодші
9-13 років і старші 14-16 років. Окремо свій спів тренува-
ли хлопці, яких від 5-ти років щораз більш приєднується
до ансамблю. Важливим елементом вивчення автентич-
ного білого співу є створення сприятливої атмосфери для
вільної експресії голосу у відкритих просторах, тому діти
вправлялися, співаючи у полі, в лісі та біля води.

У вільний час учасники майстер-класів відпочивали
на пляжі, купалися та плавали байдарками і водними
велосипедами. У Гмінному центрі культури спорту та

відпочинку зустрілися з поліцією та взяли участь у бе-
сіді з питань безпечної поведінки над водою. Була та-
кож поїздка до квартири Прикордонної служби в Дуби-
чах-Церковних - діти відвідали установу та взяли участь
у презентації обладнання, яке щодня використовують
прикордонники.

Майстер-класи пройшли в рамках проекту Союзу
українців Підляшшя. **(лл-ів)**

Пишемо й читаємо по-українському – то значит по-нашому

**Сонце пече, липа цвіте, жито доспіває – коли то буває?
(Літо й українські прислів'я і приказки про нього)**

**Sonce печze, lypa cwite, żyto dospiwaje – koły to buwaje?
(Lito j ukrajinśki prysliwja i prykazky pro nioho)**

Літо – одна з чотирьох пір року між весною і осінню, з найвищою середньодобовою температурою повітря.

У більшості країн північної півкулі прийнято такі дати календарного літа: початок – 1 червня, кінець – 31 серпня.

Астрономічне літо настає пізніше за календарне. Починає його літнє сонцестояння (20-21 червня) – закінчує осіннє рівнодення (22-23 вересня).

Літнє сонцестояння – момент, у який центр Сонця проходить через найпівнічнішу точку екліптики, що має схилення $+23^{\circ}27'$. На північній півкулі випадає це на 21 червня, а у високосний рік на 20 червня.

Рівнодення – момент, у який центр сонячного диску у своєму видимому русі екліптикою перетинає небесний екватор. У дні рівнодення тривалість дня на всій Землі, крім районів земних полюсів, майже дорівнює тривалості ночі.

Високосний рік (заст. переступний або касіянів рік) – рік у юліанському та григоріанському календарях, кількість днів у якому становить 366 – на одну добу (зимовий день) більше, ніж у звичайному (невисокосному) році. У такий рік місяць лютий має не 28, а 29 днів. 29 лютого – так званий Касіянів день.

Касіянів день – день преподобного Касіяна, припадає на 29-те лютого за ст. стилем, тобто тільки на високосні роки.

Lito – jedna z czterech pór roku miż wesnoju i osinniu, z najwyszczōju seređniodobowōju temperaturoju powitřja.

U bilszosti krajın piwnicznōji piwkuli pryjńiato taki daty kalendarnoho lita: poczatok – 1 czerwnia, kineć – 31 serpnia.

Astronomiczne lito nastaje piznisze za kalendarne. Poczynaje joho litnie soncestojannia (20-21 czerwnia) – zakinczuje osinnie riwnodennia (22-23 weresnia).

Litnie soncestojannia – moment, u jakyj centr Soncia prochodyt' czerez najpiwniczniszu toczku ekliptyky, szczo maje schylennia $+23^{\circ}27'$. Na piwnicznij piwkuli wypadaje ce na 21 czerwnia, a u wysokosnyj rik na 20 czerwnia.

Riwnodennia – moment, u jakyj centr soniacznoho dysku u swojemu wydymotu rusi ekliptykoju peretyńaje nebesnyj ekwator. U dni riwnodennia trywalist' dnia na wsij Zemli, krim rajoniw zemnych polusiw, majze doriwniuje trywalosti noci.

Wysokosnyj rik (zast. perestupnyj abo kasijaniw rik) – rik u julianskomu ta hryhorianśkomu kalendarijach, kilkist' dniw u jakomu stanowyt' 366 – na odnu dobu (zymowyj deń) bilsze, niź u zwyczajnomu (newysokosnomu) roci. U takyj rik misiać lutyj maje ne 28, a 29 dniw. 29 lutoho – tak zwanyj Kasijaniw deń.

Kasijaniw deń – deń prepodobnoho Kasijana, prypadaje na 29-te lutoho za starym stylem, tobtō tilky na wysokosni roky.

Літо – найтепліша і найвологіша пора року. Над Бугом і Нарвою воно настає наприкінці травня, закінчується приблизно у першій декаді вересня. У Карпатах тривалість літа значно коротша, наслідком чого бойки й лемки з-над Сяну і Попраду не сіяли озимин (жита, пшениці), а лише овес, тому й Богдан Ігор Антонич називав Лемківщину «країною вівса і ялівцю». Максимум опадів припадає на червень – липень, часто гримлять бурі, проходять зливові дощі, іноді випадає град. На літо припадає близько 40% річної норми опадів. Град випадає на рівнинах 2-3 рази на рік, а в Карпатах – 4-6 разів.

Таким чином місяців, які можна з різних причин зарахувати до літніх, аж п'ять: травень (май), червень, липень, серпень, вересень.

Lito – najteplisza i najwołohisza pora roku. Nad Buhom i Narwoju wono nastaje naprykinci trawnia, zakinczujet’sia pryblyžno u perszij dekadki weresnia. U Karpatach trywalist’ lita znacžno korotsza, naslidkom czoho bojky j łemky z-nad Sianu i Popradu ne sijały ozymyn (żyta, pszenyci), a łysze owes, tomu j Bohdan Ihor Antonycz nazywaw Łemkiwszczynu «krajinoju wiwsa i jaliwciu». Maksymum opadiw prypadaje na czerwień – łypeń, czasto hrymlat’ buri, prochodiat’ zływowi doszczi, inodi wypadaje hrad. Na lito prypadaje blyżko 40% ricznoji normy opadiw. Hrad wypadaje na riwnynach 2-3 razy na rik, a w Karpatach – 4-6 raziw.

Takym czynom misiaciw, jaki można z rıznych przyczyn zarachuwaty do litnich, aż pjat': trawień (maj), czerwień, łypeń, serpeń, wereseń.

Прислів'я і приказки – Pysliwja i prykazky – Прислів'я і приказки – Pysliwja i prykazky

Одне літо ліпше, ніж сто зим.
Odne lito lipsze, niż sto zym.

Два рази в році літо не буває.
Dwa razy w roci lato nie buwaje.

Буде в зиму той голодний, хто у жнива
холодочку шукає.
Bude w zymu toj hołodnyj, chto u žnywa
chołodoczku szukaje.

Готуй влітку сани, а взимку воза.
Hotuj wlitku sany, a wzymku woza.

Влітку один тиждень рік годує.
Wlitku odyń tyżdeń rik hoduje.

Дош іде не там, де ждуть, а там, де жнуть, не там,
де просять, а там, де косять.
Doszcz ide ne tam, de żdūt', a tam, de żnūt', ne tam,
de prosiat', a tam, de kosiāt'.

Коли влітку не ходив по малину, узимку вже пізно.
Koły wlitku ne chodyw po małynu, uzymku wże pizno.

Літо запасає, а зима з'їдає.
Lito zapasaje, a zyma ziidaie.

Хто літом гайнує, той узимку голодує.
Chto litom hajnuje, toj uzymku hołoduje.

Хто влітку ледарює, той узимку біду чує.
Chto wlitku łedarjuje, toj uzymku bidu czuje.

Що влітку вродиться, то взимку згодиться.
Szczo wlitku wrodyt'sia, to wzymku zhodyt'sia.

Червневе літо ліпше від кожуха.
Czerwnewe lito lepsze wid kożucha.

У червні на полі густо, а в коморі пусто.
U czerwni na poli husto, a w komori pusto.

У червні люди раді літу, як бджоли цвіту.
U czerwni ludy radi litu, jak bdżoły cwitu.

Червень літо зрум'янив, а липень громами розпik.
Czerwień lito zrumjanyw, a łypeń hromamy rozpik.

Червень – рум’янець, липень – громовик, а серпень –
на копи багатий.
Czerwień – rumjaneć, łypeń – hromowyk, a serpeń –
na kopy bahatyj.

Липень не тільки полудень літу, а й року.
Łpień ne tilky połudeń litu, a j roku.

Чого липень і серпень не доварять, – того
і вересень не досмажить.
Czoho łypeń i serpeń ne dowarjat', – toho
i wereseń ne dosmażyť.

Сerpнeвoгo дня зимoвoм тижнeм нe зaмiнш.

Serpnewoho dnia zymowym tyżnem ne zaminysz.

Як у серпні дбаємо, так зимою маємо.
Jak u serpni dbajemo, tak zymoju majemo.

Серпень збирає, а зима поїдає.
Serpeń zbyraje, a zyma pojidaje.

До серпня рослина зріє, а після нього в'яне.
Do serpnia roślina zrije, a pisle niego wjane.

У серпні хліборобу три роботи: і косити, і орати, і сіяти.
U serpni chliborobu try roboty: i kosyty, i oraty, i sijaty.

Опеньки з'явилися – літо скінчилось.
Opeńky zjawyłyś – lato skńczyłoś.

З життя взятє! – історії з Курашева **Z życia wzięte! – historyj z Kuraszewa**

Дякую Богу за всьо – весьоло било!

Як приходіла весна, господарі заглядали у свої засіки. Зо збуожом і чухалися по голові, чи його хватит – бо треба й посіяти, і на хліб намолоти жита, а пшеницю озиму на піруог і на паску пуд Великдень. В тих давніх літах ніхто не купляв, бо не мілі і за што і де купити, то мусіли так комбіновати, коб било своє. А некотори по пудові, значит по 16 киль, виносілі до гандляра на горілку – то тим і чуханє не помагало, як збуожа не хватало. Але билі і такі хитри жункі, што вечурком кум принесе пуд збуожа, то єйн мужик не буде чухатися за голов, оно кум почухає...

Ну, конечно, шукали господарі до свого коня припрежку, бо мало хто тримав пару коні. І бивало, на полі посваряться сусіди, бо одін дасть своєму коньові торбу з овсом – насипаним у січку, а другі не має виспати овса. То той хитріший замініт торбу своєму коньові, а другі приде і провірит – што заміняна. Тогди драка або сварка на полі, а сміх у селі. І тому, што міняє торби, на другу весну трудно знайти спуюлку.

А пока посіють, то вже пудходіт сінокуос. Як у згоді жили сусіди, то одін другому помагав косою косити – се ти мні помоуог 6 покосув викосити, то я тобі завтра помогу тоже 6, але то была допомога. Пока посушили сіно вьо руками, то вже і жніво пудишло.

Било добре, што не било стонкі, ніяких опрыскув на зіле, то жункі ходілі з мішками по межах, рвали зіле і кормілі свіні. А не можна било на чужої межі рвати, бо каždy виривав собі, наривали на кілька дні.

Но і тогди пудходілі жніва. То бив барзо працювіти час, бо в тих літах вьо жалі серпамі. Богатші наймалі женцюов, а бідніший мілі велікі сім'ї, то жалі хутко у себе, а потум у заруобкі. Бо чомєс богати і коліс то мілі двое або троє діті, а у бідніших сім – вуосім. Тому сілі до найму било – біглі бігом, аби хто просів.

А по жнівах то зараз пудходіла осень. Мужчини браліся орати чорнуху, значит готовілісь до сіяня озимого збуожа, а жункі рвали й білі, а потум мочили або слалі льни – бо як намочани, то било волокно біле, а як слани, то волокно сіве. І тогди палілі піч хлібову і сушили льон, потум терлі терніцями, трепалі, чесалі, а вичесани повісма ділілі на кушель.

Колопні то билі на калісони і простірадла. Розказував одін сусід, што як оженився і теща дала в посаг такіа простірадла, то за туо одну нуоч так пообшаровував коліна, што кривавілі. То не знаю, што вуон пузниї зробів з тим простірадлом? А то з колопніни било. А ще пакули билі, тз. осмикі, то пралі на мішкі.

Музики молотілі ціпамі, в тих літах жадних машин не било, оно ціп. Одін у Курашеві мів тз. широкомолотку, то

Diakuju Bohu za wsio – wesoło było!

Яk przychodila wesna, gospodarze zahledali u swojej zaski. Zo zbuożom i czuchalisia po holowie, czy joho chwatic – bo treba j posiejati, i na chleb namoloti zyta, a pszeniciu ozimu na piruoh i na pasku pud Welikden. W tych dawnych latach nicta ne kuplaw, bo ne mieli i za szto i de kupiti, to musieli tak kombinowati, kob bylo swoje. A nekotory po pudowi, znaczyt po 16 kil, wynosili do handlara na horilku – to tym i czuchanie ne pomahalo, jak zbuoza ne chwatalo. Ale byli i takija chitry zunki, szto weczurkom kum prynese pud zbuoza, to jejin muzyk ne bude czuchatisia za holow, ono kum poczuchaje...

Nu, konieczno, szukali gospodarze do swoho konia przyprezku, bo malo chto trymaw paru koni. I bywalo, na poli poswarat'sia susidy, bo odin das' swojemu koniowi torbu z owsom – nasypanym u siczk, a druzi ne maje wsypati owsa. To toj chitrijszy zami'nit torbu swojemu koniowi, a druzi pryde i prowiryt – szto zami'niana. Tohdy draka abo swarka na poli, a smich u seli. I tomu, szto miniaje torby, na druhu wesnu trudno znajti spouлку.

A poka posiejut, to wzе pudchodit sinokuos. Jak u zhodi zyli susidy, to odin druhomu pomahaw kosoju kositi – se ty mni pomuoh 6 pokosuw wykositi, to ja tobie zawtra pomohu toze 6, ale to byla dopomoha. Poka posuszili seno wsio rukami, to wzе i zniwo pudyszlo.

Bylo dobre, szto ne bylo stonki, nijakich opryskuw na zi'e, to zunki chodili z miszkami po mezach, rwali zi'e i kormili swini. A ne mozna bylo na czuzuoj mezi rwati, bo kazdy wyrwaw sobi, narywali na kilka dni.

No i tohdy pudchodili zniwa. To byw barzo praciowity czas, bo w tych latach wio zali serpami. Bohatszy najmali zenciuow, a bidnijszy mieli weliki siem'ji, to zali chutko u sebe, a potum u zaruobki. Bo czomsia bogaty i kolis to mieli dwoje abo troje diti, a u bidnijszych siem – wuosim. Tomu sily do najmu bylo – bihli bihom, aby chto prosiw.

A po zniwach to zaraz pudchodila oseń. Mużczyzny bralisia orati czornuchu, znaczyt hotowili's do sijania ozimoho zbuoza, a zunki rwali j bili, a potum moczyli abo slali lny – bo jak namoczany, to bylo wolokno biele, a jak slany, to wolokno siwe. I tohdy palili piecz chlibowu i suszyli lon, potum terli terniciami, trepali, czesali, a wyczesany powisma dilili na kuzel.

Kolopni to byli na kalisony i prostiradla. Rozkazuwaw odin susid, szto jak ozeniwsia i tescza dala w posah takija prostiradla, to za tuju odnu nuocz tak poobszarowuwaw kolina, szto krywawili. To ne znaju, szto wuon puзниj zrobiw z tym prostiradlom? A to z kolopniny bylo. A szcze pakuly byli, tз. osmyki, to prali na miszki.

Muzyki molotili cipami, w tych latach zadnych maszyn ne bylo, ono cip. Odin u Kuraszewi miw tз. szyrokomolotku, to

Пiszemo j czytajemo po-ukrajínskomu – to znaczyt po-naszomu

запрагалі до маніжа пару коні і то було уже за моєї паметі. Пузнїй віялі руками – шопелкою перекидали на токові і полова падала ближэй, а збуоже летїло аж пуд стїну.

А вже од 4 грудня то вже жункі по ночах пралі, а мужикі ціпамі молотїлі збужа. І ще їздїлі до ліса по дрова, а по ночах, фонара повісївши, молотїлі. Богатши наймалі молотевнікув, а вони билі тоже хїтри – одиходячи насипалі збуожа у галоши нагавіць і хвалїліся по тїху, што як висипалі удома, то било по пудові з одних нагавіць.

Жункі, як зачалася Піліпувка, од 4 грудня до Велїкоднї, то мусїлі виткати тоє, што заплановалі і викінуті кросна з хати – бо як хтось там не викїнув, то могло биті штось не так у сїм'ї.

І так люде прожили і мучилїся, алє билі весьоли.

А коб родїло в полі, то у порадоцних господаруов воно мусїло биті догляджане, зоране в пору і докладно. А ще вірили в забобони. Дїд муой, як зорав поле пуд жито, то з штирох сторуон видоптував ногами знак православного крижа. Тоє заоране мусїло кїлька тижні полежаті, бо треба, штоб воно зляглося і тогди, як тия знакі оставалі ненарушани, то дїд казав, што буде слаби урожай. А як тия знакі штось пороздрапувало, пташкі чи дощ, ну то буде урожай. То так било на озїміну. А як сїяв, то найперуч витїрав збуоже з колоскуов, зо свечаної так званої квітки, што светїться на Сплїне. У нас жито било все хороше, бо поле пісковое, гною дїд не шкодовав.

А як засїєви на веснї, то конечно било розкїдати лупїнкї з їєць – тих, што лупїлі до светїня на Велїкдєнь. Дїд сам їшов у поле і розкїдав по кїлька лупїнок по цілїм заоранум, де мїєв биті овес, ячмінь або гречка; пшєніці не сїялі, бо ї забобони не помагалі (не росла на пісковї).

Коб добре годовалося бидло, то треба било, штоб на Крєщенїє Господнє посветїті хлїви тею водою. То так било у нас, а як у сусїдув, то не знаю. Мама любїла, штоби в пору било накорм'яне і напояне. І так што не помню, коб билі якїясь упадкі. За моєї паметї туолько раз корова влетїла у глїбокі руов і зламала карка. А так то всьо їшло по-Божому і корови добре телїлїсь і свїні велїся. І так што за мойого господарованїя їшло всьо некепсько. І дякую Богу за всьо.

Нїна ГРИГОРУК

zaprachali do maniža paru koni i to było uže za mojej pameti. Puzniј wiјali rukami – szopelkoju perekidali na tokowi i polowa padała bliżej, a zbuoże letiło aż pud stinu.

A wże od 4 hrudnia to wże żunki po noczach prali, a muzyki cipami mołotili zbuża. I szcze jїzdili do liśa po drowa, a po noczach, fonara powiśiwszy, mołotili. Bohatszy najmali mołotewnikuw, a wony byli toże chitry – odychodiaczy nasypali zbuoża u gałoszy nahawić i chwalilisia po tichu, szto jak wysypali udoma, to było po pudowi z odnych nahawić.

Żunki, jak zacząłasia Pilipuwka, od 4 hrudnia do Welikodnia, to musili wytkati toje, szto zaplanowali i wykinuti krosna z chaty – bo jak chtoś tam ne wykinuw, to mohło byti sztoś ne tak u simji.

I tak lude prożyli i muczylisia, ale byli wesioły.

A kob rodiło w poli, to u poradocznych gospodaruow wono musiło byti dohledżane, zorane w poru i dokładnie. A szcze wiryli w zabobony. Diđ muoj, jak zoraw pole pud żyto, to z sztyroch storuon wydoptuwaw nohami znak prawosławnoho kryża. Toje zaorane musiło kilka tyżni poleżati, bo treba, szto wono zlahłosia i tohdy, jak tyja znaki ostawali nenaszczany, to diđ kazaw, szto bude słaby urożaj. A jak tyja znaki sztoś porozdrapuwało, ptaszki czy doszcz, nu to bude urożaj. To tak było na oziminu. A jak siјaw, to najperucz wytiraw zbuoże z kołoskuow, zo sweczanoji tak zwanoji kwiťki, szto swetit'sia na Splińie. U nas żyto było wse chorosze, bo pole piskowoje, hnoju diđ ne szkodowaw.

A jak zasiwy na wesni, to konieczno było rozkidati łupinki z jijeć – tych, szto łupili do swetińia na Welikdeń. Diđ sam jszow u pole i rozkidaw po kilka łupinok po ciłum zaoranim, de miw byti owes, jaczmiń abo hreczka; pszenici ne siјali, bo j zabobony ne pomahali (ne rosła na piskowi).

Kob dobre hodowałasia bydło, to treba było, szto na Kreszczenije Hospodnie poswetiti chliwy teju wodoju. To tak było u nas, a jak u susiđuw, to ne znaju. Mama lubiła, szto by w poru było nakormiane i napojane. I tak szto ne pomniu, kob byli jakijaś upadki. Za mojej pameti tuolko raz korowa wletiła u hłyboki ruow i złamała karka. A tak to wsio iszło po-Bożomu i korowy dobre teliliś i swini welisia. I tak szto za mojoho gospodarowania iszło wsio nekiepśko. I diakuju Bohu za wsio.

Nina HRYHORUK

*Курашувська стерня. Фото Ю. Гаврилюка
Kuraszuowska sternia. Foto Ju. Hawryluka*

„Sami będziemy tworzyć nasze życie!”

Kalendarium ukraińskiej rewolucji narodowej

Poprzednia opowieść o pierwszych rewolucyjnych miesiącach, zamieszczona w nr. 2/2017, skończyła na wielkiej manifestacji w Kijowie 19 marca (1 kwietnia) 1917 r. Następnego dnia Rząd Tymczasowy w Piotrogradzie przyjął uchwałę „O uchyleniu ograniczeń wyznaniowych i narodowych”, która zniosła wszelkie ograniczenia praw w związku z wyznawaną religią (inną niż prawosławna), a także zezwalała na używanie „innych niż rosyjski języków i dialektów” w prywatnej oświacie i przedsiębiorczości. Nieco wcześniej, 14 (28) marca, wydana została też zgoda na nauczanie w języku ukraińskim w szkołach ludowych Kijowskiego Okręgu Szkolnego, który w chwili wybuchu wojny obejmował gub. kijowską, podolską, połtawską, wołyńską, czernihowską i chełmską (utworzoną w 1912-1913 r. z zamieszkaną przez ludność ukraińską wschodnich części gub. lubelskiej i siedleckiej). Tego rodzaju dokumenty, które jeszcze rok wcześniej wywołałyby wśród ukraińskiej elity entuzjazm, w nowej rewolucyjnej sytuacji nie mogły już posłużyć za podstawę do zaspokojenia dążeń narodowego ruchu ukraińskiego, który nie tylko szybko nabierał rozmachu, ale też ogarniał wojsko.

Sprzyjały temu działania wojskowego ministra Rządu Tymczasowego, który próbując podnieść morale i zdolność armii 1 (14) marca 1917 r. nakazał, aby każda jednostka wojskowa wybrała komitet delegatów żołnierskich, którzy mieli nadzorować sprawy związane z jej uzbrojeniem i dowodzeniem. Ta swista demokratyzacja armii została wykorzystana przez żołnierzy ukraińskich, którzy zaczęli organizować się zarówno w celu wspierania działań mających prowadzić do nadania Ukrainie autonomii, jak i do stworzenia jednostek wojskowych mających jednolicie ukraiński skład osobowy i dowództwo.

Pionierami tych działań byli urzędnik wojskowy Mykoła Michnowski (działacz polityczny i autor broszury „Samostijna Ukrajina” – 1900 r.), a także dwaj oficerowie zaangażowani w ruch ukraiński w okresie przedwojennym – por. Warfłomij Jewtymowycz i ppor. Andrij Nowosielski. 3 (13) marca zwrócili się oni do wykonującego obowiązki przewodniczącego Centralnej Rady (przed przybyciem M. Hruszewskiego) z propozycją podjęcia działań organizacyjnych w dziedzinie wojskowości, ale ten odmówił współpracy, argumentując, że będzie to dla ruchu ukraińskiego kompromitujące.

W tej sytuacji zwołali oni na 6 (19) marca 1917 r. pierwszy ukraiński wiec wojskowy z udziałem żołnierzy i oficerów garnizonu kijowskiego, a za nim kolejne. Utworzono też Ukraiński Klub Wojskowy im. Hetmana Połubotka, mający za cel zorganizowanie „własnej armii narodowej jako potężnej siły zbrojnej, bez której nie można nawet myśleć o zdobyciu przez Ukrainę pełnej wolności”. Oprócz klubu, który stał się ideowym i politycznym centrum tego procesu, powołano też Ukraiński Wojskowy Komitet Organizacyjny, który miał zajmować się sprawami bieżącymi. Informacja o Ukraińskim Klubie Wojskowym została rozpowszechniona przez prasę ogólnorosyjską, docierając do żołnierzy jednostek frontowych i tyłowych, w których służyli Ukraińcy. Wysyłano z nich delegatów do Kijowa po instrukcje, organizowano też demonstracje wspierające ukraińskie dążenia polityczne – 25 marca (7 kwietnia) 1917 r. w Piotrogradzie odbyła się 20-tysięczna demonstracja żołnierzy Ukraińców miejscowego garnizonu, którzy wyszli na ulicę ze sztandarami narodowymi. W Moskwie podobną demonstrację 7 (20) kwietnia zorganizował lokalny Ukraiński Klub Wojskowy. Powstała też Rada Ukraińska Frontu Za-

chodniego, której przewodniczył Symon Petlura, wówczas działający w ramach Wszechrosyjskiego Związku Ziemstw, zajmującego się zaopatrywaniem armii. Ukraińskie rady wojskowe na różnych szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych, a także komitety, gromady i towarzystwa powstawały na wszystkich frontach i w większości jednostek tyłowych. Demonstracje, zjazdy, wiece odbywały się nawet w jednostkach stacjonujących w takich oddalonych od Ukrainy regionach, jak Finlandia, Kaukaz, czarnomorskie wybrzeże Turcji, Syberia, Daleki Wschód i Mandżuria.

Niewątpliwym sukcesem organizacyjnym Klubu Wojskowego było wcielenie w życie uchwały o utworzeniu w Kijowie ukraińskiego pułku ochotniczego, podjętej 11 (24) marca 1917 r. na zgromadzeniu ok. tysiąca żołnierzy i oficerów. Już przy wsparciu Ukraińskiej Centralnej Rady 18 kwietnia (1 maja) ogłoszono powstanie 1. Pułku Ukraińskiego im. Bohdana Chmielnickiego, złożonego z żołnierzy przebywających w kijowskim punkcie uzupełnień (do służby w tej jednostce zgłosiło się 3,2 tys. osób). Dowództwo rosyjskie na początku odmówiło uznania pułku, oskarżając „bohdanowców” o próbę uniknięcia w ten sposób udziału w walkach frontowych i grożąc, że siłą rozpędzi „dezertów”, jednak pod presją sytuacji ustąpiło i 24 kwietnia (4 maja) 1917 r. udzieliło zgody na stacjonowanie w garnizonie kijowskim ukraińskiej jednostki ochotniczej.

W międzyczasie miało miejsce kolejne wydarzenie umacniające podmio-

towość polityczną Ukraińskiej Centralnej Rady – zjazd przedstawicieli całej Ukrainy, będący najważniejszym wydarzeniem początkowego etapu rewolucji. *Głównym zadaniem zjazdu – objaśniał oficjalnie cele zgromadzenia M. Hruszewski, – jest dokończyć naszą organizację. Centralna Rada, utworzona w Kijowie z przedstawicieli wszystkich warstw kijowskich i uzupełniona delegatami organizacji pozakijowskich, już obecnie, w swoim tymczasowym składzie, jest uznanym przez całe świadome ukraiństwo centralnym rządem ukraińskim. Zjazd ma nadać mu formę ostateczną, wybrać go w składzie stałym ... jednym słowem wprowadzić porządek w ogólnoukraińskiej organizacji narodowej.*

Zgodnie z instrukcją Centralnej Rady swoich przedstawicieli na zjazd miały przysłać wszystkie organizacje ukraińskie – polityczne, kulturalne, zawodowe, terytorialne – które przyjmują żądania szerokiej narodowo-terytorialnej autonomii Ukrainy i całej pełni ukraińskiego życia politycznego i kulturalnego, a więc: organizacje partyjne, oświatowe i gospodarcze; organizacje robotnicze, chłopskie, wojskowe, duchowieństwa, urzędników, młodzieży wszelkich szkół; wsie, miasta i powiaty. Każda z wymienionych organizacji, zależnie od liczby członków, mogła wydelegować 1-5 przedstawicieli z prawem głosu, zaś po jednej osobie z prawem głosu mogły wysyłać nie tylko społeczności lokalne, ale też załogi przedsiębiorstw i jednostki wojskowe. Za zgodą prezydium zjazdu

mógł w jego pracach uczestniczyć praktycznie każdy „zorganizowany Ukraińiec”, ale bez prawa głosowania.

Zjazd był jednocześnie demonstracją w stosunku do Rządu Tymczasowego, który – jak pisał później we wspomnieniach M. Hruszewski, – *miał tendencję odkładania wszystkiego do Zgromadzenia Ustawodawczego i tam też odsyłał sprawę ukraińską. Ale sprawy Finlandii, Polski, Kaukazu Południowego uznawał za tak jasne same z siebie, że uważał za możliwe, aby niezwłocznie swoją władzę dekretować im prawa polityczne bez czekania na Zgromadzenie Ustawodawcze. Nam zatem trzeba było zademonstrować ogólnonarodowy charakter imperatywny ukraińskich żądań, możliwie dobitnie i jednoznacznie... Ponad głowami naszych kijowskich nieprzyjaciół i oszczerców trzeba nam było pokazać nie tylko Rządowi Tymczasowemu, ale całemu społeczeństwu rosyjskiemu, że nasze żądania – to żądania powszechne, ogólnonarodowe, naród zaś czeka ich spełnienia niecierpliwie, bierze do serca każdą zwłokę, więc wykpiwać się takim odkładaniem „do Zgromadzenia Ustawodawczego”, które nie wiadomo kiedy się odbędzie, to rzecz nie całkiem bezpieczna.*

Początek zjazdu wyznaczono na 6 (19) kwietnia, a więc na pierwszy czwartek po Wielkanocy – święcie Zmartwychwstania Chrystusa, co wg Witalija Skalskiego miało także podtekst religijno-mistyczny: *Zbieżność w czasie ze „zmartwychwstaniem” Ukrainy miała wywoływać u Ukraińców (niezbyt jeszcze swej narodowej tożsamości pew-*

Żołnierze maszerujący podczas demonstracji w Kijowie wiosną 1917 r. na obecnej ul. Hruszewskiego (na sztandarze napis „Ziyszło sonce na Ukrajinі”)

nych) znaczący oddźwięk emocjonalny. Tym bardziej że na czas trwania kongresu przypadł szczyt wiosennej powodzi. Wychodziło na to, że Ukraina odradza się razem z Chrystusem i przyrodą. Jednocześnie: Po Kijowie krążyły pogłoski, że Ukraińcy zbierają się na zjazd, aby ogłosić niepodległość. Sama idea przeprowadzenia kongresu narodowego wywołała falę strachu i paniki wśród szowinistycznie nastawionych Rosjan. Dla uspokojenia nastrojów zwołano nawet specjalne posiedzenie przedstawicieli wszystkich organizacji społecznych Kijowa, na którym przewodniczący UCR M. Hruszewski zapewniał, że zjazd został zwołany wyłącznie w celu dokonania wyborów do Rady, zaś wszystkie działania mające prowadzić do autonomii Ukrainy będą uzgadniane z Rządem Tymczasowym.

Pierwsze zgromadzenie przedstawicieli całej Naddnieprzańskiej Ukrainy, które przeszło do historii jako Wszechukraiński Kongres Narodowy (Всеукраїнський національний конгрес – Wseukrajinskyj Nacjonalnyj Konhres), odbywało się 6-8 (19-21) kwietnia 1917 r. w budynku będącym obecnie siedzibą Narodowej Filharmonii Ukrainy (przy ob. Placu Europejskim, na którym zbiegają się ulice Chreszczatyk i Hruszewskiego). Jak pisała w tych dniach kijowska prasa, wypełniło go morze głów, przez które toczą się fale melodyjnej mowy ukraińskiej, a liczba delegatów wzrasta z każdą godziną, gdyż kolejni przybywają pociągami, na parowcach, na koniach, a nawet pieszo. To już swego rodzaju pielgrzymka narodowa. Ogółem liczbę uczestników kongresu ocenia się na 700 – 1500 osób (prawo głosu miało 600 delegatów).

Można powiedzieć, że Kongres, będąc pierwszym ogólnoukraińskim forum dającym możliwość nieczym nieskrępowanego wyrażania myśli i poglądów oraz podejmowania uchwał, miał charakter konferencji naukowo-politycznej. W ciągu pierwszych dwóch dni wygłoszono bowiem i omówiono szereg referatów, dających szerokie naukowo-teoretyczne uzasadnienie dla przyjmowanych następnie rezolucji formułujących zasady programowe ukraińskiej autonomii w ramach państwa przebudowanego na zasadach federacyjnych.

6 (19) kwietnia wygłoszone zostały i przedyskutowane referaty Prawo państwowe i federacyjne zmagania na

Ukrainie (referent Dmytro Doroszenko), Federalizm. Żądania demokratycznej federacyjnej Republiki Rosyjskiej (referent Ołeksander Szulhyn) oraz Autonomia szeroka i nieograniczona, narodowo-terytorialna i narodowa. Żądania szerokiej narodowo-terytorialnej autonomii Ukrainy oraz prawa mniejszości narodowych i ich zapewnienie (referent Fedir Matuszewski). W końcu obrad na propozycję M. Hruszewskiego uchwalona została rezolucja:

1. Zgodnie z tradycjami historycznymi i dzisiejszymi realnymi potrzebami narodu ukraińskiego zjazd uważa, że tylko narodowo-terytorialna autonomia Ukrainy zagwarantuje potrzeby naszego narodu i wszystkich innych narodowości, które żyją na Ziemi Ukraińskiej.

2. Że ten autonomiczny ustroj Ukrainy, a także innych autonomicznych krajów Rosji będzie w pełni zagwarantowany w ustroju federalnym.

3. Dlatego za jedyną odpowiednią formę ustroju państwowego zjazd uważa federacyjną demokratyczną Republikę Rosyjską.

4. A za jedną z głównych zasad autonomii ukraińskiej – pełne zagwarantowanie praw mniejszości narodowych, które żyją na Ukrainie. Do 4. punktu następnego dnia uchwalono jeszcze dodatek: Zjazd uważa za niezbędne, aby w tych krajach Federacyjnej Republiki Rosyjskiej, w których naród ukraiński stanowi mniejszość ludności, narodowi ukraińskiemu zostały zagwarantowane prawa mniejszości na takich samych warunkach, na których na Ukrainie zagwarantowane będą prawa mniejszości nie-Ukraińców.

7 (20) kwietnia referatów było pięć: Generalne podstawy organizacji autonomii ukraińskiej (Mychajło Tkaczenko), Sposób i porządek faktycznego tworzenia autonomii Ukrainy (Fedir Kryżaniwski), O obszarze i ludności autonomicznej Ukrainy (Walentyn Sadowski), O zagwarantowaniu praw mniejszości narodowych (P. Poniatenko), Konkretne żądania ukraińskie wobec Rządu Tymczasowego (S. Kołos). Zaś rezolucje głosili:

1. Ukraiński Zjazd Narodowy, uznając prawo Rosyjskiego Zgromadzenia Ustawodawczego do usankcjonowania nowego ładu państwowego Rosji, a więc autonomii Ukrainy i ustroju federacyjnego Republiki Rosyjskiej, uważa jed-

nocześnie, że do czasu zwołania Rosyjskiego Zgromadzenia Ustawodawczego zwolennicy nowego ładu na Ukrainie nie mogą pozostawać pasywni, lecz w porozumieniu z mniejszymi narodowościami Ukrainy powinni niezwłocznie tworzyć podstawy jej życia autonomicznego.

2. Zjazd Ukraiński, wychodząc na przeciw zaleceniom Rządu Tymczasowego w sprawie zorganizowania i zjednoczenia sił społecznych, uznaje za potrzebne niezwłoczne zorganizowanie Rady Krajowej z przedstawicieli ukraińskich regionów i miast, narodowości i warstw społecznych, w czym inicjatywę powinna przedsięwziąć Ukraińska Centralna Rada.

3. Zjazd Ukraiński, uznając prawo wszystkich narodów do samookreślenia politycznego, uważa: a) że granice pomiędzy państwami powinny być ustanowione zgodnie z wolą ludności pogranicznej; b) że dla zagwarantowania tego jest niezbędne, aby na konferencję pokojową, oprócz przedstawicieli państw, byli dopuszczeni także przedstawiciele tych narodów, na których terytorium toczy się wojna, w tym i Ukrainy.

Kwestii jak najrychlejszego rozpoczęcia działań prowadzących do autonomii i federalizacji poświęcono też 2 punkty rezolucji uchwalonej 8 (21) kwietnia:

4. Ukraiński Zjazd Narodowy zleca Centralnej Radzie, aby jak najszybciej podjęła inicjatywę sojuszu tych narodów Rosji, które domagają się, podobnie jak Ukraińcy, autonomii narodowo-terytorialnej na demokratycznych zasadach w Federacyjnej Republice Rosyjskiej.

5. Ukraiński Zjazd Narodowy uchwala zlecenie Centralnej Radzie, aby utworzyła ze swoich delegatów i przedstawicieli mniejszości narodowych komitet w celu sporządzenia projektu autonomicznego statutu Ukrainy. Statut ten ma być przedstawiony do zatwierdzenia kongresowi Ukrainy, zorganizowanemu tak, aby wyrażał wolę ludności całego obszaru Ukrainy. Usankcjonowanie autonomicznego ustroju Ukrainy przyznaje się, zgodnie z rezolucją z poprzednich dni, Zgromadzeniu Ustawodawczemu.

Głównym punktem programu tego ostatniego dnia obrad było przekształcenie Ukraińskiej Centralnej Rady w ogólnonarodowy ukraiński organ przedstawicielski, do którego wybrano wówczas 115 członków. Przewodniczącym pozostał M. Hruszewski, który w tajnym

głosowaniu otrzymał prawie 100% głosów, zaś jego zastępcami pisarz Wołodymyr Wynnyczenko i literaturoznawca Serhij Jefremow. Zgodnie ze sporządzonym od razu po Kongresie spisie członków zreorganizowanej UCR reprezentowali oni ukraińskie organizacje kulturalno-oświatowe, społeczne, spółdzielcze, partie polityczne, stowarzyszenia studentów i grup zawodowych (robotników, nauczycieli) – 55 osób, większe miasta, w tym „kolonie” w miastach etnicznej Rosji – 14 osób, gubernie zamieszkane przez ludność ukraińską, w tym Kubań – 23 osoby, a także wojsko – 13 osób.

Sformułowany w rezolucjach zjazdu/kongresu program, który miała realizować Centralna Rada, umiejscawiał kwestię nadania Ukrainie podmiotowości politycznej w nurcie ogólnorosyjskiej rewolucji demokratycznej i nie nie wspominał o niepodległości. Lecz w sytuacji, gdy mogący być siłą sprawczą tej niepodległości ukraiński naród polityczny dopiero się kształtował, Ukrainę przecinał front Wielkiej Wojny, a uwolniona od samowładztwa „demokratyczna Rosja” w oczach większości wydawała się bytem zdolnym do życia i przekształcenia w państwo mogące zapewnić zarówno prawa obywatelskie, jak i narodowe; taki „minimalizm” ówczesnej elity ukraińskiej raczej nie dziwi. Z drugiej strony, chociaż możemy te kwietniowe rezolucje nazwać zbiorem „pobożnych życzeń”, były one, jak i sam kongres, ważnym etapem w danym momencie jeszcze „pełzającej” rewolucji narodowej. Ta rewolucja najpierw musiała dokonać się w umysłach samych

Ukraińców, od ponad stulecia przekonywanych przez cały aparat edukacyjny i propagandowy dopiero co upadłego samodzierżawia, że nie są narodem, a tylko „Małorosami” – jednym z trzech plemion rosyjskich.

Sformułowane na Kongresie postulaty polityczne poparł pierwszy Wszechukraiński Zjazd Wojskowy, który odbył się 5-8 (18-21) maja 1917 r. w Kijowie z udziałem prawie 900 delegatów i który jednogłośnie uchwalił rezolucję „O autonomii Ukrainy”. Od władz w Piotrogradzie żądano, aby niezwłocznie ogłosiły one w specjalnym akcie zasady narodowo-terytorialnej autonomii Ukrainy i wyznaczyły ministra do spraw Ukrainy, zaś Centralną Radę uznano za *jedyny kompetentny organ powołany do decydowania o wszystkich sprawach, które dotyczą całej Ukrainy*. W kwestiach wojskowych zjazd uchwalił konieczność rozpoczęcia budowy armii ukraińskiej poprzez formowanie z żołnierzy Ukraińców odrębnych pododdziałów narodowych (w jednostkach frontowych proces ten powinien odbywać się stopniowo, aby nie wywoływać dezorganizacji armii), zaś Flota Czarnomorska powinna być uzupełniana wyłącznie przez Ukraińców, którzy i tak już stanowili ok. 65% jej składu osobowego. Dla zapewnienia kadr należy tworzyć szkoły wojskowe wszystkich szczebli z wykładowym językiem ukraińskim. Przyjęto również uchwały, iż ziemia powinna należeć do tego, kto na niej pracuje, zaś bogactwa naturalne Ukrainy – do jej narodu, a także o wprowadzeniu od jesieni 1917 r. powszechnego nauczania w języku ukra-

ińskim. Postanowienia zjazdu miały realizować 18-osobowy Ukraiński Generalny Komitet Wojskowy (przewodniczący Symon Petlura).

W kilka dni później, 13 (26) maja 1917 r., z Kijowa do Piotrogradu wyruszyła 10-osobowa delegacja ukraińska pod przewodnictwem W. Wynnyczenki, która Rządowi Tymczasowemu i „rewolucyjnej demokracji rosyjskiej”, czyli Piotrogradzkiej Radzie Delegatów Robotniczych i Żołnierskich (wówczas jeszcze nie opanowanej przez bolszewików), przekazała memoriał z ukraińskimi postulatami, będącymi odzwierciedleniem rezolucji Kongresu Narodowego i Zjazdu Wojskowego. Na pierwszym miejscu była oczywiście sprawa uznania słuszności dążeń do autonomii: *Biorąc pod uwagę jednomyślne żądanie autonomii Ukrainy, wysunięte przez demokrację ukraińską, mamy nadzieję, że Rząd Tymczasowy w takim lub innym akcie zasadniczo wyrazi swój przychylny stosunek do tego postulatu*. W kolejnych ośmiu punktach domagano się dopuszczenia na przyszłą konferencję pokojową przedstawicieli narodu ukraińskiego (w związku z losem Ukraińców Galicji i ziem zachodnioukraińskich), wyznaczenia komisarza Rządu do spraw Ukrainy, utworzenia w samej Ukrainie urzędu komisarza z Radą Krajową, przeniesienia żołnierzy Ukraińców do odrębnych jednostek wojskowych, wprowadzenia języka ukraińskiego do nauczania w szkołach średnich i wyższych, obsadzania stanowisk w administracji wyłącznie „osobami cieszącymi się zaufaniem ludności, znającymi jego język i zwyczaje”, przekazania Centralnej Radzie fundu-

Budynek Zgromadzenia Kupieckiego (ob. Filharmonia Narodowa) w Kijowie, w którym przebiegały obrady Wszechukraińskiego Kongresu Narodowego

szy na zaspokojenie ukraińskich potrzeb narodowych, które były dławione w czasach starego reżimu, oraz zezwolenia na powrót do Galicji Ukraińców przymusowo wysiedlonych w latach 1914-1915 i ulżenie doli wziętych do niewoli żołnierzy armii austro-węgierskiej narodowości ukraińskiej poprzez przeniesienie ich na teren guberni ukraińskich.

UCR była pewna, że mandat udzielony jej przez Kongres Narodowy i Zjazd Wojskowy jest na tyle przekonujący, że jej postulaty zostaną spełnione, dlatego też planując kolejny zjazd ukraiński, tym razem chłopski, który odbył się w Kijowie 28 maja – 2 czerwca (10-15 czerwca) 1917 r., postanowiono, że zostanie on uroczystie otwarty w momencie powrotu jej delegacji z rosyjskiej stolicy. Jednak sygnalizowany we wstępnej części memoriału brak zrozumienia ze strony „demokracji rosyjskiej” dla dążeń „demokracji ukraińskiej” potwierdził się po raz kolejny, gdy więc ukraińscy delegaci pojawili się nad Newą, czekało ich bardzo chłodne przyjęcie. Swoje wrażenia z tej misji W. Wynnyczenko przedstawił w wydanej w 1920 r., a więc pisanej niemal na gorąco, wspomnieniowo-dokumentalnej książce „Widrodzenia nacji”:

Dla nich wszystkich – i dla Rządu, i dla rewolucyjnej demokracji rosyjskiej – Ukraina z jej ruchem narodowym była tylko niepotrzebnym, nieciekawym i niepokojącym kłopotem. Nie byli więc delegacją zachwyceni. Byli nieco spokojniejsi, albowiem zjazd wojskowy już się odbył, niczego szczególnego się nie wydarzyło, Ukraina się nie oddzieliła, władze rosyjskie pozostały na swoim miejscu, wszędzie cicho, spokojnie. Oprócz tego wyższe dowództwo rosyjskie jakoś tam już porozumiało się z Ukraińcami, już ich zadowoliło, „zasadniczo” zgodziwszy się na utworzenie trzech korpusów z Ukraińców. Czegóż więc jeszcze trzeba tej delegacji? (...)

I z goryczą, z żalem muszę zaznaczyć, że gdy Rząd rosyjski nas poniżał i obrażał, czynił to przynajmniej w uprzejmej formie, a demokracja rosyjska nawet nie uważała za stosowne, by uprzejmością przykryć swoją brutalną nacjonalistyczną goliznę. Rząd rosyjski przynajmniej od razu przyjął delegację, przynajmniej grzecznie coś pomrukiwał, rozkładał w żalu ręce i nie przeklinał rewolucyjnymi słowami. A u rosyjskiej demokracji

Wiec poparcia dla Ukraińskiej Centralnej Rady i autonomii Ukrainy

przez trzy dni nie mogliśmy się doprosić „audiencji”, przez trzy dni przedstawicielstwo ukraińskiej demokracji, ukraińskiego chłopstwa, robotników i wojska wydeptywało progi Rady rosyjskich przedstawicieli robotników i wojska zanim w końcu, po pisemnych napomnieniach, groźbach itp. Komitet Wykonawczy Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich zgodził się nas wysłuchać. Ale tylko tyle, żeby wysłuchać. W celu załatwienia naszych konkretnych żądań odesłano nas do Rządu. (...) My jednak chcieliśmy mimo wszystko poznać stanowisko samej demokracji rosyjskiej, powinniśmy też otrzymać od niej dokładną, wyraźną i konkretną odpowiedź na nasze dokładne, wyraźne i konkretne żądania. I nie otrzymaliśmy takiej odpowiedzi. (...) „Zasadniczo” wszyscy uznawali prawo do samostanowienia wszystkich narodów, w praktyce zaś odsyłali do Rządu – niech tak będzie, jak on zadecyduje, nie będziemy robić przeszkód. Pilat umywał ręce, odsyłając do Kajfasza.

Poszliśmy i do Kajfasza – Rządu. Ten wyznaczył specjalną komisję, która miała razem z nami omówić nasze żądania. Komisja dziwnym trafem była złożona akurat z przedstawicieli nie socjalistycznej połowy Rządu, lecz z burżuazyjnej;

przewodniczący komisji – kadet, profesorowie – też kadeci, eksperci – kadeci i oktiabryści.

Jadąc do Piotrogradu, delegacja chciała wyjaśnić sprawę przede wszystkim z rosyjską demokracją, a więc z rzeczywistą władzą. Z tego właśnie powodu domagaliśmy się rozmów z Radą Delegatów. Jako przedstawiciele demokracji szukaliśmy zrozumienia u demokracji. W tym celu delegacja opracowała swój memoriał, w którym wyjaśniała demokracji rosyjskiej sytuację, przedstawiała ukraińskie żądania i uzasadniała je. (...)

Nie domagaliśmy się niczego nadzwyczajnego. Tylko skromnie chcieliśmy, aby Rząd „w tym lub innym akcie wyraził swój przychylny stosunek do tego postulat” – autonomii Ukrainy. (...) Nie wprowadzajcie jej już teraz, jesteśmy gotowi, ile tylko trzeba, czekać na urzeczywistnienie tego postulat; nie rozwiązujcie tej kwestii już teraz, nie mówcie, że tak właśnie będzie, zadeklarujcie tylko, że „odnosicie się przychylnie”. Ale zamiast prostej, jednoznacznej odpowiedzi Rząd napuścił na delegację komisję profesorów. Rzucili się na nas i zaczęli szarpać ze wszystkich stron, usiłując zepchnąć nas z naszego stanowiska, wciąż gnąc w chaszcze jurysdykcji, zamotać tam i schwytać żywcem.

Zakończenie na str. 32

Як по-нашому люде дикі звірі називають

Середовисько, в якому живе пудляшук, од вікув по тепіришній день густо населяне дикими звірміма. В лісі, на полі, чи навіть у сільській загороді щодень можна споткати представника ссавців дикої породи. Вийдемо на пудвір'є – бігають миши, їж, ласочка. Ідемо на поле – скачут кози, лосі, зайці. Зайдемо по гриби до ліса – бачимо дики, ліси. Одним словом, де не глянь, ми обкружани диною природою. Можна сміло сказати, що дикі звірі є нерозлучною частиною нашого світу, в якому живемо. Треба тоже зауважити, що містне населіне сцягом поколін'ї зуміло спасувати свій бит з окружующим середовиськом. Користати з богацтва природи уміло. Шанувати і розуміти тоже потріби звіра, бо як кажут наши люде: «всьо на світі є потрібне». Кождий звір має своє значинне для середовиська, одьон звірок миши лапає, а други робаки виїдає. А ще і думка про тоє, що не тільки, коб хватило богацтва природи нам, но і нашим потомкам. Приклади такого давнього думання людини, яко Божого створіння, которому повірана влада і охорона над світом, бачимо хоч би у таких звичаях, як закладанне, чи як іначий кажут садінне, города навесні. Жінка, починаючи садити, христилася і казала «Загороди, Боже, на всякого долю», добавляючи: «людськую, звіринну, пташинну і для миши». По мойому, без тую молітовку промовляє старожитний світопогляд, що ми самі, яко люде, не творимо світа, а оно є його частиною. І хоч ми створінне без Творця світа поставляне вижій, но і більш од нас вимагається. Бачимо тут, що давня людина розуміла потріби звіра чи пташки, а не як часто тепір буває: аби мні було, на мій вік хватит, аби як найбільш нахапатись, не дивлячись на нищинне натурального середовиська.

Записки мої, котори зібрав і публікую, виявлюют, якая відь накопилася протягом столітті про дикі звірі, їхне житво, спосуб буття, а также легенди. Маю надію, що за-

читавшись в тиї записки з розказув найстарійшого покоління пудляшан, читач перенесеться в сказочни часи вівкулакув, ласочок, котори коньям гриви спліталі, а коровам м'ясо спивалі, чи інакших чудес, який мілі місце в минулих часах на нашу чудову землі.

Слова близькозначни: звір, звіри, звіриско, звірина, звірок, звірки, звіренята, звіренята, звіриніце

Звір то одьон, а як боульш то звіріє. Звіриско то боульший звір, звірок то маленкій; звірки то як боульш, звіренятка то як маленкі; зверинець то місце, де живут звіріє у місті. (Суховуольці)

Звірина в лісі, звірок то малоє, звірки то як більш, звіриніце є в місті. (Клюковичи)

Приручання

Ча́стим з'явиськом в нашу культуру є приручання людини, або більш громад люди, до звірини. Можна поділити їх на окресління позитивни (добри) і негативни (кепські). Так, наприклад, про когось скажут «звір не чоловік», «дивиться як звір», «о, який звіриско», «озвірився», «назвірився», а на люди приговорат: «тепер люде озвірили», «то звіри не люде».

Кажут – «хужій звіра». Од звіра сховайся, а од кепського чоловіка тяжко, кепській чоловік хужій дівола. «Звір не чоловік» – називається той, як хтось чогось хоче, коб дати чи помогчи, а той відає, же в його тоє є, алі навіть говорити з їм не хоче, ще оно одкаже, аби вун хужій пошов, не пошкодує його нічим, то називається «звір не чоловік». То остерегайся його, бо вун може і набити, а навіть забити. «Дивиться звіром» – то значит має погляд не злагодиний, не умилий взгяд, гляне, же видно по його тварові, що має в серці щось недоброго. Погляд має, що страх дивитися. Написане: «З таким не іди, оно бери ще одного, або і двох, бо не знайш, що вун може зробити».

«Звіри не люде» – то на якуюсь родню говорат. Люде тепер озвірили, но не всі. «Звірився» – значит, що сказав щось тайне. По світі, чи то одушовльоне, чи не одушовльоне, звір чи росліна – всьо має назву, на всьо мусит ім'є бути. (Грузкая)

«Звір не чоловік» – то кепській чоловік. Як де люде кепські, то кажут «озвірілі», не поступают як люде, оно як звіріє. Як хтось кепсько поглядає, то кажут «дивиться як звір», «назвірився на когось». А звіриско то якийсь бандита. (Суховуольці)

Звіриско то хтось такий не людський, звір не чоловік. Люде тепер узвірили, як звіри. Примувиска: «дивиться як звір», «назвірився як звір». (Клюковичи)

Вимірли звірі

Серед вимірлих диких звірів ще де-не-де на пудляському селі згадуться славний тур, який є звіром виміршим од штирохсот літ. На силачя кажут «сильний як тур». Турувщина – селце коло Зубач. Був «пан Тур з Берестейської землі». Турова криниця і тім подобни:

Казалі кулись старії люде, що булі дикі корови і коні в лісі. (Клюковичи)

Полапки на шкідники

Серед диких звірів знаходяться такі, з которими людина од завжди боролася. Називалі їх шкідниками тому, що шкодили в господарці. До їх залічуються: щурі, миши, тхорі, куни. Щоб стримати їхню шкодню в господарці, люде придумалі полапки. Часом в кождому силі іначий їх називалі: ступиця, шкоп, шлоп, живолапка, алі то всьо самоділочни полапки.

Полапка, шкоп, шлоп – то сами робили і ставилося на куни, тхорі, щурі, є в їй такая здосвя, як щось влізе, то западки западають і вже не вийде. (Добривода)

Полапки ставилі на щурі, куни, тхорі і пизмаки. (Клюковичи)

Прёдсказуваннє по́годи по́ диких звірах

Повх – крот:

Кроти риють в осень, то буде тепло, а як мало риють, то буде зімно. Кроти риють на тёпло. (Грузкая)

Як повхи велікі копці риють, то казали, що буде довга зима. (Клюкóвичи)

Як крот риє велікі копці, то буде слабая зима. (Суховуольці)

Борсук:

Як борсук хутко хуваїться спати, то вже хутко буде зима. (Клюкóвичи)

Борсук як рано лягає спати, то буде рання зима. (Суховуольці)

**Названня диких звірів і вірування пов'язані з їми на прикладі села
Клюкóвич (давня зéмля Берестей-ська), містéчка Кліщель і сел його
о́коліці (зéмля Більська)**

Бубр:

Бобра били, коб не шкодив. (Добри-вода)

Бобрі живуть у воді, дерево обгризут і з того сміття і голув роб'ят, коб бульш води збиралося – тами. Бобрі сидят в воді, рибу виїдають і їх лапають. Мисльіви сидит – пильнує, стриляє і продає на скури. Казали, же бобра не можна бити, бо «Хто заб'є бобра, тому цілий вік не буде добра». (Грузкая)

Бубр сидит у воді і то звір пуд охóроню. Як часом дощ нагнав і іде чоловік мокрий аж з його тече, то казали «Тече як з бобра». А ще і так: «Як заб'єш бобра, то не буде добра». (Клюкóвичи)

Бобри роб'ят тами і подривають, перегризаят дерево. (Суховуольці)

Борсук:

Сало борсукове пили на льогкі. Приказка на люд'є: «Начмирился як борсук», альбо «Надувся як борсук». (Добривода)

Борсук то лісовий звір. Вони бардзо упасалися, то білі і продавали їх на сало. Борсук бардзо сала має дужо, тлустий. Борсука били і смаліць топили, бо бардзо допоміний од сухотув-чихоткі. Той смаліць рідкій, сивий і хвори його пили, ложку пёрёд їжою, то так лічилися, хто хворів на льогки. Не такий як олій, но густіший, а свинячий гусне, а вже про бидлячий нема що ка-

зати, бо як застигне, то як кусьць. А ще приказка була: «Укормився як борсук» і «Тлустий як борсук». (Грузкая)

Борсук то зв'єр лісний. З борсука сало нибито було поміноє от сухотув. (Кліщелі)

Хто був такий тлустий, то казали «Тлустий як борсук». А хто напoxмураний, то «О, борсук пушов, начмірився». Борсуки білі, бо сало борсука то лікарство. (Клюкóвичи)

Сало з борсука поміноє. Приказка: «Тлустий як борсук». (Суховуольці)

Вив'юрка:

Яв'юркі скачут з дерева на дерево зо два метри. Яв'юркі трудно зогнати на землю. Ми, бувало, поведём коні пасати, нас було сімьіох хлопці, зберемся, яв'юрку найдём в лісі, то вона на хвою вскочит, з хвої на хвою, з хвої на хвою, а ми єї жéнем, де рідко хвоїни, до того дожéнем, же нема далій хвоїни. То там далекогато буде хвуйка, то вона на землю зискочит, а ми на хвоях сидимо, а она зараз як дёрне хутко, не догонимо і вскочит на хвою і всьо.

За тамтеї Польци шкуркі з яв'юрок жиди куплялі. Найбульш мисльіви запає і продасьць жидам. Було два жиди шматнікі – одьон називався Шолом, а другі Хаїм і у нас ночовали. Проситься зимою пёрёночовати, то поставимо коло печи два столкі і в хаті ночовав, то часом покіне за тоє кусок мила, а так за тоє ніхто ниць не брав. Шматник мів безмена, а часом возьме так в руки і кусок мила дасьць. А мило то було таке, що на йому пляма жовта, пляма синя, то було найгурише мило. І той коньом їздив, і той. Їде коньом по гулиці і кричить: „Шмати, лати, баби! Наталкі ідіте по запалкі! Явдоха дай троха! Свьісьцьолікі-аньолікі!». Вже баби ідут, дають шмати, а жид давав запалкі, мило, іголкі, ниткі на шпулькі, свьісьцьолікі, ножикі.

А тії шкуркі то так було: зріже з дерева якуюсь росохату гульку, вивёрне тую шкурку шёрсьцьою до сёредини і насадит на тії вилочкі. А ми питаліся: «Хаїм, а що ж ти таке несеи?». А вун: «То вав'юрка, бач якій хвуст хороший, їх купляють, добре за єї платят».

А в Сёб'ятині був такий жид Іцько і вун зразу ходив пішком аж з Соб'ятина. Бувало, іде без сёло, два велікі кошикі на руках тримає, несе

в тих кошиках сьледзі, мило, запалкі, папёрси, махорка, таке всьо льокше і кричить: «Єст-єст», а вже його знали. А послі вже вун побогатів і купив коня – помню, сивий був, і воза мів, то вже їздив.

Шматнікі то мінялі за шмати, а тії жиди, що продукти продавали, то вже за гроши. А яйцільник їздив, то вже в Велікій Пуст, як кури несуться. Бувало мати тче на кроснах, а вун пук-пук в окно: «Яйця-яйця!». А колісь то так було, що яйця всьо по пари продавали, а мати каже: «А по чум пара?». Вун каже: «По дванадцётъ». А мати буде казати: «А не буде по тринадцётъ?». «Ну, винось» – і платив гроши. Виносилі кулько хто мів, кошик чи пувкошика, а лічили по пари. Дві скринькі має, мійшок січкі має, накладе радок їєць і знов січкою засипле. То цілу скриню тих їєць вёзе возом, по селах назбирає. А вун возив, бо у Милічич булі жидувські дачи і було дужо дачнікув, і вун їм продавав. (Грузкая)

На тії діти, що міцно скачут, то казали: «Скаче, як вив'юрка». (Клюкóвичи)

Вев'юрочка скаче з дерева на дерево. (Суховуольці)

Вовк:

Вовки приходили до сёла і овёчки лапали, а подмуркув не було, то подгрибалися до овёчок. В Кобилягорах вовки нападали на овёчки як в лёски гнали чёрёз яловці, чёрёз хвоїки – то вже зо два вовки засадзку зроблят, бо вже овечки будут іди. На когось кажут: «Дивиться вовком». Приказки: «Мовка про вовка, а вовк тут», «Кіко вовка не корми, всьо ровно в ліс тягне». (Добривода)

Як іде чоловік і споткає вовчицю з вовчинятьми, то еслі чоловік не зачинає вовчєнята і єї, то буде іті і пруйде. В нас вовкі на люди не зачиналися бардзо, але еслі вдирити, то біда. Їжелі споткаїш вовка, то минай, бо вун тебе не мине, а їжелі вун троху боїться – пёреляканий, а десь хтось далій є, а ти скажєш «Вовк», а той одозветься «Де вун?», то вже вовк на бук втікає. Як не зачинає, то вовка ліпий минати. Колісь вовкі подходили до сёла. В Грузкуй одну гулицю називали Циганьска, з-тамтуль мати моя походила, і там бізько дубина була, може якіхсь метрув двадцётъ

ліс був, то пудиходили до села вовкі близько зимою, алі вун ниць не найде, бо всьо ў хліві. А літом не прийде, бо і так на полі всюди є.

Алі було так в селі у нас, в Грузкуй, одьон називався Сидур і мів кобилу з жєрєб'ятом, а злодії краді колісь коні, то мів жєлізне пудо, то пудалі коня не повижій пенсінув, но зара за копитами, пуд пенсінати. І недалеко села смуг був, бо каждеди напротив свого города мів лонку, і вун на своєю лонці причєпив кобилу з тим жєрєб'єм. А вовк вийшов з дубини (ще дубина була, тепір поле, то вже поле, купилі грузчане і виорали) і хотів жєрєб'я тоє вкрасти, всьо чаївся вкрасти, а кобила бардзо шкодовала, бо кобила, корова і овечка то пильнують своє. То вона голови не пуднімала, а вун обходив всьо кругом, коб тоє жєрєб'я, а жєрєб'я ховалось всьо пуд єї, нарешиті той вовк хотів пудскочити, а вона чаїлась-чаїлась, а нарешиті обома ногами як скочила на його, і рихтик однею ногою поза вовком, а пудом на вовка, і рихтик придушила зараз за пиредніми ногами, коло голови. Копита встраглі, бо там трошу мокро було, а його придушила так, що вун не муг нігде ворошитися. А тогди вона його зубами як зачала рвати од хвоста, то до пиредніх нуг зорвала і стояла на тому місці, аж пришов господар і єї зняв, а кускі вовка ліжали.

Вовк втікає, як собака гавчит, але вун його не боїться, но не любить, як вун бреше. Собака і велікій собака краде, оно вовк може зара і розорве, а собака то може не, алі забєре, понєсе і пошукай ї, де воно є. Як хто поглядає як вовк, то кажут: «Дивиться вовком», «Має погляд вовчий», «Дивиться як вовк». Є такі погляди, в його чортови очи. Вовкі на люди не напададі, а на овєчкі так – украсти овечку. Для оборони, хто пасє овєчкі, то має собаку, або, як буде два пастухі, тогди трудно украсти. Бо овєчкі втікают зара до пастухув, а вовкі догнати треба, як украде ягня, то втєче, а як овечку, то ні, оно бєре зубами за шию, за вовну, а хвостом поганяє і біжит, вєде єї до ліса, а там вже порве і їсць. Є люде не прилюдни, то їх прозивають вовками. Всьо найбардзо нарикають на вовка, то кажут:

Вовколак

Мій дід Ригір ходив десь там в найми молотити і бачит, що в того господаря всьо м'ясо на столі, каждеди день. Одного разу бачит, що виходит той господар, то він давай його пильновати. А були там клуні разом, оно пиригороджана загорожа, і щось там в жердци було заложане, в тій загорожі. Алі, бачит, господар перєскочив, вийняв тоє щось і вже зробився вовком, а потом знов чоловіком. Значиться ходив воўком і лапав скотину і для того було в його всьо м'ясо. А мій дід пошов, вийняв тоє і той вовколак не міг вернутися до людзької постаті. (Добривода)

А були такі велікі чародії, що умілі вельме чарувати. Буде висілле, то так зробит, що половину висілля пуйде в вовколакі. Всі вийдут за стола, пошлі і зроб'ються воўками і побігут в ліс. І той чоловік, котрий був вовколаком, я не бачив, оно од люди чув, що вун казав, же «Пу-

«То оно промовка на вовка, а ліс гусь (курицю) стис», «Мовка про вовка, а вовк і тут», «Як вовка не учи, а його до ліса тягне».

Як вже Грумниці, то вовчиця має руно – рунит, то так як собакі коло суки є, то так само і вовкі коло вовчиці, черєда збіжиться. І будут вони іти, тая ціла черєда, і не одьон вовк тебе не зачепит; єжєлі вовчиця до тебе буде накидатися, то всі вовкі на тебе накинуться. Як не одзиваються, то іди, не зачеплят.

То так казали було. Біжит стадо вовкув, а чоловік іде. Була зима, бо Громниці то ще зімно, іде чоловік, і нігде не втєче, бо нема ані корчув, ані дерва і бачит, що вони бігут просто на його і вже добігают, то вун упав ницьма, жєб не чути, як будут його рвати. А вони всі прибігли, стали, а вовчиця стала над їм, розгарачилася і обосьцала, і всі вовкі по породаку ідут і обсікают його. Його обосьцали, то до села як вун дойшов, то собакі кричали, рвали лінцюхі, що вун смєрдів вовком. (Грузкая)

Одна баба мні правила, що по вуйні тіко було воўків, що з хати дитя малє вовк вкрав. Баба покінула две-

дийду пуд окно і бачу мої діти всі сидят, а шкура на йому вовча і голова вовча», і вун боїться до їх зайти, бо б'ют його. Сам той, що був вовколаком, казав, що як де чоловіка переїме, то хочється йому розорвати, алі як трапиш на того вовка і будєш казати «Чого ти хочиш Іван чи Роман», жєб натрапити на його їм'є, то як натрапиш на його їм'є, то в його шкура пукне і вун одразу чоловік зробиться. (Грузкая)

Вовчиця виховала людське дитя

Казалі, що дитя з вовками ховалося, вовчиця гляділа ї і найшлі тоє дитя коло вовчєнат, як бавилось міжи вовчєнати, а вовчиця сиділа міжи їми і бавилась. Тоє дитя однашлі люде. (Грузкая)

Приказували колісь, же дитя украў воўк і понюс, і тоє дитя годувалось і воне мови не знало, просто нієме. (Суховуольці)

ри одчиняни і вкрав дитя. Тогди ціле село, а навіть дві селі – сусідне село, помагало шукати; хто що мів – вилки, коси і десь трошу їх наполохали.

Приказка: «Дивиться вовком» – то як дивиться не людським поглядом. Кажут на когось: «Сам як вовк», «Мовка про вовка, а вовк іде», «Як вовка не корми, то всьо равно його до ліса тягне». Діти вовком лякали. Вовки напададі на скотину. Тут, де я живу, на хутори, то по вуйні казала свєкруха, що тіко було воўків, то вовк видєр камінне, пуд тею диркою вліз і подушив поросята. Хліва не було, оно приставляна приставка коло хати – з-тамтіль повітєгав. (Клюковичи)

Воўка страшно споткати... То страшно, бо могут роздерти, то ще як не зачипаєш, то нічого, а як воўчиця окотиться, то грозьна. Воўкі колісь краді овечкі і тєлята пороздиралі на Клібанці. Собакі чуют воўка. Приказкі: «Дивиться воўком» – бо воўк то одлюдник «Муоўка про воўка, а і воўк іде» – як хтось має при-ти, «Як воўка не учи, то до ліса тягне». Діти воўком лякали: «Не плач, бо зара воўк приде». Атага то копиця воўкув. (Суховуольці)

Видра:

Ох то видра – то такая хитра.
(Добривода)

Видра живе в воді і подібна до собакі. То хитри звірок, бабу, котора всюду влізе – тую прирумяють до видри. В Дашах такая баба була, що на хвою влазила, голі обламувала і шишкі рвала, то єї видрою називали, бо казали: вона як видра всюди влізе. А видра то в воді, а то куна по дереві лазит. Видра добре платилася, алі трудно було єї злапати. Видра дорогая була, я в Молочках муровав і такий Андрій мні казав – їхав болотами з Більська, але дивлюся, в затоці коло ріки видра є, то взяв паля, забив, привіз до Більська, то за єї два купив ровєрі. (Грузкая)

На хитри баби казали: «О, вже тая видра пошла, то пльоткув наробит». (Клюковічи)

Хитру бабу, котора всюди досцігна, називали видра. (Суховуольці)

Дзік:

Дзік то кабан. Мацьору дзіка мина-ти. (Добривода)

Дикі свині, як малиї, то всі пасясти, а як посьлі, то будут чорни і рижовати, і не буде як свиня домовая, но всьо

горбати. Як мацьора дзіка має поросята і вдир порося, а воно заквичит, то втікай як хучій можєш на дерево, бо свиня розорве. Було в войну так, що, значит, старишина зобачив, що свиня з поросятми ходит коло ліса так біленько, там хвоїнка була недалеко. То вуон подбіг і з пістолета в порося стрілів, ранив чи як, бо запицало барзо, а тая свиня як на його скочила, вун упав і не всілі солдати подбігчи оборонити, оно подбігли, то вже кішки наверху булі. Розорвала мало же не на пополам і втєкла. Дзікі билі на м'ясо. Як заб'є мацьору і ще не старая, то м'ясо добре, а як старійшу, то м'ясо кєпське. А як заб'є самця одинця, кнур, то м'ясо сіками смирдит, бо ж не чищаний. Одинець називаїтьсє од того, що пари не має, як то всі звірі мілі пари, сам ходит. Воўкі бульшу часць мілі пару, зубрі попаровани, ілені, а вже зайці ні. (Грузкая)

Льоха з поросятми. Мисліви дзікі билі на м'ясо. (Клюковічи)

Як свиню з поросятми споткаєш, то втікай, бо готова розорвати. Колісь билі їх на м'ясо, але не було їх так дужо як тепер. Одинець то кнур. (Суховуольці)

Назовницьство диких звірів сєла Клюковічи і околїці Кліщель (А – Д)

бібор, бубр, бубр, бобир, бобер – bóbr
борсук, бѳрсук – borsuk
вавірка, вев'юрка, яв'юрка, вив'юрка – wiewiórka
вѳвк, воўк, вѳвк – wilk
вовчиця, вувчиця, вовчица, воўчиця – wilczyca
вовчєня, воўчєня, вовчєня, вѳвчєня – wilczę
вовчєнята, воўчєнята, вовчєнята, вѳвчєнята – wilczęta
видра – wydra
дик, дзік – dzik
одинець, одинець, кнур, кабан – odyniec, samiec dzika
льѳха, свиня, свиня – locha, samica dzika
поросята, поросята, поросята – prosiaki dzika, warchlaki

Продовження в наступному номері

Лука БАРТОШУК

„Sami będziemy tworzyć nasze życie!”

Закончення ze str. 28

Co to autonomia? Jak sobie Centralna Rada wyobraża rozmiar tej autonomii? Jakie prawa, jakie obowiązki, jakie stosunki pomiędzy autonomiczną Ukrainą i Rosją? Czy delegacja ma jakieś naukowe pojęcie o autonomii?

Według historyka i działacza narodowego Dmytra Doroszenki, od kwietniowego kongresu członka Ukraińskiej Centralnej Rady, który przywołuje tę opowieść w swej „Istoriji Ukrainy 1917-1921 rr.” (1930 r.), większość tych pytań była w swej istocie słuszna, ale całkowicie nie odpowiadały one nastrojom delegatów, ani całej taktyce Centralnej Rady w ogóle; taktyce, która polegała na tym, aby wykorzystać moment rewolucyjnego uniesienia z jednej strony i słabość rządu centralnego z drugiej. Delegaci wymagali od Rządu Tymczasowego, aby zgodził się na autonomię Ukrainy „zasadniczo”, uważając że po tym sama Centralna Rada wprowadzi tę auto-

mię de facto. Ale właśnie Rząd Tymczasowy nie uważał się za uprawniony do uznania tej zasady; bardziej był skłonny milcząc godzić się z faktycznym wprowadzeniem autonomii, niż oficjalnie uznać ją chociażby tylko „zasadniczo”.

Jak pisze dalej W. Wynnyczenko: Wszystko to robione było po to, aby pokazać, że w ciągu dwóch-trzech posiedzeń nie można rozwiązać tak obszernej kwestii. A skoro nie można wyjaśnić, to jaka może być mowa o autonomii. (...) Przez kilka dni rządowa komisja profesorów na wszelkie sposoby starała się przekonać delegację, że wymaga ona od Rządu określenia i urzeczywistnienia autonomii Ukrainy, co jest niemożliwe. I kilka dni delegacja wbijała profesorom, że domaga się ona nie określenia i nie urzeczywistnienia, a wyłącznie uznania zasady autonomii Ukrainy, wyrażenia przychylnego stosunku do tej zasady – a to jest przecież możliwe. Na tym się rozeszli. (...)

Przed odjazdem komisja profesorów gorąco zapewniała delegację, że ustanowienie Rządu Tymczasowego na pewno będzie życzliwe dla żądań Ukraińców, jeżeli nie we wszystkich, to w większości punktów. Lecz delegacja takiej pewności nie miała. Nie dodawał optymizmu także ten fakt, że ani jedna socjalistyczna gazeta rosyjska nie zechciała opublikować na swoich łamach memoriału delegacji. Rewolucyjna demokracja rosyjska w tej kwestii całkowicie solidaryzowała się ze swoimi kadecko-burżuazyjnymi profesorami. Z ciężkim sercem i nowym gorzkim doświadczeniem odjeżdżało przedstawicielstwo demokracji ukraińskiej z centrum demokracji rosyjskiej.

Jak już wiemy, z powrotem delegacji do Kijowa był skorelowany Wszechukraiński Zjazd Chłopski: Delegacja przybyła, zjazd otwarto, ale... odpowiedzi Rządu nie było. Delegacja mogła tylko zdać sprawozdanie ze swoich rozmów z poszczególnymi ministrami, z posiedzeń z komisją rządową oraz ze

Publiczne ogłoszenie pierwszego Uniwersału Ukraińskiej Centralnej Rady na Placu Sofijskim w Kijowie, 12(25) czerwca 1917 r. Pod pomnikiem Bohdana Chmielnickiego dokument odczytuje M. Kowalewski, obok M. Hruszewski

swojej „audiencji” w Komitecie Wykonawczym Piotrogradzkiej Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich. Sprawozdanie wywołało takie oburzenie, że jego fala zalała nawet samą Centralną Radę. Dlaczego, po co posyłała ona delegację, mającą wypraszać łaskę u tych odwiecznych wrogów naszego narodu? Nie prośbami, nie pertraktacjami, nie sprawiedliwością trzeba z nimi rozmawiać, ale pięścią!

Jak pisze W. Wynnyczenko, w czasie trwania zjazdu nadeszły dwa „gromy z Piotrogradu” – telegramy od Rządu Tymczasowego, z których jeden informował o odrzuceniu wszystkich postulatów UCR, drugi o zakazie przeprowadzenia kolejnego Zjazdu Wojskowego. Z naszej perspektywy można to podsumować stwierdzeniem, że większość ówczesnej elity ukraińskiej, która pograżywszy się w iluzji o złym carze i dobrej „demokracji rosyjskiej”, otrzymywała wymowną lekcję, że rosyjska demokracja kończy się tam, gdzie zaczyna się kwestia ukraińska. Dzisiaj jest to powszechnie znany aforyzm, wówczas tę smutną i bolesną prawdę dopiero zaczynano uświadamiać. *Święto rewolucji się zakończyło. Nastaje groźny czas!* – miał powiedzieć M. Hruszewski po przeczytaniu uczestnikom zjazdu depeszy z Piotrogradu.

Tak więc próba uzyskania także w starym imperialnym centrum mandatu legitymizującego ukraińskie dążenia do autonomii zaznała niepowodzenia. Nie przeszkodziło to jednak w dalszemu budowaniu centrum narodowego w Kijowie i umacnianiu Ukraińskiej Centralnej Rady. Wsparł ją oczywiście zjazd chłopski, który do grona członków Rady wydelegował swoich przedstawicieli, uchwalił też, aby oprócz opracowania statutu autonomii ukraińskiej, UCR zwołała konferencję przedstawicieli „narodów niepaństwowych” oraz ukraiński zjazd terytorialny. Bez przeszkód 5-10 (18-23) czerwca odbył się drugi Wszechukraiński Zjazd Wojskowy, albowiem zakaz wydany przez Aleksandra Kiereńskiego, wówczas ministra spraw wojskowych Rządu Tymczasowego, który rozesłano do wszystkich jednostek armii, nie tylko okazał się bezskuteczny, ale przysłużył się rozpowszechnieniu informacji o przedsięwzięciu – do Kijowa przybyło więc 2,3 tys. delegatów reprezentujących 1,5 mln żołnierzy i oficerów. Zjazd, któremu przewodniczył W. Wynnyczenko, zażądał, aby Rząd Tymczasowy uznawał rozporządzenia UCR i postulował, aby Rada, do której weszli też członkowie wybranej przez zjazd Tymczasowej Rady Delegatów Wojskowych, jak najszybciej przystąpiła do organizacji niezależnych struktur państwowych i wojskowych.

W ostatnim dniu zjazdu – 10 (23) czerwca 1917 r. – ogłoszony został „Uniwersał Ukraińskiej Centralnej Rady do narodu ukraińskiego, na Ukrainie i poza Ukrainą będącego”. Na początku dokumentu podkreślono, że Rada stała się reprezentantem i wykonawcą woli narodu ukraińskiego, który pragnie samodzielnie decydować o sprawach swego kraju, przy jak najmniejszym wtrącaniu się władz „całej Rosji”: *Narodzie ukraiński! Narodzie chłopów, robotników, ludu pracującego! Swoją wolą postawiłeś nas, UKRAIŃSKĄ CENTRALNĄ RADĘ, na straży praw i wolności Ziemi Ukraińskiej. Najlepsi synowie twoi, przedstawiciele wybrani z wiosek, fabryki, żołnierskich koszar, ze wszystkich gromad i towarzystw ukraińskich, wybrali nas, UKRAIŃSKĄ CENTRALNĄ RADĘ, i nakazali nam stanąć do walki o te prawa i wolności. Twoi, narodzie, wybrani przedstawiciele zadeklarowali swoją wolę tak: Niech Ukraina będzie wolna. Nie oddzielając się od całej Rosji, nie zrywając z państwem rosyjskim, niech naród ukraiński na swojej ziemi ma prawo sam rozporządzać swoim życiem.*

Niech porządek i ład na Ukrainie ustanawia Wszechukraińskie Zgromadzenie Narodowe (Sejm), wybrane w powszechnym, równym, bezpośrednim

i tajnym głosowaniu. Wszystkie prawa, które powinny stanowić ten ład tutaj u nas, na Ukrainie, ma prawo wydawać tylko nasze Zgromadzenie Ukraińskie. Te zaś prawa, które mają stanowić ład w całym państwie rosyjskim, powinny być wydawane przez Parlament Rosyjski.

Nikt lepiej niż my nie może wiedzieć, czego potrzebujemy i jakie prawa są dla nas najlepsze. Nikt lepiej niż nasi chłopcy nie może wiedzieć, jak rozporządzać swoją ziemią. I z tego powodu chcemy, aby po tym, jak w całej Rosji będą odebrane grunty ziemiańskie, skarbowe, carskie, monasterskie i inne ziemie na własność narodów, gdy zostanie wydana o tym ustawa na Wszechrosyjskim Zgromadzeniu Ustawodawczym, prawo rozporządzania naszymi ziemiami ukraińskimi, prawo korzystania z nich należało tylko do nas samych, do naszego Zgromadzenia Ukraińskiego (Sejmu).

Tak powiedzieli przedstawiciele wybrani z całej Ziemi Ukraińskiej. Powiedziawszy tak, wybrali spośród siebie nas, UKRAIŃSKĄ CENTRALNĄ RADĘ i nakazali nam, abyśmy byli na czele naszego narodu, bronili ich praw i tworzyli nowy ład wolnej AUTONOMICZNEJ UKRAINY. I my, UKRAIŃSKA CENTRALNA RADA, spełniliśmy wolę swego narodu, wzięliśmy na siebie wielki ciężar budowania nowego życia i przystąpiliśmy do tej wielkiej pracy.

W dalszej części podkreślono zarówno dążenie Rady do porozumienia z Rządem Tymczasowym, jak i jego niechęć do dążeń ukraińskich, która przejawiała się w odrzuceniu postulatów, przekazanych miesiąc wcześniej: Myśleliśmy, że Centralny Rząd Rosji wyciągnie do nas rękę w tej pracy, że w zgodzie z nim my, Ukraińska Centralna Rada, będziemy mogli wprowadzić porządek na naszej ziemi. Ale Rosyjski Rząd Tymczasowy odrzucił wszystkie nasze postulaty, odepchnął wyciągniętą rękę narodu ukraińskiego. Wysłaliśmy do Piotrogradu naszych delegatów (posłów), aby przedstawili Rosyjskiemu Rządowi Tymczasowemu nasze postulaty. (...)

Wszystkie te nasze postulaty Centralny Rząd Rosyjski ODRZUCIŁ. Nie zechciał powiedzieć, czy uznaje nasze prawo do autonomii, prawo, abyśmy sami rozporządzali swoim życiem.

Uchylił się od odpowiedzi, odesławszy nas do przyszłego Wszechrosyjskiego Zgromadzenia Ustawodawczego. Centralny Rząd Rosyjski nie zechciał mieć przy sobie naszego komisarza, NIE ZECHCIAŁ RAZEM Z NAMI TWORZYĆ NOWEGO ŁADU. Tak samo NIE ZECHCIAŁ PRZYSŁAĆ KOMISARZA NA UKRAINĘ, abyśmy mogli razem z nim prowadzić cały kraj ku porządkowi. I odmówiono zwrócenia na potrzeby naszej szkoły, oświaty i organizacji pieniędzy, które są jako podatki ściągane z naszej ziemi.

To oczywiście, w obliczu coraz bardziej nasilających się problemów ekonomicznych i tarć społecznych, zmusza Radę do wzięcia całej odpowiedzialności za Ukrainę i wszystkich jej mieszkańców:

I teraz, Narodzie Ukraiński, przymuszono nas, abyśmy sami tworzyli swój los. Nie możemy pozostawić naszego kraju na pastwę bezładu i upadku. Skoro Tymczasowy Rząd Rosyjski nie może nam pomóc w ustanowieniu u nasładu, skoro nie chce stanąć razem z nami do wielkiego trudu, to powinniśmy wziąć go na siebie. To nasz obowiązek wobec naszego kraju i wobec tych narodów, które żyją na naszej ziemi.

Z tego powodu my, UKRAIŃSKA CENTRALNA RADA, wydajemy ten UNIWERSAŁ do całego naszego narodu i ogłaszamy: OD DZISIAJ SAMI BĘDZIEMY TWORZYĆ NASZE ŻYCIE. Niech każdy zatem członek naszej nacji, każdy obywatel wsi lub miasta od dzisiaj wie, że nadszedł czas wielkiej pracy.

Praca ta powinna być prowadzona oczywiście w jak najbliższym kontakcie z Radą, ale też w zgodzie i porozumieniu z „demokracjami” innych zamieszkujących Ukrainę narodów:

Od tej chwili każda wieś, każda gmina wiejska, każdy urząd miejski lub ziemski, który broni interesów narodu ukraińskiego, powinien mieć JAK NAJBLIŻSZY KONTAKT ORGANIZACYJNY Z CENTRALNĄ RADĄ. Tam, gdzie z jakichś powodów organy administracyjne pozostają w rękach ludzi, którzy są wrogo nastawieni do Ukraińców, zalecamy naszym obywatelom dokonanie szerokiej i usilnej pracy organizacyjnej i uświadamiającej naród, a następnie dokonać wyboru nowej administracji.

W miastach i tych miejscach, gdzie ludność ukraińska żyje w sąsiedztwie z innymi narodowościami, zalecamy naszym obywatelom, ABY NATYCHMIAST DOSZLI DO ZGODY I POROZUMIENIA Z DEMOKRACJĄ TYCH NARODOWOŚCI, i wraz z nimi przystąpili do przygotowywania nowego właściwego życia. CENTRALNA RADA pokłada swoją nadzieję w tym, że narody nieukraińskie, które żyją na naszej ziemi, także będą troszczyć się o ład i spokój na naszej ziemi i w tym trudnym okresie ogólnopaństwowego bezładu, zgodnie i jednogłośnie staną z nami do pracy przy organizacji AUTONOMII UKRAINY. A kiedy wykonamy tę przygotowawczą pracę organizacyjną, wezwiemy przedstawicieli wszystkich narodów Ziemi Ukraińskiej i opracujemy dla niej prawa. Te prawa, cały ten ład ustrojowy, który przygotowujemy, Wszechrosyjskie Zgromadzenie Ustawodawcze powinno zatwierdzić swoją ustawą.

Zatem, deklarując chęć pozostania w państwie rosyjskim, władzy tego państwa pozostawiano niewielką rolę. Obraz autonomii ukraińskiej, który przedstawiono w Uniwersale, przypominał jako żywo cieszące się szeroką niezależnością państwo Wojska Zaporoskiego pod buławą Bohdana Chmielnickiego. Oczywiście – unowocześnione, bo miało służyć nie kozakom, którzy „dzięki szablom mają prawa”, lecz – zgodnie z ideami socjaldemokracji, których wyznawcami była lwia część członków Centralnej Rady – ogółowi pracującego narodu ukraińskiego i wszystkich żyjących wspólnie z nim narodowości.

Narodzie ukraiński! Twój los w twoich rękach – czytamy w zakończeniu Uniwersału. – W tym trudnym czasie ogólnopolskiego zamętu i rozpadu udowodnij swoją jedynomyślnością i rozumem państwowym, że będąc narodem, chłopskim narodem, możesz dumnie i godnie stanąć obok każdego zorganizowanego narodu państwowego, jak równy z równym.

Zajęcie miejsca w jednym szeregu z tzw. narodami państwowymi nie było łatwe, ale w czerwcu 1917 r. nadnieprzańscy Ukraińcy pierwsze kroki mieli już za sobą...

Jurij HAWRYLUK

Kryszpiniuk, Miniuk, Kiryziuk...

(O nazwiskach patronimicznych na Podlasiu)

Temat nazwisk wciąż budzi żywe zainteresowanie ich użytkowników, o czym świadczy duża liczba stron internetowych poświęconych temu tematowi, a także przewijające się na wielu forach zapytania o etymologię nazwisk. Wątpliwości z tym związane próbował rozwiewać chociażby prof. Michał Kondratiuk, który kilka lat temu na łamach „Gazety Współczesnej” udzielał odpowiedzi na pytania dotyczące pochodzenia nazwisk i miejscowości. Rubryka cieszyła się ogromnym zainteresowaniem czytelników.

Gdy kilka lat temu w „Nad Buhom i Narwoju” ukazał się mój artykuł na temat nazwisk podlaskich, zaczęłam dostawać maile, w tym z tak oddalonych miejsc jak Brazylia, z prośbą o wyjaśnienie pochodzenia konkretnych nazwisk. Odpowiedź nie zawsze była prosta, ponieważ oprócz samej analizy językowej ważne jest uwzględnienie aspektu kulturowego, przede wszystkim miejsca pochodzenia użytkownika nazwiska i jego przodków. Niekiedy jest też tak, że na różnych terenach identycznie brzmiące nazwisko może pochodzić od zupełnie różnych podstaw.

Jeśli chodzi o imiona i nazwiska podlaskie, temat ten został całkiem dobrze zbadany przez naukowców. Zajmowali się nim m.in.: M. Sajewicz, autor wydanej w 2013 r. monografii *Nazwiska patronimiczne z formantem -uk w powiecie hajnowskim na Białostocczyźnie na tle ogólnopolskim*, także M. Kondratiuk, Z. Abramowicz, M. Roszczenko, B. Tichoniuk, L. Dacewicz i inni. Rezultaty ich badań są zamieszczane w licznych publikacjach naukowych, niestety często mało dostępnych dla szerszego grona czytelników, przez to ich cenne badania są najczęściej znane jedynie naukowcom zajmującym się antroponimią. Na szczęście coraz częściej artykuły wspomnianych badaczy można znaleźć w internecie.

Niektórzy naukowcy, jak chociażby wspomniany prof. Kondratiuk, starają się popularyzować swoją wiedzę wśród szerszego ogółu. Ostatnią cenną publi-

kacją białostockiego badacza są *Nazwy geograficzne i osobowe Białostocczyzny*, wydane w 2016 r. przez Fundację im. Księcia Konstantego Ostrońskiego. Ta licząca aż 800 stron książka zawiera rozdział, w którym znalazły się artykuły poświęcone nazwom osobowym, w tym nazwiskom. Profesor zamieścił tu artykuły na temat chociażby nazwisk pochodzenia bałtyckiego, rzadkich nazwisk z pogranicza słowiańsko-bałtyckiego, nazwisk pochodzących od nazw grup etnicznych i narodowości etc.

Jeśli chodzi o nazwiska podlaskie, wiele z nich powstało od wschodniosłowiańskich nazw własnych, rzadziej pospolitych, a nieuwzględnienie tego może prowadzić do tak błędnych wniosków, jak np. wywodzenie etymologii nazwiska **Misiejuk** od *misia*, a nie od formy *Misiej* – ludowego wariantu imienia Mojżesz. Nazwiska ojcowskie, czyli patronimiczne, są zresztą w naszym regionie najpopularniejsze, dlatego też wielu naukowców zwraca uwagę na to, by przy wywodzeniu etymologii nazwisk tzw. pogranicza, brać w pierwszej kolejności pod uwagę pochodzenie odimienne (np. aby popularne podlaskie nazwiska **Karpuk**, **Karpiuk** nie wywodzić od nazwy ryby, ale od imienia *Karpi*).

Przy zbieraniu dawnych form imiennych używanych niegdyś w gminie Czyże w powiecie hajnowskim udało mi się zapisać około tysiąca form ponad 260 imion. Bardzo często jedno imię miało kilka dość różnorodnych wariantów, np. Atanazego nazywano w tych wsiach: *Afanasij*, *Afanaś*, *Panas*; Szymona – *Siemjon*, *Simun*, *Semi^n*, *Siomka*; Annę – *Hanna*, *Handzia*, *Handziula*, *Hannula*, *Aniuta*, *Aniutka*, *Niuta*, *Niutka*, *Niura*, *Niurka*; Darię – *Dasza*, *Daszka*, *Darka*, *Daroczka* etc. Udało się też zapisać tak rzadkie imiona, jak *Kleopa*, *Mamont*, *Wakum*, *Hej* czy *Faust*. Przy rekonstrukcji dawnych form imiennych okazało się, że wiele nazwisk podlaskich pochodzi właśnie od ludowych wariantów imion wschodniosłowiańskich, często bardzo przekształconych, w zdecydowanej większości męskich.

Wybrałam tutaj ponad 200 nazwisk patronimicznych występujących na Podlasiu, głównie w jego ukraińskojęzycznej części między Bugiem a Narwią, ale także na południe od Bugu, umieściłam też niektóre nazwiska z terenu występowania gwar białoruskich. Staralam się pomijać najpopularniejsze z nich, których pochodzenie nie jest aż tak trudne do wyjaśnienia (**Romaniuk**, **Stepaniuk**, **Iwaniuk** etc.), nazwiska, o których wspominałam w poprzednim artykule *Podlaskie nazwiska* („Nad Buhom i Narwoju”, 6/2010), a także te, których pochodzenie wyjaśnił Jerzy Hawryluk w artykule *Pomiędzy ludźmi nikt nie jest bez imienia* („Nad Buhom i Narwoju”, 3/2005). Skupiłam się na nazwiskach mniej popularnych i takich, których pochodzenie od dawnych form imiennych nie jest aż tak oczywiste i nierzadko może budzić zdziwienie. Jako źródło, oprócz własnych badań, posłużyła głównie książka Bazylego Tichoniuka, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, wydana w Zielonej Górze w 2000 r. Autor przeanalizował w niej dawne dokumenty zawierające spisy osób do czasu likwidacji unii w 1839 r., głównie z terenów ukraińskojęzycznych między Bugiem a Narwią, także z terenów występowania gwar białoruskich, w najmniejszym stopniu – polskich. Spis różnych form imiennych zawartych w publikacji, a także zebranych we wsiach gminy Czyże pomógł w zrewidowaniu etymologii wielu nazwisk z Podlasia, np. **Laszuk**, **Kindziuk**, **Kubajczuk**, **Solowianiuk** i innych, których podstaw szukałam poprzednio nie w imionach, ale np. w nazwach pospolitych.

W książce prof. Tichoniuka można znaleźć dość interesujące formy, które pozwalają wywieść etymologię wielu nazwisk właśnie od imion, np.: **Tyma** (od formy *Tyma* – ludowego wariantu imion Tymolajusz, Tymon lub Tymoteusz), **So-poćko** (od formy *Sopotko* – ludowego wariantu imienia Jozafat), **Supron** (od wariantu imienia Sofroniusz), **Seniuk** (od formy *Sieniuk* – wariantu imienia Arseniusz lub Symeon), **Romaszewski**

(od formy *Romasz* – wariantu imienia Roman), **Prońko** (od formy *Pronko* – ludowego wariantu imienia Apronian), **Pol** (od formy imienia Hipolit), **Oleksy** (od ludowej formy imienia Aleksy), **Kondrat** (od formy imienia wschodniosłowiańskiego Kodrat), **Kościuszko** (od formy *Kostiuszko* – wariantu imienia Konstanty), **Iwaszkiewicz** (od form *Iwasz*, *Iwaszko* – ludowych wariantów imienia Jan), **Cimoszewicz** (od formy *Cimosz* – wariantu imienia Tymoteusz), **Zych** (od ludowej formy imienia Hezychiusz) etc. Rzecz jasna przy objaśnianiu etymologii danego nazwiska należy zachować pewną ostrożność, bo bywa, że w zależności od regionu jedno nazwisko może wywodzić się od zupełnie różnych podstaw. Nie należy jednak zapominać, że następstwem wielowiekowego współistnienia wielu narodów w dawnym państwie polskim jest duża liczba nazwisk o pochodzeniu wschodniosłowiańskim, którymi do dziś posługują się osoby, nie mające niczego wspólnego z tradycją wschodnią.

W przygotowanym spisie nazwisk podlaskich podaję najpierw różne formy danego nazwiska (w wersji oficjalnej, przy czym należy pamiętać, że wiele z nich zostało przekształconych – zrusyfikowanych czy spolonizowanych), następnie ludową formę imienną, która najpewniej stała się źródłem danego nazwiska (w wersji zapisanej w dawnych dokumentach podlaskich lub zasłyszanej od starszych mieszkańców gminy Czyże). Jako trzecią podaję formę oficjalną imienia (imion) w wersji polskiej, a w nawiasach – wariant cerkiewny, opracowany na podstawie *Spisu imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim* (Warszawa 1937). Oprócz wariantów cerkiewnych pojawiają się niekiedy wersje w literackim języku ukraińskim. Do niektórych imion dołączam komentarz.

Androniuk – *Andron* – Andronik (cerk. Андроникъ)

Imię to w formach *Andron*, *On-dron* jeszcze do niedawna było używane chociażby przez mieszkańców wsi w gm. Czyże.

Androsiuk – *Andros* – Andrzej (cerk. Андрей)

Nazwisko to wywodzi się od dawnej formy imienia *Andrzej* (od starogreckiego słowa ἀνδρῆς (anēr), w dopełniaczu

ἀνδρός (andrós). Forma *Andros* pojawia się na Podlasiu m.in. w dawnych dokumentach z XVI i XVIII w. Imię to nosił również św. Androsij (св. Андросій), którego Cerkiew wspomina 20 grudnia.

Od różnych wschodniosłowiańskich form imienia *Andrzej* wywodzą się także popularne nazwiska **Andrejuk**, **Andrejczyk**, **Andrycz**, **Andrus** etc.

Antypowicz – *Antyp* – Antypas (cerk. Антипа, ukr. lit. Антип)

Forma *Antyp* pojawia się m.in. w XIX-wiecznych metrykach parafii unickiej w Czyżach. Jest ona używana w tej wsi do dnia dzisiejszego.

Artemiuk, **Artemczuk** – *Artem* – Artemiusz (cerk. Артемиї)

Artysiewicz, **Artyszewicz**, **Artyszuk** – *Artysz* – Artemiusz (cerk. Артемиї), Artemon (cerk. Артемонъ)

Jak widać imię *Artemiusz* w zależności od wsi występuje w zupełnie różnych wariantach. W miejscowościach gminy Czyże do dnia dzisiejszego jest używane w formach *Artem*, *Artemko*, *Artemij* (stąd chociażby nazwisko **Artemiuk**). W formie *Artysz* pojawia się np. w XVI-wiecznych lustracjach we wsi Haćki. Od ludowego wariantu tego imienia może też pochodzić charakterystyczne dla terenów białoruskojęzycznych nazwisko **Arciuch**. Formy ludowe *Artysz*, *Artiuch* mogą pochodzić nie tylko od imienia *Artemiusz*, ale też *Artemon*. **Artysiewicz** i **Artyszewicz** to dawne nazwiska mieszczan bielskich.

Aksentijuk, **Awksentijuk**, **Awksientijuk** – *Aksenty*, *Awksientij*, *Oksentij* – Auksenecjusz (cerk. Авксентій, ukr. lit. Оксентій)

Benedyczuk – *Benedyk* – Benedykt (cerk. Венедиктъ)

Bil, **Bilewski** – *Bil* – Bil (cerk. Біль)

Nazwiska te mogły powstać od ludowego wariantu imienia *Bil*. Od innej formy tego imienia pochodzi też nazwisko **Wiluk**.

Bonifatiuk – *Bonifat* – Bonifacy (cerk. Воніфатій)

Bonifat – formę imienia *Bonifacy*, od której pochodzi wspomniane nazwisko – udało się zapisać chociażby we wsi Klejniki.

Boltroczuk, **Boltromiejuk**, **Boltroniuk**, **Boltromnik**, **Boltruczyk**, **Boltrunowicz**, **Boltruszko**, **Boltryk**, **Bowtruczuk** – *Bowtromi* – Bartłomiej (cerk. Варфоломеї)

Cerkiewne imię *Варфоломеї* przybrało w wielu wsiach podlaskich, w tym w miejscowościach gminy Czyże, formę *Bowtromi*, od której pochodzą różne warianty nazwisk, popularnych w głównej mierze na terytorium ukraińskojęzycznym, ale występujących też we wsiach białoruskojęzycznych.

Chalimoniuk, **Chilimoniuk**, **Filimoniuk** – *Chalimon*, *Chilimon*, *Filimon* – Filemon (cerk. Філімонъ)

Charlampowicz – *Charlamp* – Charlampiusz (cerk. Харлампій)

Charyton, **Charytoniuk** – *Charyton* – Charyton (cerk. Харитонъ)

Chilkiewicz – *Chil*, *Chilko* – Filemon (cerk. Філімонъ), Filiusz (cerk. Філлъ), Filon (cerk. Філонъ), Pamfil (cerk. Памфілъ)

Forma *Chil* została zanotowana m.in. we wsi Malesze w XVI i XVII-wiecznych dokumentach. Nazwisko **Chilkiewicz** pojawia się wśród XVIII-wiecznych nazwisk bielszczan. Od formy imienia *Filiusz* pochodzi również nazwisko **Fil**, używane chociażby nad Sanem.

Chomaniuk, **Chomański** – *Choman*, *Chomanko*, *Chomańko* – Amon (cerk. Аммон(а))

Chrol – *Chrol* – Flor, Florus (cerk. Флоръ)

Południowopodlaskie nazwisko to po prostu ludowy, przekształcony wariant imienia *Flor*.

Chrom – *Chrom* – Efrem (cerk. Ефремъ, ukr. lit. Охрим)

W *Słowniku języka ukraińskiego* Bo-rysa Hrinchenki pojawia się także forma *Хрим*.

Chursa – *Churs* – Fortunat (cerk. Фортунатъ), Tyrs (cerk. Фирсъ)

Chwedoruk, **Fedorowicz**, **Fedoruk**, **Fiedoruk** – *Chwedor*, *Fedor* – Teodor (cerk. Феодоръ, ukr. lit. Федір)

W tradycji ukraińskiej, oprócz formy *Fedir*, używa się też wariantu *Хведір*

Chwesiuk, **Chwiesiuk** – *Chweś*, *Chwieś* – Teostych (cerk. Феостіхъ), Tespesjusz (cerk. Феспесій)

Demianiuk, **Demjaniuk** – *Demi-an* – Damian (cerk. Даміанъ, ukr. lit. Дем'ян)

Dorofiejuk – *Dorofej* – Doroteusz (cerk. Дорофеї)

Podobnie jak *Demian*, tak też forma imienna *Dorofej* (również *Doroch-tej*) wciąż jest używana we wsiach gm. Czyże.

Dorosz, Doroszko, Doroszuk – *Dorosz, Doroszko* – Doroteusz (cerk. Дорофей)

Formę *Дороси* znajdziemy w *Słowniku języka ukraińskiego* Borysa Hrinchenki.

Faluk – *Fal* – Tal (cerk. Фаль)

Fedosiuk, Fiedosiuk – *Fedosij* – Teodozjusz (cerk. Феодосій)

Podane nazwiska powstały prawdopodobnie od formy *Fedosij* (do dziś używanej np. we wsiach gminy Czyże) – ludowej formy imienia *Teodozy*, choć równie dobrze mogły też powstać od żeńskiego wariantu *Fedosia* – ludowej formy imienia *Teodozja*. Nazwiska utworzone od imion żeńskich są jednak wyjątkowo rzadkie, dlatego też bardziej prawdopodobny zdaje się wariant patronimiczny niż matronimiczny.

Filoniuk, Filonowicz, Filończuk – *Filon* – Filon (cerk. Філонъ)

Firs, Firsiuk, Firsowicz – *Firs* – Tyrs (cerk. Фирсъ)

Florczuk – *Flor* – Flor (cerk. Флоръ)

Gacuta – *Hacuta* – Attiusz (cerk. Аттій), Gabriel (cerk. Гавріиль, ukr. lit. Гаврило)

Gajko, Hajko – *Hajko* – Gajusz (cerk. Гаїй)

German, Gierman, Herman – *Herman* – German (cerk. Германъ)

Gierasimiuk, Herasimiuk, Harasimiuk, Harasimowicz – *Harasim, Herasim, Harasym* – Gerazym (cerk. Герасимъ, ukr. lit. Гарасим)

Gordziejuk – *Hordi^ej* – Gordiasz (cerk. Гордій)

Nazwiska, w których pojawia się litera *g* w miejscu *h*, miękkie *e* zamiast twardego lub też *dz* zamiast *d*, to rezultat dostosowywania pisowni nazwisk podlaskich do zasad fonetycznych języka rosyjskiego, w którym prowadzono dokumenty cerkiewne oraz zapisywano metryki cerkiewne. Stąd też **Gacuta** zamiast *Hacuta*, **Gordziejuk** zamiast *Hordijuk*, a także występowanie kilku wariantów jednego nazwiska, np. **German, Gierman, Herman**.

Greś – *Greś* – Grzegorz (cerk. Григорій)

Do dnia dzisiejszego na podlaskich wsiach zachowało się wiele wariantów imienia *Grzegorz*, stąd też różnorodność nazwisk, których bazą stały się formy ludowe tego imienia (podane niżej). Nazwisko równe imieniu **Greś** jest charakterystyczne głównie

dla miejscowości białoruskojęzycznych. Imię *Greś* pojawiało się jednak także na terenach występowania gwar ukraińskich – formę tę podają chociażby XVIII-wieczne dokumenty (zarejestrowano ją np. w Daszach).

Grygoruk, Grygorowicz – *Hryhor* – Grzegorz (cerk. Григорій)

Gryńczuk, Hryńczuk, Hryńko – *Hryń* – Grzegorz (cerk. Григорій)

Guryn, Huryn, Hurynowicz – *Huryn* – Guriusz (cerk. Гурій)

Imię *Huryn* znajdziemy chociażby w zapisach w dawnych dokumentach m.in. w Policznym i Grabarce. Jest ono znane także we wsiach Klejnik i Wólka w gm. Czyże.

Co ciekawe, ludową formą imienia *Guriusz* jest także *Huk*, dlatego też etymologii niektórych nazwisk, np. południowopodlaskiego **Hukaluk** czy też nawet **Huk**, można byłoby szukać w tym imieniu.

Haciuk – *Hac, Hacko, Hacak, Hawryło* – Attiusz (cerk. Аттій), Gabriel (cerk. Гавріиль, ukr. lit. Гаврило)

Warto nadmienić, że od ludowego wariantu imienia *Gabriel* (zapisywanego w dokumentach jako *Hacko*) pochodzi nazwa wsi Haćki, a od miejscowej formy *Hawryło* także szereg innych nazwisk, np. popularne **Gawryluk**, czy też charakterystyczne dla terenów białoruskojęzycznych **Gawryło, Gawryłowicz** (z *g* zamiast prawidłowego *h*).

Halczuk – *Hal* – Alecjusz (cerk. Алетій), Galaktion (cerk. Галактіонъ)

Hańczuk – *Han* – Ananiasz (cerk. Ананія), Antypas (cerk. Антипа)

Jarmoc – *Jarmoc* – Hermolas (cerk. Ермолай)

Jaroszuk – *Jarosz* – Hieronim (cerk. Ієронімъ), Hieroteusz (cerk. Ієрофей), Jarosław (Ярославъ)

Imię *Jpou* notuje chociażby *Słownik języka ukraińskiego* Borysa Hrinchenki z pocz. XX w.

Jawdosiuk – *Jawdoś, Jawdosij* – Eudoksusz (cerk. Евдокимъ)

Etymologię nazwiska **Jawdosiuk** (podobnie jak było w przypadku nazwiska **Fedosiuk**), można wyprowadzić zarówno od imienia męskiego *Eudoksusz*, jak i żeńskiego *Eudoksja* (warianty ludowe – *Jawdosia, Jewdosia, Jawdocha* etc.).

Jefimiuk – *Jefim* – Eutymiusz (cerk. Евфимій, ukr. lit. Єфим, Юхим)

Jermolaj – *Jermolaj* – Hermolas (cerk. Єрмолай)

Od ludowej formy tego imienia *Jarmola* pochodzą też nazwiska **Jarmola** i **Jarmoluk**, jednak nie są one popularne na Podlasiu.

Juchimowicz, Juchimuk – *Juchim* – Eutymiusz (cerk. Евфимій, ukr. lit. Єфим, Юхим)

Jurczuk – *Jur, Jurko* – Jerzy (cerk. Георгій, ukr. lit. Юрій)

Juszczuk, Juszkievicz – *Jusz, Juszko* – Just (cerk. Iust), Eutymiusz (cerk. Евфимій, ukr. lit. Єфим, Юхим)

Jak widać na podanych przykładach, od różnych form ludowych jednego imienia cerkiewnego może pochodzić wiele różnorodnych, całkiem niepodobnych do siebie nazwisk, np. od imienia *Eutymiusz* – **Jefimiuk, Juchimowicz** i **Juszkiewicz**, od imienia *Hermolas* – **Jarmoc** i **Jermolaj**.

Juźwiuk – *Juzwa* – Józef (cerk. Іосифъ, ukr. lit. Йосип)

Obecnie jedną z popularniejszych form imienia *Józef* we wsiach gminy Czyże jest *Juosip*. Jednak w dawnych dokumentach imię to pojawia się w wielu różnorodnych wariantach – *Josif, Josip, Josyp, Jośko, Jozef, Jozep, Jozif, Jozwa, Juzwa, Józwa*, np. w dokumentach z początku XIX w. figuruje Michał Józwiuk (a więc syn lub potomek Józwy) ze wsi Zbucz.

Kalenik – *Kalenik* – Kalinik (cerk. Калінік)

To nazwisko równe imieniu popularniejsze jest na terenach białoruskojęzycznych, a także na południe od rzeki Bug.

Kalina, Kaliniuk – *Kalina* – Kalinik (cerk. Калінік)

Nazwisko **Kalina** prawdopodobnie powstało od apelatywu *kalina* (gatunek krzewu, będący częstym motywem pieśni ludowych), niewykluczone jednak, że pochodzi od ludowej formy imienia *Kalinik* – *Kalina* (notowanej w XVIII w. m.in. w Kleszczelach).

Kiczko – *Kicz, Kiczko* – Nicetas, Nikita (cerk. Никита, ukr. lit. Микита)

Być może nazwisko **Kiczko** pochodzi od notowanych w starych dokumentach form ludowych imienia *Nikita*. Od innych form tego imienia – *Mikita, Nikita* – powstały nazwiska **Mikita, Nikiciuk, Nikitiuk**.

Kindiuk, Kindziuk – *Kindej* – Cyndeusz (cerk. Кіндей)

Wspomniane nazwiska mogły powstać od gwarowego podlaskiego słowa *kindiuk* oznaczającego żołądek wie-

przowy, salceson, albo też od imienia *Kindej* – w dokumentach z 1779 r. i 1809 r. wspomina się o Iwanie Kindiu-ku ze wsi Czyże i Andrzeju Kindiu-ku z Podrzeczian.

Kirysiuk, Kiryziuk – *Kirys* – Cyrus (cerk. Кирь)

Klim, Klimczuk, Klimowicz – *Klim* – Klemens (cerk. Климентъ, ukr. lit. Клим)

Konach, Konaszuk – *Konach* – Konon (cerk. Кононъ)

Imię *Konach*, od którego pochodzi nazwisko równe imieniu **Konach** oraz być może mniej popularne **Konaszuk**, pojawia się chociażby w dokumentach z XVI i XVII w.

Kononiuk, Konończuk, Kononowicz – *Konon* – Konon (cerk. Кононъ)

Imię *Konon* znane jest m.in. w Klejnikach.

Korch – *Korch* – Karteriusz (cerk. Картерій)

Nazwisko **Korch** mogło powstać od rzeczownika *korch* (ukr. корх – miara długości), niewykluczone jest jednak jego pochodzenie od formy ludowej imienia *Karteriusz* – *Korch* – pojawiającej się w XVI-wiecznych dokumentach.

Korcz – *Korcz* – Karteriusz (cerk. Картерій), Konkordiusz (cerk. Конкордій)

Nazwisko **Korcz** mogło powstać od apelatywu *korcz* (krzak) lub też od ludowej formy imiona *Karteriusz* lub *Konkordiusz*.

Korolczuk, Korolko – *Korol*, *Korolko* – Karol

Mimo że imię *Karol* należy do tradycji łacińskiej, nadawano je także ukraińskojęzycznym unickim mieszkańcom Podlasia, o czym świadczą zapisy w dawnych dokumentach – *Karol* pojawia się w XVIII w. w Płoskach, *Korolicha* – w Dobrywodzie, *Korolko* – w Łosince etc.

Kośko – *Koś*, *Kośko* – Kasjan (cerk. Кассіанъ)

Krat – *Krat* – Pankracy (cerk. Панкратій), Sokrates (cerk. Сократъ)

Krysiewicz – *Krys* – Chryzant (cerk. Хрисанфъ), Krescenes (cerk. Крискентъ), Krzysztof (cerk. Христофоръ)

Kryszpiniuk – *Kryszp*, *Kryszpin* – Kryspin (cerk. Криспъ)

Kubajczuk – *Kubaj* – Jakub (cerk. Іаковъ, ukr. lit. Яків)

Kuczko – *Kucz*, *Kuczko* – Akution (cerk. Акутіонъ), Mikołaj (cerk. Ніколай, ukr. lit. Микола)

Kulik – *Kulik* – Akwila (cerk. Акіла)

Kupraszewicz – *Kuprasz* – Cyprian (cerk. Кипріанъ)

Kuprianiuk, Kuprianowicz, Kuprianowicz, Kupryjaniuk – *Kupryjan* – Cyprian (cerk. Кипріанъ)

Laszewicz, Laszuk – *Lasz* – Elias (cerk. Илья)

Lewoniuk – *Lewuon* – Leon (cerk. Леонтъ), Leoncjusz (cerk. Леонтій), Leonidas (cerk. Леонідъ)

Do dnia dzisiejszego imię *Lewuon*, *Liwuon* jest używane we wsiach gm. Czyże, również jako podstawa przydomku *Lewoniowy*, *Liwonowy*.

Łaszewicz – *Łasz*, *Łaszko* – Łazarz (cerk. Лазарь)

Ławrynowicz – *Ławryn* – Lauren-
cjusz, Wawrzyniec (cerk. Лаврентій)

Łubko – *Łubko* – Polibiusz (cerk. Полувій)

Maciuka, Mackiewicz – *Mac* – Epi-
mach (cerk. Епімахъ), (cerk. Матфей, ukr. lit. Матвій)

Magruk – *Magr*, *Magruk* – Magryn (cerk. Магринъ)

W dawnych aktach sądowych starostwa bielskiego z drugiej połowy XVIII w. pojawia się Pauluk Magruk ze wsi Zbucz.

Makac – *Makac* – Mokiusz (cerk. Мокій)

Makar, Makarczuk, Makaruk – *Makar* – Makary (cerk. Макарій)

Malesz, Malisz – *Malesz*, *Malis*, *Malisko* – Malachiasz (cerk. Малахія)

Małachowski, Małachwiej, Małachwiejczuk – *Małachij*, *Małachija*, *Małachwiej* – Malachiasz (cerk. Малахія)

Matwiejuk – *Mat'wi'j* – Mateusz (cerk. Матфей, ukr. lit. Матвій)

Matys, Matysiuk – *Matys* – Mateusz (cerk. Матфей, ukr. lit. Матвій)

Mielezsko – *Melesz*, *Meleszko*, *Mielezsko* – Emilian (cerk. Еміліанъ)

Michaluk, Michalewicz – *Michal* – Michał (cerk. Михайль, ukr. lit. Михайло)

Miniuk, Miń, Mińko – *Min*, *Minko*, *Miń* – Menas (cerk. Мина)

Mironiuk – *Miron*, *Miruoń* – Miron (cerk. Миронъ)

Misko, Misiejuk, Misiejczuk, Misiejuk – *Misiej* – Mizaël (cerk. Місаяль), Mojżesz (cerk. Мойсей)

Naumiuk, Naumczyk – *Naum* – Naum (cerk. Наумъ)

Nikonorow – *Nikonor* – Nikanor (cerk. Ніканоръ)

Nikoniuk – *Nikon*, *Nikun* – Nikon (cerk. Ніконъ)

Noskowicz – *Nos*, *Nosko* – Amos (cerk. Амосъ), Enoch (cerk. Енохъ)

Ochryciuk – *Ochryć* – Efrem (cerk. Ефремъ, ukr. lit. Охрім)

Dawne dokumenty sądowe rejestrują pod 1775 rokiem Jana Ochryciuka z Czyż. Od innej formy ludowej tego imienia – *Ochrym* – pochodzi nazwisko **Ochrymiuk**.

Oksentiuk, Oksentowicz – *Oksenti* – Auksencjusz (cerk. Авксентій, ukr. lit. Оксентій)

Oksiuta, Oksiutowicz – *Oksiuta* – Auksencjusz (cerk. Авксентій, ukr. lit. Оксентій)

Olichwier, Olifieruk – *Olichwier*, *Olifer* – Eleuteriusz (cerk. Елевферій)

Onacik, Onacewicz – *Onac*, *Onac* – Jonatan (cerk. Іонафанъ)

Oniszczuk, Oniśko, Oniśkiewicz – *Onisko*, *Oniśko* – Anizjusz (cerk. Анисій, ukr. lit. Онисій), Onezjusz (cerk. Онисім)

Onoszko – *Onoszko* – Anastazy (cerk. Анастасій)

Onopryjuk – *Onopry* – Onufry (cerk. Онуфрій)

Onufryjuk – *Onufryj* – Onufry (cerk. Онуфрій)

Ostasiewicz, Ostaszewski – *Ostasz* – Eustachy (cerk. Евстафій)

Owłasiuk – *Owłas* – Błażej (cerk. Власій)

Imię *Owłas* było używane chociażby w Klejnikach.

Pac, Pacuk – *Pac*, *Pacuk* – Hipacy (cerk. Іпатій)

Pańko, Pańkowski – *Pańko* – Atanazy (cerk. Афанасій), Pankracy (cerk. Панкратій), Pantaleon (cerk. Пантелеймонъ)

Panfiluk – *Panfil* – Pamfil (cerk. Памфілъ)

Parfian, Parfien, Parfieniuk – *Parfien* – Parteniusz (cerk. Парфеній)

Paszko – *Paszko* – Paweł (cerk. Павелъ)

Piekutin, Pikutin – *Piekut* – Pakto-
wiusz (cerk. Пактовій)

Pietrzych – *Pietr*, *Pietrysz* – Piotr (cerk. Петръ, ukr. lit. Петро)

Nazwiska zakończone na -yk często mają charakter hipokorystyczny, czyli określają nazwy zdrobniałe. Tak więc **Pietrzych** to w przeszłości *mały Piotr*.

Prochoruk, Prochowicz – *Proch* – Prochor (cerk. Прохоръ)

Zakończenie na str. 41

Odnaleziony rodowód młodych Ukraińców

Zanim w Bielsku zaczęliśmy wydawanie „Над Бугом і Нарвою”, publikacje o problematyce ukraińskiej ukazywały się na Podlasiu głównie na łamach „samwydawu”, który pojawił się w drugiej połowie lat 80. Przebicie się z większymi artykułami na łamy wydawanych oficjalnie, poddanych politycznemu nadzorowi i cenzurze gazet i czasopism w Białymstoku, poza którym żadna prasa lokalna nie istniała, było wówczas praktycznie niemożliwe (wyjątkowo publikowano krótkie notatki, np. o rajdzie czy jakiejś imprezie kulturalnej). Sytuacja zaczęła zmieniać się od 1989 roku, gdy straciły moc dotychczasowe polityczne „ukazy”, a cenzura uległa likwidacji. Wykorzystała to m.in. redakcja biuletynu „Dyskusja”, wydawanego przez Wojewódzki Dom Kultury w Białymstoku (obecnie Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury), tworząc numer monograficzny z podtytułem „Ukraińcy na Podlasiu” (miał oficjalną metrykę „Nr 4/24/90 (1990 październik – grudzień)”, ukazał się jednak dopiero w następnym roku).

Trzeba wspomnieć, że oprócz redaktor naczelnej Iwony Wąsowicz-Szczepaniak i Mirosława Gryki do pracy redakcyjnej zaproszono też przedstawicieli podlaskiego środowiska ukraińskiego Grzegorza Kuprianowicza i Eugeniusza Ryżyka, był to więc jeden z ciekawszych przykładów polsko-ukraińskiej współpracy kulturalnej w regionie, która stawiała wówczas pierwsze kroki.

Liczący 52 strony formatu A4 „ukraiński” numer biuletynu otwierały poświęcone Ukrainie i stosunkom polsko-ukraińskim fraszki białostockiego poety-aforysty Zbigniewa Waydyka (1924-2003), dalej zaś szły publikacje autorów ukraińskich i polskich poświęcone regionalnej historii, archeologii, ukraińskim gwarom i literaturze Podlasia, a także dwa teksty będące osobistą refleksją młodych ludzi o ich „odnalezieniu ukraińskości”. Są one cennym źródłem zarówno dla badacza, jak i dla każdego, kto pragnie zrozumieć problemy naszej etnicznej rzeczywistości, więc je publikujemy jako kolejne dokumenty „Podlaskiego Archiwum”. (red)

Moja droga do ukraińskości

Od dzieciństwa mieszkam w jednej z północnopolaskich wsi, położonej niedaleko na południe od Narwi. Gdy byłem mały, nie znałem innego języka oprócz tego, jakim rozmawiali moi rodzice, czyli północnopolaskiej gwary języka ukraińskiego. Dopiero w wieku sześciu lat zacząłem rozmawiać po polsku i to z pewnością bardzo słabo, czego oczywiście nie byłem w stanie wtedy ustalić. Jednakże rozmawiałem w języku polskim ze świadomością, że nie jest to mój język.

W drugiej klasie szkoły podstawowej rozpocząłem naukę języka białoruskiego. To właśnie od tej pory zacząłem bardziej zwracać uwagę na słowo „Białorusin”, „białoruski” i utożsamiać się z tą nazwą jako określeniem swojej przynależności narodowej. Dziwny to był jednak ten język ojczysty, gdy porównywałem go z językiem, którym posługiwałem się na co dzień w domu. Chociaż byłem wtedy jeszcze mały, to wcale nie musiałem czytać żadnych prac naukowych, aby stwierdzić, że mój język jest „niepoprawny” w stosunku do „języka ojczystego”, jakiego uczono nas w szkole. Ten kompleks gorszości pozostał w mojej podświadomości już na długie lata. Dopiero

gdy dowiedziałem się, jaka jest prawda, rozwiały się moje rozterki. Ale droga do tej prawdy nie była taka łatwa, jak mogłoby się wydawać.

Przez długie lata mojej nauki w szkole podstawowej miałem poczucie przynależności do narodu białoruskiego. Skąd ja miałem wiedzieć, że tak nie jest? Nie wiedziałem, że na nas, na młode pokolenie wschodniosłowiańskiej ludności południowej części woj. białostockiego, była zastawiona podwójna pułapka. Pierwsza jej część miała na celu „wylapać” najmniej odpornych i spolonizować ich. Druga jej część, bardziej podstępna, miała i ma w dalszym ciągu za zadanie zaciągnąć pozostałych do innej cudzej zagrody. W jednym i drugim przypadku jest to olbrzymia tragedia. Wychowało się już dwa pokolenia janczarów (tak janczarów!!!), którzy na dźwięk słowa, które mogło być im najdroższym, reagują ze złością. Czy to nie jest dziwne, że dziś mogę swobodnie rozmawiać na tematy ukraińskie z rodowitymi Polakami i spotykam się u nich z olbrzymim zainteresowaniem, a w rozmowach z ludźmi z moich okolic nigdy nie mogę nawet wspomnieć o tym?

W ogóle termin „ukraiński” był, a po części jest dalej używany na Podlasiu jako coś obcego, a często nawet w ujemnym znaczeniu. I tak na przykład wiedziałem, że „ukraiński” generał Własow zdradził swoją Armię Czerwoną i przeszedł na stronę Niemców, albo też, że na naszych terenach „Ukraińcy” pomagali Niemcom wylapywać partyzantów radzieckich itd. itp. Poza tym wszystko co było ukraińskie było czymś dalekim, niedostępnym, cudzym. Brak prasy ukraińskiej, książek, radia, możliwości kształcenia się w języku ukraińskim powodował niemożność zrozumienia przez zwykłych ludzi tego, co jest, a co nie jest ukraińskie. Natomiast wszystkie te zdobycze kultury były możliwe do zrealizowania w języku białoruskim. Oczywiście też w niewystarczającym stopniu, jeżeli brać pod uwagę rodowitych Białorusinów, ale w wystarczającym, aby zdezorientować ludność pochodzenia ukraińskiego o niewykryształizowanej tożsamości narodowej.

W jaki sposób mnie udało się osiągnąć rzecz – zdawałoby się nieosiągalną – i stanąć ponad poziomem ogólnej dezorientacji? Przede wszystkim myślę, że pomogła mi tutaj ciągła potrzeba poszukiwania prawdy, którą to cechą zawdzięczam swoim rodzicom, zwykłym rolnikom, ale ludziom wielkiego ducha.

Kiedy uczyłem się w szkole podstawowej, tożsamość narodowa nie była dla mnie problemem. Obracałem się w rodzinnym środowisku utożsamiającym się z białoruskością. Było to dla mnie wówczas czymś naturalnym, wszystko to co było święte dla ogółu, było święte dla mnie. Każde „wychylenie się” było czymś nie do pomyślenia. Dopiero gdy przeniosłem się do Białegostoku i oderwałem się od swego środowiska, różnice, jakie dzieliły mój język i język białoruski, zaczęły odgrywać coraz większą rolę. Znowu kompleks gorszości odrodził się i dał znać o sobie. Chociaż dalej stałem na stanowisku, że język, którym mówię w domu, jest językiem białoruskim, to jednak coraz częściej zaczynałem w to wątpić. Zawsze, gdy spotykałem się z ludźmi rozmawiającymi w języku białoruskim, czułem jakiś dysstans.

Los sprawił, że w internacie mieszkalem z kolegami pochodzącymi z różnych okolic woj. białostockiego, u których język ich przodków był jeszcze w użyciu. Tak się złożyło, że jeden z nich rozmawiał w gwarze białoruskiej, natomiast pozostali w gwarze ukraińskiej, nic oczywiście o tym nie wiedząc. I cóż się okazało? Otóż różnice językowe, jakie nas dzieliły (pochodziliśmy z różnych okolic Północnego Podlasia – Klejnik, Orla, Milejczyce, Siemiatycze), nie były przez moich kolegów traktowane jako istotne. Natomiast język osoby pochodzącej z obszaru zamieszkanego przez ludność białoruską (okolice Siemianówki) wzbudzał natychmiastową reakcję u pozostałych, którzy określali go jako dziwny i śmieszny. Ja oczywiście oponowałem i starałem się bronić kolegi i jego języka. „Wiedziałem” wówczas jeszcze, że nasz język jest gwarą z południa języka białoruskiego i że to właśnie my rozmawiamy bardziej niepoprawnie od kolegi. Być może myślałbym tak i dalej, ale „brzydota” mego języka i jego przesiąknięcia „polonizmami” nie dawały mi spokoju.

O Ukrainie i jakichś tam Ukraińcach nie miałem zielonego pojęcia. Chyba, że z legend o generale Własowie i o „bandach UPA, które znalazły się na śmietniku historii” (z książki do historii dla klasy VIII szkoły podstawowej, nie pamiętam już czyjego autorstwa). Był to temat tak odległy, że utożsamianie się z nim było czymś co najmniej dziw-

nym. Jednakże już w drugiej klasie szkoły średniej natrafiłem na wiadomości, które kazały mi się nad tym zastanowić. Myślę o artykule J. Traczuka w „Kontrastach” czy słowach ks. S. [Grzegorza – red. „NBiN”] Sosny w „Wiadomościach PAKP”, który opierając się na „Atlasie gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny” stwierdził, że mieszkańcy Czyż porozumiewają się gwarą ukraińską.

Ale największy wpływ wywarły na mnie słowa moich najbliższych. Mój tato, który uważał się za Białorusina, zakwestionował kiedyś białoruskość swego języka i określił go jako ukraiński. Było to dla mnie czymś tak szokującym, jak dla Polaka, gdyby usłyszał, że jest Rosjaninem. A moja mama, która nigdy nie określała się Białorusinką, przekazała mi doświadczenia swego taty. Otóż mój dziadek, Joachim Andrejuk, w młodości był żołnierzem. Biorąc udział w walkach na frontach I wojny światowej, miał możliwość kontaktu z ludźmi pochodzącymi z różnych rejonów ówczesnej Rosji. Między innymi obserwował różnice, jakie dzieliły tych ludzi i jego. Doszedł do ciekawych wniosków. W jego przekonaniu nie powinniśmy się utożsamiać ani z Rosjanami, ni z Białorusinami, lecz wyłącznie z Małorusinami – „chachłami” zamieszkującymi tereny obecnej Ukrainy.

Informacje na tematy ukraińskie coraz bardziej mnie interesowały. Szukanie ich było jednak przedsięwzięciem niezwykle trudnym. Trzeba było dużo szczęścia, aby zdobyć takie materiały. Pamiętam, jak wielką radość sprawiało mi znalezienie chociażby urywka tekstu w jęz. ukraińskim.

Przy okazji należy dodać, że nie lada odkryciem dla mnie było rozszyfrowanie alfabetu ukraińskiego. To właśnie wtedy zobaczyłem, jak małe różnice dzielą mój język od literackiego języka ukraińskiego. Nareszcie przestałem wstydzić się swego języka. W moich oczach odzyskał on należne mu piękno. Z czasem dowiedziałem się, że mój dialekt nie powstał nie wiadomo jak, lecz że jest to najbardziej archaiczna, zachowana do dnia dzisiejszego, forma języka ukraińskiego.

Był to dopiero początek drogi do ukraińskiej tożsamości narodowej. Ale była to droga bez powrotu do przeszłości. Nie mogłem już określić się Białoru-

sinem, nie byłem też jednak przygotowany do tego, aby określić się Ukraińcem. Nie pozwalały mi na to bariery psychologiczne. Rozpoczęły się dla mnie długie lata pełne rozterek, poszukiwań, przemyśleń.

Gdy patrzę na to z perspektywy czasu, cieszę się, że mam to już za sobą. Teraz czuję jakiś komfort psychiczny. Nie muszę już nikogo się wstydzić, tak jak to było dawniej, kiedy nawet autentyczni Białorusini nie uważali mnie za Białorusina, gdy wszystko przemawiało przeciwko mej – jakiegokolwiek – przynależności narodowej. Uczucie to można przyrównać jedynie do uczucia człowieka, który po latach odnajduje swoich prawdziwych rodziców, zabranych mu w perfidny i podstępny sposób.

Mirosław MALESZ

„Dyskusja”. Kwartalnik Wojewódzkiego Domu Kultury w Białymstoku, Nr 4/24/90 (1990 październik – grudzień), s. 35-37.

Być Ukraińcem na Podlasiu

Świadomość narodowa. Niemal każdy wie, co kryje w sobie to pojęcie, ale wielu z nas, którym dane jest mieszkać na terytorium niejednorodnym etnicznie, ma problem z określeniem swej przynależności narodowej. Zawsze nadchodzi jednak taki dzień, gdy musimy to zrobić, mimo że wielu chce tego uniknąć. Nieświadomy wybór nie podbudowany żadnymi dowodami doprowadza często do tego, że stajemy się patriotami nie swego narodu.

Moja droga, jaką przebyłem do chwili, gdy mogłem powiedzieć, że jestem Ukraińcem, nie różni się zbyt od tej, jaką musiało przejść wielu przede mną. Los zrządził, że urodziłem się w rodzinie o nie wykrystalizowanej świadomości narodowej, w której kwestia przynależności do któregoś narodu była rzeczą mało istotną. Na dodatek byłem jedyną osobą w rodzinie, której nie uczono mowy przodków. Mówiono do mnie po polsku i ja odpowiadałem po polsku, choć między sobą prawie nigdy tego języka moi rozmówcy nie używali. I być może – w dużej mierze – to, w jaki sposób odnoszono się do mnie, pchnęło

mnie do próby wyjaśnienia wielu niejasnych zagadnień. Przyszedł czas podjęcia nauki w szkole średniej. Nowe środowisko, nowi znajomi posługujący się różniącymi się gwarami oraz zetknięcie się z działalnością środowisk białoruskich, a potem jeszcze rozterka nad formularzami, w których jeden z punktów pytał o narodowość, to wszystko zmuszało do poszukiwania prawdy. Odwołanie się do zdania rodziców nie mogło dać wiele. Zacząłem więc sam szukać i

analizować: język, odrębność religijną, nazwiska, słowem wszystko, co mogłoby mi ułatwić znalezienie odpowiedzi. Przyszedł czas, gdy mogłem ogłosić wyniki swoich poszukiwań, co stało się niedługo po tym, jak to samo zrobił brat. Jego stanowisko w dużym stopniu wpłynęło na dalsze intensywne poszukiwanie „pewników”, aby nie pozostał choćby cień wątpliwości. Dowodów dostarczały wyniki badań naukowych naukowców różnej narodowości.

Być Ukraińcem i być co do tego pewnym, na Podlasiu – tam gdzie w ciągu dziesięcioleci głoszone, że mieszka ją tylko Polacy i Białorusini (choć już wcześniej ktoś twierdził zupełnie inaczej i miał na to dowody) – jest rzeczą niezbyt łatwą.

Roman WYSOCKI

„Dyskusja”. Kwartalnik Wojewódzkiego Domu Kultury w Białymstoku, Nr 4/24/90 (1990 październik – grudzień), s. 38.

Kryszpiniuk, Miniuk, Kiryziuk...

Zakończenie ze str. 38

Roszek – *Roszek* – Erast (cerk. Ерастъ)

Saciuk, Sakowicz, Sakowski, Sacko – *Sac, Sak, Sacz, Sacko* – Izaak (cerk. Ісаакъ)

Imię to w formie *Sac* jeszcze do niedawna było używane np. w Orzeszkowie. W formie *Sak* znane jest do dnia dzisiejszego we wsiach gm. Czyże. Formę tę podaje też *Słownik języka ukraińskiego* Borysa Hrinchenki. Forma *Sacz* notowana jest w dawnych dokumentach. Imię *Sacko* usłyszymy też od starszych mieszkańców np. Klejnik.

Samojluk – *Samojło* – Samuel (cerk. Самуиль)

Sanik – *San, Sanik* – Aleksander (cerk. Александръ), **Sannik** – Sennis (cerk. Сеннісь)

Sawczuk, Sawicki – *Sawa, Sawka* – Saba (cerk. Савва)

Sehenuk, Siegień – *Seheń* – Eusygnusz (cerk. Евсигній)

Sidoruk, Sydor – *Sidor, Sidur* – Izidor (cerk. Ісидоръ, ukr. lit. Сидір)

Ludowy wariant tego imienia jest do dnia dzisiejszego używany we wsiach gm. Czyże. Zachował się także w popularnym tu powiedzeniu *Lupiti jak Sidorowu kozu* (mocno bić)

Siebiesiewicz, Siebiesiuk – *Sebeś* – Sebastian (cerk. Севастіанъ)

Siemieniuk, Siemion, Siemionko, Siemiacki – *Semen, Siemion* – Symeon (cerk. Симеонъ, ukr. lit. Семен)

Sołowianiuk – *Sołowian* – Sylwan (cerk. Сілванъ)

W starych dokumentach z początku XIX w. pojawia się Sołowian Chilimonczuk z Osówki.

Stachwiejuk, Stachwiuk – *Stachwiej* – Stachiusz (cerk. Стахій)

Stasieluk – *Stasiel* – Stachiusz (cerk. Стахій), Stanisław

Stasiuk – *Stas, Staś, Stasiuk* – Stachiusz (cerk. Стахій), Stanisław

Szeszko – *Szeszko* – Syzoj (cerk. Сисой)

Tarasewicz, Tarasiuk – *Taras* – Tarasjusz (cerk. Тарасій, ukr. lit. Tapac)

Telentiuk, Telentejuk – *Telenti* – Telencjusz (cerk. Телетій)

Tichoniuk, Tychoniuk – *Tichon, Tichon*, *Tychon*, *Tichon* – Tychon (cerk. Тихонъ)

Timoszuk, Tymoszuik, Tymofiejuk – *Tymosz, Tymofej* – Tymoteusz (cerk. Тимофей, ukr. lit. Тиміш)

Troc – *Troc, Trocz* – Trofim (cerk. Трофімъ)

Forma *Troc* jest notowana chociażby w starych dokumentach w Daszach i Dobrywodzie. Od używanych do dnia dzisiejszego form imiennych *Trofim, Trochim* pochodzą nazwiska **Trofimiuk, Trochimiuk, Trochimeczuk**.

Tyszko – *Tysz, Tyszko* – Teostych (cerk. Феостіхъ), Teotych (cerk. Феотихъ), Tychon (cerk. Тихонъ)

Ułasiuk – *Ulas* – Błażej (cerk. Власій)

Nazwisko to jest charakterystyczne dla południowej części Podlasia. Od innej formy tego imienia – *Wołos* – powstały nazwiska **Wołosiuk, Wołosiński, Wołosik**.

Ustyniuk – *Ustyn* – Justyn (cerk. Іустинъ)

Wakuluk, Wakulski, Wakula – *Wakula* – Akwila (cerk. Акіла), Bukolis (cerk. Вуколь)

Walesiuk – *Waleś* – Walenty, Walenty (cerk. Валентинъ)

W dokumentach z XVIII w. został odnotowany Waleś Tymoszuik w Czerewkach i Hryhor Walesiuk w Czyżach.

Wap, Wappa – *Wapp* – Baptysta (cerk. Ваптось)

Waszkiewicz, Waszkowiak – *Waszko* – Bazyli (cerk. Басілій)

Inne nazwiska pochodzące od form imienia Bazyli to: **Wąsko, Wasiuta** (nazwisko równe imieniu), **Wasiłuk, Wasyluk, Wasilewski** (od popularnej do dnia dzisiejszego na podlaskich wsiach form *Wasił, Wasyl*), **Bazyłuk** etc.

Wawreszuk – *Wawresz* – Laurencjusz, Wawrzyniec (cerk. Лаврентій)

Od innych form tego imienia pochodzą nazwiska: wspomniane **Ławryniewicz**, także **Wawryniuk, Wawreniuk, Wawrzieniuk** etc.

Wiluk – *Wil* – Bil (cerk. Біл)

Wolczuk – *Wolk* – Lupus, Wolf (cerk. Луппъ)

Imię *Wolk* prof. Tichoniuk odnalazł w XVI-wiecznych źródłach z powiatu grodzieńskiego. Równie dobrze nazwisko to mogło jednak powstać od apelatywu *wowk* (wilk).

Warto dodać, że cerkiewny wariant tego imienia funkcjonuje na Podlasiu w przysłowiu *Jak sińna Łupa, bude żyta kupa*, zapisanym w Starym Korninie. Oznacza to, że w okolicach 5 września, gdy jest obchodzony dzień męczennika, najlepiej siać oziminę.

Zajko – *Zaj, Zajko* – Izajasz (cerk. Ісаія)

Zińczuk, Zienkiewicz, Zień, Ziniwicz, Zinkiewicz – *Ziń* – Zenobiusz (cerk. Зиновій)

Imię *Ziń* jest bardzo dobrze znane chociażby mieszkańcom wsi w gm. Czyże.

Żdanuk – *Żdan* – Azadan (cerk. Азаданъ), Żdan

Nazwisko popularniejsze w białoruskojęzycznej części województwa. *Żdan* to przestarzałe imię słowiańskie („ten, którego oczekiwano”), używane kiedyś także na terenach ukraińskich (stąd dzisiejsze nazwiska ukraińskie Ждан, Жданюк).

Ludmiła ŁABOWICZ

Розказане римами про себе і про своє життя

Rozkazane rymamy pro sebe i swoje życie

Ja od Mefodija pochodzu
Mamy Kateryny
21 marca 1937 r.
Moji perszy urodyny

U Paszkuwszczyzny żywu
Tut ja i rodywsia
Mołodyji lita prożyw
Tuta i żenywsia

Pomału życie szło
Jak buli my dity
Jak to radosno było
Na tum Bożum swity

Do szkoły razem idem
My do perszoji klasy
I starijszy toże jszli
Buli wesioły czasy

Oduczywsia wże
U tyszczu dewetsot 52 roci
Hulaj-weselisia
Nyc ne myślało na wydoci

Po robotach wże poszli
Mili swoji hroszy
Teper siadesz wspomynajesz
Odnak czas buw horoszy

U sełowy wse buw ład
U ludy zhoda
Kulko chłopci j dywczyniat
Jakaja wyhoda

Spiwy wsiudy jszli
Mołodyji weseliliś
Komu naznaczane było
Tohdy żenyliś

Zabyrajut do wujśka mene
Do Choszczna służyty
Rowiesniki doma zostajut
Jak ja tam budu żyty

Czas pomaleńku iszow
Ja sołdat-zwjazista
U rakietowuj służyw
Buw artylerysta

Radiostacyju dostaw
Fali szli w eterze
Chto ogniewcom,
chto zwjadowcom
Tut buli żołnierze

Я од Мефодія походжу
Мами Катерини
21 марця 1937 р.
Моїє перши уродини

У Пашкуовщини живу
Тут я і родився
Молодії літа прожив
Тута і женився

Помалу житє шло
Як були ми діти
Як то радосно було
На туом Божум світи

До школи разом ідем
Ми до першої класи
І старієйши тоже йшли
Булi весьоли часи

Одучився вже
У тищу деветсот 52 році
Гуляй-веселіся
Ниц не мишало на видоці

По роботах вже пошли
Мієлі своїє гроши
Тепер сядеш вспоминаєш
Однак час був хороши

У селови все був лад
У люди згода
Куолько хлопці й дивчинят
Якая вигода

Спієви всюди йшли
Молодії веселілісь
Кому назначане було
Тогди женилісь

Забирают до вуйська мене
До Хошна служити
Ровеснікі дома застают
Як я там буду жити

Час помаленьку ішов
Я солдат-зв'язіста
У ракетовуй служив
Був артилериста

Радіостацию достав
Фалi шлi в етеже
Хто огньовцом,
хто зв'ядовцом
Тут булi жолнеже

W Stargradzie buw,
w Bydgoszczy
Buw u Wałczu, Pile
Tyji czasy szczo proszli
Wspomynaju mile

Poligony precz projszow
Recz, Podżadło, Konotopy
Na Toruńskum jszła strylba
Tut buli z-pud Wurli chłopy

Służba skonczyłaś uže
W tyszczu dewetsot 59 roci
Wsi wernulisia dodomu
Proszle mili na wydoci

Szczoz za radost' u seli
Spiwy, idut tanci
Na mostowy przyhrywaw
Alosza na warszawjanci

Na robotu uczepywsia
W Biłsku w PZL-u
Budowali mosty
Buło kolegów wielu

Chołostym pochodyw dwa lit
Toż treba żenytyś
Zastanowlawsia i podumaw
De z to pochilityś

Odczynyw okno – pytaju Wiery
Chocz buty żenoju
Zaczyniaju okno, idu do tebe
I budu wse z toboju

W tyszczu dewetsot 61 roci
Oseń – batiuszka wynczaje
Zhody, szczastia, radosti w żyti
Wun dla nas żelaje

Gumakamy do wynciu
I z wynciu taksamo
Na porozi ożydaje
„Błahosłowy nas mamо”

Po wynciowi weselisko
A potum idut na tanci
U Iwana Tymochwijuwoho
hraw Werpachowski
I Józik na warszawjanci

Po wesili szczo ostało
Toje wse „żowali”
Toho dziś uže nema
Ono wspomyny ostali

В Старградзе був,
в Бидгощи
Був у Валчу, Піле
Тії часи що прошлі
Вспоминаю міле

Полігони преч пройшов
Реч, Поджадло, Конотопи
На Торунськum йшла стрільба
Тут булі з-пуд Вуорлі хлопи

Служба скончилась уже
В тищу деветсот 59 році
Всіє вернулiся додому
Прoшлe мiєлi на видoці

Що за радість у селіє
Спієви, ідут танці
На мостови пригрівав
Альоша на варшав'янці

На роботу учепився
В Більську в ПЗЛ-ю
Будовалі мости
Було колегув велю

Холостим походив два літ
То ж треба женитись
Застановлався і подумав
Де ж то похилітись

Одчинив окно – питаю Вери
Хоч бути женою?
Зачиняю окно, іду до тебе
І буду все з тобою!

В тищу деветсот 61 році
Осень – батюшка винчає
Згоди, щастя, радості в житі
Вуон для нас желає

Гумаками до винцю
І з винцю таксамо
На порозі мама ожидає
«Благослови нас мамо»

По винцьові веселіско
А потум ідут на танці
У Івана Тимохвієюого
грав Верпаховські
І Юзік на варшав'янці

По весієлі що остало
Тоє все «жовалі»
Того дзiсь уже нема
Оно вспомини осталі

Ożenywsia bajkowato Bo miła hektary Zaczynajem hospodaryty Takiji zamjary	Оженивсь байковато Бо мієла гектари Зачинаєм господарити Такії зам'яри	Do wesny tak poswytyli Tut stowpy wkopali I Sosnowy na kunciuowy Switło j syłu mająt	До весни так посвитилиї Тут стовпи вкопалі І Соснови на кунцьови Свієтло й силу мають
Synka Wanioju nazwali 18 lipca 1962 r. urodzin data Bulsz do mamy podobny Nu bo ne do tata	Синка Ваньою назвали 18 ліпца 1962 р. уродзін дата Буольш до мами подобни Ну бо не до тата	U 1970 roci perebraliś siudy Wośmoho na Dmytra buła pohoda Baby w osinikach szli do Sakuw	У 1970 році перебрались сюди Восьмого на Дмитра була погода Баби в осієнніках шлі до Сакуов
Po 10 litioch znow synok Petrom nazwali 26 maja 1970 r. rodywsia I na tum perestali	По 10 лієтьох знов синок Петром назвали 26 мая 1970 р. родився І на туом пересталі	Jakaja wyhoda Chata i chliw wże buw Kłuni szcze ne mili Dla korowy po sino Do stoha chodyli	Якая вигода Хата і хлієв вже був Клуні ще не мієлі Для корови по сієно До стога ходилі
Jakij swit toj buw choroszy Jakaja pryroda Koli hlanuw na seło Kulko tut naroda	Якій свієт той був хороши Якая природа Колі глянув на село Куолько тут народа	Chata rodomy iz Dubyn Do Paszkowszczyzny na kuneć popała I tak czerez sorok dwa lit Tutaka stojała	Хата родом із Дубин До Пашкуовщини на кунець попала І так через сорок два лієт Тутака стояла
Chocz hroszy ne było Use weseliliś Druhi dywosnube buli Koli żenyliš	Хоч гроши не було Усе веселілись Другі дивоснубе були Колі женились	Potum kłunia wże stojała Dokamy obbyli Wsio było pud nakryciom I wyrodu mili	Потум клуня вже стояла Досками оббили Всьо було пуд накрицьом І вигоду мієлі
Toho dzisia ne rozkażesz Ne każdy znae Rozkazaty-opysaty Słuw i bukow ne chwataje	Того дзіся не розкажеш Не кажды знає Розказати – описати Слуов і буков не хватає	Wusiom koruw hodowaliś Buło para kony 35 swyny chodyło pud prondom Buli zadowolony	Вуосьом коруов годовались Була пара кони 35 свини ходило пуд прондом Булі задовольони
Buwało koli hlanuw na seło Wse sołomjany strichi Weseliliś use lude I mili utichi	Бувало колі глянув на село Все солом'яни стрієхі Веселілись усе люде І мієлі утієхі	Kony dobry do roboty U płuzi chodyty I tak zaczali hospodaryty Stało dobre żyty	Кони добри до роботи У плузі ходити І так зачалі господарити Стало добре жити
Hospodaryty beremsia Weliki zamjary Toż zemli wże majem Wusiomnadcet' hektary	Господарити беремся Велікі зам'яри То ж землі вже маєм Вусьомнадцет' гектари	Hroszy było jak sina Tulki szczo dylili Ja do partji ne należaw I dawaty ne chotili	Гроши було як сієна Туолькі що дилілі Я до парт'ї не належав І давати не хотієлі
W seli żyli dewet' lit Stawym chatu na poli Szczu takoje to dobro Ne dumali nekoli	В селіє жилі деветь лієт Ставим хату на полі Що таке то добро Не думалі неколі	Pomaleńku jakoś jszło U 1980 roci „władimirca” dostali Welika polohka Dobra doždali	Помаленьку якоесь йшло У 1980 році «владимірца» досталі Веліка польогка Добра дождалі
Kony wpjaty na lenciuahach Korowy tak bliźko Jakaja wyhoda – na oczach Toż nasze paswysko	Кони вп'яти на ленцюгах Корови так близько Якая вигода – на очах Тож наше пасвиско	Woroczałku kupyli Mili toje, szczo wjaże I kopaczkę do kartochel „Zamożny gospodar” – ne odion każe	Ворочалку купилі Мієлі тоеб що в'яже І копачку до картохель «Заможни господар» – не одьон каже
Idu do Sciopki switła prosyty „Druhoho licznika ne maju Nyc tobi ja ne poradžu Do Piet'ki odsyłaju”	Иду до Сцьопки свієтла просити «Другого лічніка не маю Ниц тобі я не поражду До Петькі одсилаю»	Mili do sina pereworoczania Prasu toże do tiukowania Transportera doždali U horu vse tiuki kłali	Мієлі до сієна переворочаня Прасу тоже до тюкованя Транспортера дождалі У гору все тюкі клалі
Ja rozkazaw historju Piet'ka aż zasmutywsia „Dla was kume ne poszkoduju” I daty sohłasywšia	Я розказав гістор'ю Петька аж засмутився «Для вас куме не пошкодую» І дати согласився	Rotacyjna trawę kosyt Pawuk rozbyraje Stojit baba pohledaje Wże hrabel ne maje	Ротацийна траву косит Павук розбирає Стоїт баба погледає Вже грабель не має

Na żelistwo wse robyli Wpersze spżent na kony Kunny kopaczki j kosiarki Buli zadowolony	На жєліꞑство все робили Вперше спжєнт на кони Куонни копачкї й косяркї Булї задовольони	U pary prożyli 50 lit Do gminy zapraszali Od przewodniczącoho Klina wynok A od wujta reklamuwku dostali	У пари прожили 50 ліꞑт До гмини запрашалї Од пжеводнічонцого Кліна винок А од вуйта реклямувку достали
Peresili na gumaka Wże ne taraszczalo Gumakom jichałoś tychutko W 1960 roci to buwało	Перєсіꞑли на гумака Вже не тарашчало Гумаком їхалоꞑ тихутко В 1960 році то бувало	Reklamuwka ne buła pusta W juj obrus nakrycie Podiakowali wujtowi i wsim Czulisia znakomicie	Реклямувка не була пуста В юой обрус накриꞑє Подяковали вуойтовї і всіꞑм Чулиꞑя знакомиꞑє
Kupyli MTZ-eta Wże dwa trachtory majem Znow inakше treba Trochskibowoho pluha kuplajem	Купили МТЗ-єта Вже два трахтори маєм Знов інакше треба Трохскїбового плуга купляєм	Trydceť lit prożyli w seli A sorok dwa na poli Z usima wse żyw w zhody Na swarywś nekoли	Тридцєť ліꞑт прожили в сєліꞑ А сорок два на полі З усіма все жив в згоди На сваривꞑсь неколі
Welmy tiażko praciowali Korowy dojili Wusiom sztuk wrucznuju Ale hroszy mili	Вельми тяжко працювали Корови доїли Вуосьом штук вручную Алє гроши мїꞑлі	Żytia dowhoho doždali Nechto ne spodywawsia Jisty kupysz z samochodu Pry hroszowy ostawsia	Житя довгого дождалї Нехто не сподивавꞑся Їꞑсти купиш з самохода При грошови оставꝼся
Dewenosto siomy ruk Szejisiat lit maju Na rentu poszow Hroszy połuczaju	Девеносто сьоми руок Шєїсят ліꞑт маю На ренту пошов Гроши получаю	Cikawo życie toje szło Dziś powspomynaty Tulko szkoda, szczo ostali Did i baba w chaty	Цїкаво житє тоє шло Дзїсь повспоминати Туолько шкода, що остали Дїꞑд і баба в хати
Sporowato dostaw Pjatsot pjat' w złocie Chocz buw rencista Dawaw po robocie	Споровато достав П'ятсот п'ять в злоте Хоч був рєнциста Давав по роботе	Za moho żytia wsio zmynyłoś Nema cipa j żoron Tulko pamet' zostajet'sia Z pereżytych lit i dion	За мого житя всьо зминилоꝼь Нема цїꝼпа й жорон Туолько памєť зостаєťся З пережитих ліꝼт і дьон
Szmaty żytia z żunkoju projszli – Razno buwało Ne wsim narawiliś my Bydu nawołokało	Шмат житя з жуонкою проїшли – Разно бувало Не всіꝼм наравилиꝼсь ми Биду наволокало	Nema kowrotka, ne snuwnyci Ne wjut na worotyło prażu Neraz zhadowaty stanu Jak spaty lażu	Нема ковротка, не снувницї Не в'ют на воротило пражу Нєраз згадовати стану Як спати ляжу
Ja ne hriszny ja ne czym W zhody żyty starawsia Podiaki ne buło Wse w durniach ostawsia	Я не грїꝼшни я не чим В згоди жити старавꝼся Подякі не було Всє в дурнях оставꝼся	Serp za krokwoju zastromjany Żnywa dożydaje Ono nechto wże ne bere Bo kombajna maje	Сєрп за кроквою застром'яни Жнива дожидає Оно нехто вже не бере Бо комбайна має
Nekoho ja ne obruhaw I ne zadawawsia Koho byda spotkała Pomożty starawsia	Некого я не обругав І не задаваꝼвся Кого бида споткала Поможти старавꝼся	Buwało w żnywo hłań na pole Mydli zajmajut Wże i kozelci stojat Żenci idut spywajut	Бувало в жниво глянь на поле Мидлі займають Вже і козельцїꝼ стоят Жєнциꝼ ідуть спивають
Kulko Luba poterpiła Szurka odinoka Ja pro jich ne zabuwaw Ne spuskaw iz oka	Куолько Люба потерпила Шурка одінока Я про їх не забував Не спускав із ока	Wże na polach toho nema Tulko kombajny Stanesz proszłe wspomynaty Czas buw fajny	Вже на полях того нема Туолько комбайни Станеш прошлє вспоминати Час був файни
Ja do cerkwy baby wozyw To wse bez podiaki Ne docenyli mene Baby nejaki	Я до церкви баби возив То все без подякі Не доценили мене Баби неякі	Pustoszyjut siola I pola drymajut Bo nema ludy I wse zarostajut	Пустошіꝼють сьола І поля дримаять Бо нема люди І все заростають
Ruku do kaźdoho protiahnu I usim proszczaju Wże koroteńko zostało Bo dożywaju	Руку до кожного протягну І усіꝼм прощаю Вже коротєнько зостало Бо доживаю	Prodożżennia bude	Продовження буде
Nema dida, nema baby Nema tata, mamy Dity na storonu poszli A my zostali sami	Нема дїꝼда, нема баби Нема тата, мами Дїꝼти на сторону пошлі А ми зостали сами	Wołodymyr SOSNA	Володимир СОСНА

3 хроніки подій на Підляшші

«Дні Більська»

1-5 червня проходили заходи 38-их «Днів Більська». Традиційно не забракло під час них українських акцентів. **3 червня** відбувся Міжнародний фестиваль пісні «Підляська нота». Його результати проголошено **4 червня**. «Срібну підляську ноту» отримали дівчата з українського ансамблю «Ранок» з Більська.

3 червня в рамках «Днів Більська» під час урочистого гала-концерту виступили переможці Конкурсу української пісні «3 підляської криниці». З черги **5 червня** в Мікрорайонному будинку культури в Більську відбувся «Вечір української культури». Заспівав, між іншими, «Ранок». Концерт організував Більський університет третього віку.

Ольга Пасічник у Білостоці

2 червня в Підляській опері і філармонії в Білостоці виступила відома українська оперна співачка Ольга Пасічник. Концерт пройшов у рамках циклу «Майстри світу».

«Українська бесіда» в Люблині

4 червня в Люблині відбулася «Українська бесіда» – свято української православної громади Люблина з нагоди празника П'ятидесятниці та закінчення 2016/2017 навчального року в Українській недільній школі в Люблині. Захід почався святочною Божественною Літургією в церкві Православної парафії свт. Петра (Могили). Згодом в урочищі

«Діброва» відбулася розважальна частина заходу. З художньою програмою «Зелені Свята» про свято П'ятидесятниці виступили учні, що вивчають Закон Божий у православній парафії свт. Петра (Могили) в Люблині. Програму «Рідний дім» приготували вихованці дошкільної групи Української недільної школи з міжсадкової групи навчання української мови, що діє у садочку № 63 в Люблині. Театральну виставу «Дорога на Захід» (до 70-річчя акції «Вісла») показала театральна група української молоді Люблина «Дивослово».

Під час заходу традиційно відбулося врочисте закінчення 2016/2017 навчального року в Українській недільній школі в Люблині. Усі її учні отримали свідоцтва та подарунки, найкращі – нагороди і грамоти за успіхи.

Під час концерту української музики виступили: український дитячий ансамбль «Люблинська веселка», якого веде підляшанка з Більська Магдалина Яким'юк та ансамбль пісні і танцю «Аркан» Комплексу загальноосвітніх шкіл № 2 ім. Маркіяна Шашкевича у Перемішлі. На завершення заходу відбулися майстер-класи українських танців та спільне вечірнє співання українських пісень біля вогнища.

Захід провели Українське товариство, Православна парафія свт. Петра (Могили) в Люблині та Братство православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії. Реалізовано його завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП

та за підтримки міста Люблин у рамках відзначень 700-річчя міста в 2017 р.

Стажисти з України в Білостоці

7 червня на Історично-соціологічному відділенні Університету в Білостоці відбулася зустріч членів білостоцького відділу Польського історичного товариства з українським істориком і юристом, доцентом кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн Київського національного університету ім. Т. Шевченка Олегом Купчиком, який виступив з доповіддю «Найновіша історія родинної пам'яті лемка» (на фото). Під час зустрічі говорилося теж про спірні моменти в історії Польщі та України, а також про актуальну політичну ситуацію.

Олег Купчик у днях **5-12 червня** проходив наукове стажування на кафедрі історії Центрально-Східної Європи Історично-соціологічного відділення Інституту історії та політичних наук Університету в Білостоці. Керував стажуванням завідувач кафедри доктор наук, проф. Антоні В. Міронович. Окрім нього на стажуванні в Білостоці **5-12 червня** перебувала Лю-

бов Шпаковський, доцент кафедри історії Факультету соціології та права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Керівником стажування було призначено доктора історичних наук, професора історії, проректора з наукової роботи Університету в Білостоці Войцеха Слешинського.

Діти знайомилися з пам'ятками Львова

7-9 червня 44 учнів, які вчаться української мови як рідної в початкових школах та гімназіях Комплексу шкіл ім. А. Міцкевича в Більську і Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі, взяло участь в екскурсії до Львова. У програмі знайшлося оглядання пам'яток міста. Учні відвідали також Львівський історичний музей. Поїздку організував Союз українців Підляшшя при організаційній допомозі Генерального Консульства України в Люблині та Львівської міської ради.

Етноботанічні майстер-класи

10-11 червня у Пухлах відбулися перші етноботанічні майстер-класи. Були вони присвячені різним диким рослинам – їстівним та лікувальним травам.

Зустріч повів Кароль Шурдак, один із кращих фахівців у Польщі, який займається етноботанікою. Після двох днів теренових, практичних занять їх учасники навчилися розпізнавати кілька-

десять видів різних диких трав, окрім того довідалися, як можна їх сьогодні застосувати у щоденному житті – у кухні та в домашній аптечці як лікувальний засіб.

Майстер-класи провела «Мандрівка».

Урочистості в Збучі

11 червня в церкві мучеників Землі Холмської і Підляської в Збучі, філіальній святині Православної парафії в Чижах, відбулися врочистості присвячені пам'яті мучеників Землі Холмської і Підляської.

Пікнік у Курашеві

11 червня коло сільської світлиці в Курашеві в гм. Чижі пройшов пікнік Локальної групи дій «Біловезька пуща». Виступило під час нього кільканадцять місцевих колективів, у тому числі «Гілочка» з Черемхи, дівочий колектив з Чижів, Тріо з Дубич-Церковних, «Вервочки» з Вуорлі, «Вереси» і «Чижовляни» з Чижів. Це була нагода підсумувати діяльність товариства, яке відзначає 10-річний ювілей.

Малинницькі майстер-класи

17-18 червня любителям підляських старовинних пісень зустрілися на чергових майстер-класах співу в Баранувцях у пані Віри Ничипорук, лідерки колективу «Малинки» з Малинник. Зустріч пройшла в рамках стипендії Міністерства культури і національної спадщини РП.

Проект «Майстер-класи Віри Ничипорук» то навчання співу методом «майстер – учень». Протягом півроку народна

співачка в рамках стипендії переказала людям з різних регіонів Польщі безліч різножанрових пісень, співаних століттями у Малинниках.

«Надбужанські трав'яні зустрічі»

18 червня в осередку зеленого туризму «Трав'яний куток» у Корицінах коло Городиська пройшли 8-мі «Надбужанські трав'яні зустрічі». То захід, організований Локальною групою дій «Тигель долини Бугу», який промує підляську кухню, музику і рукоділля. Не забракло на ньому також українських акцентів. З українським репертуаром виступили, між іншими, підляські фольклорні колективи: «Мельничани» з Мельника та «Новина» з Мощони Королівської, а також запрошені ансамблі з Кам'янки-Бузької, що у Львівській області в Україні, з якою Локальна група дій «Тигель долини Бугу» веде співпрацю.

«Трав'яний куток» у Корицінах це виняткова зелена садиба, в якій зберігають багаті підляські трав'яні традиції. Під час екскурсій гості можуть довідатися, як функціонує екологічне господарство, оглянути Підляський бо-

танічний сад, також ознайомитися з охоронюваними видами рослин, дикими їстівними та отруйними травами.

В осередку знаходяться пам'яткові сільські будинки, в першу чергу підляські хати з середини XIX ст. У 2015 р. тут реконструйовано дерев'яну церкву початку XVIII ст. з Городиська. Храм від 1918 р. був власністю римо-католицької парафії, але після 1990 р., коли збудували новий костел, стояв неживим (*на фото*).

Коровай у Добриводі

18 червня в Добриводі відбулося спільне сільське випікання весільного короваю та гусок. Учасники зустрічі могли не лише ознайомитися з тим, як випікається традиційний ве-

сільний хліб, але також поспівати разом з народним співачками добриводських традиційних весільних пісень.

Зустріч з народними традиціями провели Міський осередок культури, спорту і рекреації в Кліщелях та Сільська рада Добриводи.

Зустріч з митцем

20 червня в галереї «Арсенал» у Білостоці відбулася авторська зустріч з митцем Олексієм Товпигою з Києва, який перебував у Білостоці на мистецькій резиденції. Український художник, за фахом математик-науковець, представив присутнім свої мистецькі проекти та розповів про свій досвід, пов'язаний з перебуванням у Білостоці. Окрім нього на

мистецькій резиденції в білостоцькому «Арсеналі» перебувала Марина Конева, заступник директора Харківської муніципальної галереї.

«Добрини» з успіхом у Казимежі

22-25 червня у Казимежі над Віслою проходив 51-ий Загальнопольський фестиваль капел і народних співаків, найважливіший фестиваль фольклору в Польщі, на якому виступають виконавці різних культурних традицій. Цього року взяло в ньому участь близько 800 учасників з 15-ти воєводств, серед них український фольклорний колектив «Добрини» з Білостока. Це був єдиний учасник фестивалю, який представляв непольську фольклорну традицію. Виконав він старовинний підляський репертуар, у тому числі пісні записані учасниками групи від народних співачок із Добриводи та Черемхи-Села. Став він лауреатом другої премії в категорії «Фольклор – продовження».

Нова капличка в Кноридах

23 червня неподалік від Кнорид освячено відбудовану після пожежі дерев'яну православну капличку

Ікони Богородиці «Всіх скорботних радість». Храм з 1876 р. згорів улітку минулого року, можливо, що внаслідок підпалу. За легендою, в цьому місці об'явилася Матір Божа та з'явилося чудотворне джерельце. До каплички прибували численні паломництва.

Завершився навчальний рік

23 червня завершився навчальний 2016/2017 рік. Як і попередньо, українська мова як рідна викладалася в трьох місцевостях Підляського воєводства: Білостоці, Більську і Черемсі. У цьому році вчилася її 389 дітей і молоді.

Найбільш успішно навчання проходило в Більську, у якому у двох установах – Садку № 9 «Лісова поляна» і Комплексі шкіл ім. А. Міцкевича – рідну мову вивчало понад 75 відсотків усіх дітей, які вчаться української мови у регіоні. У садку – це було 130 дошкільнят. У Комплексі шкіл ім. А. Міцкевича – 183 учнів (135 у початковій школі та 48 у гімназії).

Доволі добре виглядала ситуація в Черемсі – у Шкільно-дошкільному комплексі української мови вчилася 43 учнів з

початкової школи і гімназії. Ситуація в селі є стабільною, з певною тенденцією на ріст, оскільки на наступний навчальний рік на заняття української мови записалося більше, бо 53 дітей і молоді.

Найгірше ситуація виглядає в Білостоці, де в трьох установах – Комплексі громадських шкіл ім. св. Кирила і Методія, міжшкільному пункті при Публічній гімназії № 2 та в міжсадкових групах при Інтеграційному садку № 26 – української мови як рідної вчилася всього 33-е дітей і молоді.

Онуфрія в Яблочині

24-25 червня у Свято-Онуфріївському чоловічому монастирі в Яблочині на Південному Підляшші проходили православні врочистості, пов'язані з празником св. Онуфрія, патрона монастиря. Очолити їх архієпископ Люблинський і Холмський Авель, який на завершення згадав, що якраз цього року минає 70 років від насильних переселень українського населення, у тому числі з Південного Підляшшя, в рамках акції «Вісла» на т.зв. Повернені території.

Як і в попередніх роках в урочистостях взяли участь численні прочани,

у тому числі з Білостока та сіл і містечок Північного Підляшшя (на фото – паломники, що прямують до Яблочина, у селі Збуч).

30-річчя Загороди в Козликах

25 червня в Загороді неподалік від Козлик над Нарвою відбулися заходи, приурочені до 30-річчя скансену. Початки осередку пов'язані з пам'ятковим вітряком, перенесеним у мальовниче місце поміж Ступниками та Козликами з Тростянки. Згодом на галявині коло вітряка з'явилися інші традиційні підляські споруди: колодязь, хата, шпихлір, клуня, стовпова капличка, біля річки споруджено руську баню. Так виник міні-музей підляських українців, який є одним з помітніших місць на карті Підляшшя, де проходять заходи українського характеру.

У рамках відзначень ювілею представлено доповідь про історію осередку та людей, що з ним пов'язані. Поповнила її презентація фотографій з останніх 30-ти років існування Загороди. З концертом виступили малі форми «Гілочки» з Черемхи і «Ранку» з Більська, «Добрини» з Білостока,

яка саме вернулася з Казимежа, та бард Юрій Токар. На завершення заходу відбулися традиційні вже «Танці в клуні». Заграв ансамбль «Сільська Музика» з Рівного.

Українці знайомляться з польським досвідом

4-7 липня перебувала на Підляшші кільканадцятиособова делегація з України. Це представники регіональних конкурсних комісій Державного фонду Регіонального розвитку Рівненської, Тернопільської та Волинської обласних державних адміністрацій, які оцінюють проекти регіонального розвитку. Під час триденного студійного візиту на Підляшшя вони знайомилися з польським досвідом, пов'язаним з розроб-

кою стратегій регіонального розвитку, співпрацею самоуправління з неурядовими організаціями, реалізацією розвитукових ініціатив у Підляському воєводстві. Вони зустрічалися з представниками самоуправління, бурмістрами, лідерами громадських організацій, виїжджали в терен (на фото). Побували, між іншими, у Маршалківському управлінні Підляського воєводства в Білостоці, осідку Локальної групи дій «Книшинська пуща» в Супраслі, «Татарській юрті» в Крушинянах, «Трав'яному кутку» в Корицінах тощо.

Проект провели Товариство «Шукаємо Польщу», Фундація розвитку локальної демократії та Волинський ресурсний центр.

«Канікули зі співом» у Гайнівці

7-9 липня в парафіяльному будинку Православної парафії Народження св. Івана Хрестителя в Гайнівці відбулися майстер-класи українського співу. Повела їх проф. Анна Коропніченко, викладач Київського університету культури і мистецтв.

Триденні майстер-класи «Канікули зі співом» були нагодою познайомитися з українською церковною та народною музикою. На завершення їх учасники виступили з концертом у церкві та біля входу до неї – заспівали як релігійні твори, так і фольклорні українські пісні.

Майстер-класи зорганізувала Православна парафія Народження св. Івана Хрестителя в Гайнівці.

Про акцію «Вісла» в Елку

14 липня в Елку пройшла популярно-наукова конференція «Акція «Вісла» – Мазурські питання», організована Історичним музеєм в Елку у співпраці з Об'єднанням українців у Польщі. Узяли в ній участь дослідники післявоєнних подій, у тому числі проф. Роман Дрозд із Поморської академії у Слупську та проф. Ігор Галагіда з Іданського університету. Конференція супроводжувалася презентацією фільмів про післявоєнні долі українського суспільства в Польщі.

Це був один із елементів відзначень 70-их роковин депортації українського населення з його рідних земель, а також 70-их роковин виникнення греко-католицької парафії у недалекому Хшанові.

Купальське свято

15 липня у Дубичах-Церковних пройшов великий фестиваль «На Івана, на Купала» – найбільш масовий захід Союзу українців Підляшшя. У його програмі знайшлися виступи українських ансамблів з регіону і України, ярмарок народного рукоділля, обряд пускання вінків на воду, а також фольк-рокова забава. До танцю заграли: «The Doох» з Києва, «Карпатіан» з Ольштина та «Мангуст» з Рівного.

«The Doох» у Гайнівці

16 липня під час 11-го «Ярмарку зубра» в Гайнівці заграв український ансамбль «The Doох» з Києва.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото Л. Лабович, С. Савчук

Związek Ukraińców Podlasia w 2017 roku dzięki dofinansowaniu ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji realizuje następujące zadania:

- 25-lecie Związku Ukraińców Podlasia
- Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł”
- Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską
- Zimowisko integracyjne dla dzieci i młodzieży
- Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu
- Działalność amatorskich zespołów artystycznych
- Audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie słowo”
- Wydawanie ukraińskiego pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”
- Działalność Związku Ukraińców Podlasia

УНІВЕРСАЛ

Української Центральної Ради

до українського народу, на Україні й по-за Україною сущого.

Народе Український! Народе селян, робітників, трудящегося народу!
Волою своєю ти поставив нас, УКРАЇНСЬКУ ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, на сторожі прав і воленостей Української Землі.

Найкращі сини твої, виборні люди від сел, від фабрик, від сільських базарів, од усіх громад і товариств українських вибрали нас УКРАЇНСЬКУ ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, і наказали нам стояти й боротися за ті права та воленості.

Твої, народе, виборні люди задіяли свою волю так:

Хай буде Україна вільною. Не одділяється від всієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сампорядкувати своїм життям. Хай народом і лад на Україні дають—виборні, всеукраїнським, різним, прямим і тайним голосуванням—Всенародні Українські Збори (Сойми). Вei закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Україні, мають право видавати тільки наші Українські Збори.

Ті ж закони, що мають лад давати по всій російській державі, повинні видаватися у Всеросійським Парламенті.

Ніхто право нас не може знати, чого нам треба і які закони для нас кращі.

Ніхто краще наших селян не може знати, як порадкувати свою землю. І через те ми хочемо, щоб швидко того, як буде обрано по всій Росії повітові, сільські, царські, монастирські та інші землі у власність народів, як буде видано про це закона на Всеросійському Учредительному Зібранні, право порадкування нашими українськими землями, право користування ними належало тільки нам самим, нашим Українським Зборам (Соймам). Так сказали виборні люди з усієї Землі Української.

Сказали так, вони вибрали з-поміж себе нас, УКРАЇНСЬКУ ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ, і наказали нам бути на чолі нашого народу, стояти за його права і творити новий лад вільної АУТОНОМНОЇ УКРАЇНИ.

І ми, УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА, назвали волю свого народу, назвали на себе великий титар будови нового життя і приступили до цієї великої роботи.

Ми гадали, що Центральне Російське Правительство простягне нам руку в цій роботі, що в угоді з ним ми, Українська Центральна Рада, зможемо дати лад нашої землі.

Але Тимчасове Російське Правительство одкинуло всі наші домагання, одкинуло простягнену руку українського народу.

Ми вислали до Петрограду своїх делегатів (послів), щоб вони представили Російському Тимчасовому Правительству наші домагання.

А найголосніші домагання ті були такі:

Щоб Російське Правительство прилюдно, окремим актом заважило, що воно не стоїть проти національної волі України, проти права нашого народу на АУТОНОМІЮ.

Щоб Центральне Російське Правительство по всіх справах, що торкаються України, мало при собі нашого комісара по українських справах.

Щоб місцева влада на Україні була об'єднана одним представником від Центрального Російського Правительства, се-б-то, вибраним нами, комісаром на Україні.

Щоб частина грошей, які збираються у Центральну Казну з нашого народу, була віддана нам, представникам свого народу на національно-культурні потреби його.

Всі ці домагання наші Центральне Російське Правительство ОДИНУЛО.

Воно не хотіло сказати, чи признає за нашим народом право на автономію, на право самому порадкувати своїм життям. Воно ухилялось од відповіді, оділавши нас до майбутнього Всеросійського Учредительного Зібрання.

Центральне Російське Правительство не хотіло мати при собі нашого комісара, НЕ СХОТІЛО РАЗОМ З НАМИ ТВОРИТИ НОВИЙ ЛАД.

Так само НЕ СХОТІЛО ПРИЗНАТИ КОМІСАРА НА УКРАЇНІ, щоб ми могли разом з ним вести наш край до ладу і порадку.

І гроші, що збираються з нашої землі, одиновались повернути на потреби вашої школи, освіти й організації.

І тепер, Народе Український, нас пригрозено, щоб ми самі творили нашу долю. Ми не можемо допустити край наш на безладді та замінат. Коли Тимчасове Російське Правительство не може дати лад у нас, коли не хоче стати разом з нами до великої роботи, то ми самі повинні взяти її на себе. Се наш обов'язок перед нашим краєм і перед тими народами, що живуть на нашій землі.

І через те ми, УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА, видаємо сей УНІВЕРСАЛ до всього нашого народу і провіщаємо: ОДИННІ САМІ БУДЕМО ТВОРИТИ НАШЕ ЖИТТЯ.

Отже, хай кожен член нашої нації, кожен громадянин села чи міста одиний знає, що настав час великої роботи.

Од цього часу кожне село, кожна волость, кожна управа городська чи земська, яка стоїть за інтереси Українського Народу, повинна мати НАЙГІСНІШІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ З ЦЕНТРАЛЬНОЮ РАДОЮ.

Там, де через якісь причини адміністративна влада зосталась в руках людей, ворожих до українства, приписуємо нашим громадянам повести широкую думку організації та освідомлення народу, і тоді ПЕРЕВІБРАТИ АДМІНІСТРАЦІЮ.

В містах і тих місцях, де українська людність живе неуміж з іншими національностями, приписуємо нашим громадянам негайно ПРИЙТИ ДО ЗГОДИ Й ПЕРСОНУМНИХ ДІМОКРАТІВ ТИХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ і разом з ними приступити до підготовки нового правління життя.

ЦЕНТРАЛЬНА РАДА покладає надію, що народи неукраїнські, що живуть на нашій землі, також дбають про лад та спокій в нашій країні і в сей такий час воєдержавного безладдя, дружно одностайно з нами стануть до справ своєї організації АУТОНОМІЇ УКРАЇНИ.

І коли ми зробимо сю підготовку організаційну роботу, ми скличемо представників від усіх народів Землі Української і зробимо закони для неї. Ті закони, той усеї лад, який ми підготуємо, Всеросійське Учредительне Зібрання має затвердити своїм законом.

Народе Український. Перед твоїм вибраним органом—УКРАЇНСЬКОЮ ЦЕНТРАЛЬНОЮ РАДОЮ стоїть велика і висока стіна, яку й треба повалити, щоб вивести народ свій на вільний шлях.

Треба сила для того. Треба духів, сміливих рук. Треба великої народної праці. А для успіху тої праці наперед потрібні великі кошти (гроші). До якого часу український народ неї кошти свої оддавав у Всеросійську Центральну Казну, а сам не мав, та немає й тепер від неї того, що повинен би мати за се.

І через те ми, Українська Центральна Рада, приписуємо всім організованим громадянам села і городів, всім українським громадським установам і установам з 1-го числа місяця липня (жовт.) накласти на людину особаний податок на річну суму і точно і негайно регулярно пересилати його В СКАРЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.

Народе Український! В твоїх руках лежить твоя, сей трудний час воєдержавного безладдя й розпаду держави своєї одностайністю і державним розумом, що ти, народ, хліборобів, козацький горді і достойно стати поруч з кожним організованим, державним народом, не рішай з рішким.

